

Fylkesmannen i
Telemark

Tilstandsrapport og utfordringer 2014

Sosial, helse, landbruk, skogbruk, beredskap,
vergemål, barnehage, utdanning, kommuneøkonomi,
rovdyrforvaltning, forurensning

Innhold

Innledning	3
Kommuneøkonomi:	
Kommunereformen	4-5
Kommuneøkonomi	6-7
Skjønnsmidler	8
Skole:	
Psykososialt miljø	8
Spesialundervisning	9
Barnehagene	10
Ungdomstrinnet	11
Felles nasjonalt tilsyn i skolene	12
Privatskolene	13
Talenter for Framtida	14-15
Sosial og helse:	
Fylkesmannen på tilsyn	16-17
Psyisk helsevern	18-21
Førerkortsaker	22-23
Kompetanseløftet	24
Demensomsorg	25
Bekymringsmeldinger	26
Flyktninger og nye statsborgere	27
Tilsyn med barnevernet	27
Medisinbruk	28-29
Askespredning	30
Rusarbeid	30
Fri rettshjelp	31
Separasjon og skilsmisse	31
Tilsyn NAV	32
Klager på sosialtjeneste	32
Fosterhjem	33
Fattigdom	33
Universell utforming – quiz	34-35
Befolkning	36
Stab:	
Kongehuset	37
Landbruk:	
Frukt i Telemark	38-39
Fjellandbruket	40-41
Matproduksjon	42
Tilskuddsordninger i landbruket	43
Arealplan og innsigelser	44-45
Treforedling	46
Kommunens rolle som aktør i landbruket	47
Stab:	
Beredskap	48-51
Vergemål	52-53
Miljøvern:	
Fiskesperra	54-55
Jomfruland nasjonalpark	56-57
Gebyr forurensningstilsyn	58
Søppel	59
Vern og forvaltning	59
Frivillig skogvern	60-61
Rovdyr	62-63
Om Fylkesmannen i Telemark	64-67

Spennende tider i kommunene

I fjor høst var 7 B fra Gjerpen skole i Skien på besøk hos fylkesmann Kari Nordheim-Larsen for å lære om kriser og beredskap.
Foto: Anne Spånem

Her er den nye tilstandsrapporten fra Fylkesmannen i Telemark. Våre oppdrag favner vidt. Noen er langsiktige og går over flere år, andre er mer situasjonspreget. Vi har årlig nærmere 200 oppdrag for 12 departementer og tilhørende direktorater med helt forskjellig i innhold, omfang og form. Det er derfor naturlig å behandle ulike tema forskjellig i tilstandsrapporten som vi også gjør i det praktiske liv. Vi kan selvsagt ikke omtale alt her. Vi velger ut områder som er prioritert høyt av Regjeringen, som er viktige i Telemark og som vi tror er viktige for kommuner og innbyggerne.

Siden fjorårets rapport har vi fått en ny regjering som varsler endringer på flere områder. I vårt samarbeid med kommunene vil den bebudede kommunereformen stå sentralt. Lokaldemokratiet skal styrkes, det skal sikres at tjenestene blir likeverdige og gode, at kommunene har en robust økonomi og faglig kapasitet for en helhetlig samfunnsutvikling. Disse målene kan vanskelig nås uten større kommuner.

Fylkesmennene vil få en viktig rolle i denne prosessen i samarbeid med KS. Regjeringen har laget en stram tidsplan med flere milepeler fram mot en Stortingsmelding våren 2015, der hovedkonklusjonene vil bli lagt fram for drøfting og behandling. Denne prosessen vil bli svært viktig og krevende for kommunene. Regjeringen forutsetter av Fylkesmannen skal være en støttespiller for kommunene i arbeidet med kommunereformen. Denne store reformen vil helt sikkert prege arbeidet i kommunene, hos Fylkesmannen og vårt samarbeid framover.

Våre oppdrag er mangfoldige fordi kommunenes ansvar og plikter er svært omfattende. Vi møter representanter for våre kommuner i mange sammenhenger og særlig grundig på våre kommunebesøk rundt om i fylket. Det er inspirerende for oss å møte så mange engasjerte og kunnskapsrike folk som daglig legger ned et stort arbeid for å gi sine innbyggere best mulig tjenester innenfor sine økonomiske rammer. Vi har også rollen

med å si i fra når ikke alt er etter «boka» og må også av og til overprøve kommunale vedtak. Nettopp derfor vil vi understreke at vi ser alt det gode arbeidet som gjøres og ønsker å være en støttespiller for kommunene i Telemark.

«Lille speil på veggen der, hvem er best i fylket her?»

Som i tidligere rapporter vil dere finne eksempler på sammenlikninger mellom kommuner. Det kan være resultater som er oppnådd på ulike saksområder eller hvordan ressurser er prioritert. Det betyr ikke at alle skal prioritere likt men kan være en viktig foranledning for å diskutere hvorfor vår kommune prioriterer som vi gjør på de ulike områdene.

Jeg håper at rapporten kan være til nytte for både administrasjonen og politikere i det krevende arbeidet dere har med å utvikle en kommune med gode tjenester og med godt grep om samfunnsutviklingen for framtida.

Beste hilsen

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark

Dr med Jarl Arne Kahn ble slått til ridder av 1. klasse av Den Kongelige Norske Sankt Olavs Orden i 2013.

Foto: Anne Spånem

Klart for kommunereformen

Regjeringen ønsker å flytte makt og ansvar til større og mer robuste kommuner. Målet er et lokaldemokrati som kan ivareta velferd og sikre verdiskaping og trivsel.

Kommunene må ha kraft til å møte de utfordringene som venter. Det er utfordringer knyttet til demografi, velferd og kompetanse og evne til å utvikle gode og attraktive lokalsamfunn.

Siden forrige kommunereform, på 60-tallet, har samfunnsutvikling, befolkningssammensetning og kommunikasjon endret seg mye. Kommunene har fått mange nye oppgaver. Mye makt og ansvar har derfor blitt flyttet bort fra kommunestyresalen og over i interkommunale selskap og samarbeid. Interkommunalt samarbeid er ikke et fullgodt alternativ til større kommuner. Samtidig har vi opplevd en sentralisering av makt. Regjeringen vil vise mer tillit til lokalpolitikkerne og gi kommunene mer handlingsrom. Alternativet er fortsatt sentralisering.

Regjeringens mål

1) *Styrke lokaldemokratiet og gi større kommuner flere oppgaver.* Større og mer robuste kommuner kan få flere oppgaver. Dette vil gi økt makt og myndighet til kommunene, og dermed økt lokalt selvstyre. Større kommuner vil også redusere behovet for interkommunale løsninger. Færre og større kommuner som gjennomfører en velferdspolitik i henhold til nasjonale mål, vil redusere behovet for statlig detaljstyring. Kommunene vil slik få større frihet til å prioritere og tilpasse velferdstilbudet til innbyggernes behov.

2) *Gode og likeverdige tjenester til innbyggerne*

Større kommuner med bedre kapasitet og kompetanse vil legge til rette for gode og likeverdige tjenester over hele landet. Større fagmiljø vil gi mer stabile arbeidsmiljø, bredde i kompetansen og en bredere tiltaksportefølje, særlig i små og spesialiserte tjenester.

3) *Bærekraftige og økonomisk robuste kommuner*

Større kommuner vil ha større ressursgrunnlag og kan også ha en mer variert befolknings- og næringssammensetning. Det gjør kommunene mer robuste overfor uforutsette hendelser og utviklingstrekk. Bærekraftige og økonomisk robuste kommuner vil legge til rette for en mer effektiv ressursbruk innenfor begrensede økonomiske rammer.

4) *Helhetlig og samordnet samfunnsutvikling*

Kommunesektoren skal bli bedre i stand til å løse nasjonale utfordringer. Reformen skal bedre forutsetningene for en styrket og samordnet lokal og regional utvikling i alle deler av landet både når det gjelder arealbruk, samfunnssikkerhet- og beredskap, transport, næring, miljø og klima, og også den sosiale utviklingen i kommunen. Det er ønskelig at kommunegrensene i større grad tilpasses naturlige bo- og arbeidsmarkedsregioner.

Prosess

Regjeringen har utnevnt et ekspertutvalg som skal foreslå kriterier som har betydning for oppgaveløsningen i kommunene.

Arbeidet har slike milepæler:

31. mars 2014

Ekspertutvalgets første delrapport ble lagt fram. Rapporten presenterer hvilke kriterier som må være på plass for at kommunene skal løse de oppgaver de har i dag.

Fra Fylkesmennens kommunebesøk i Vinje i vinter. Fra venstre rådmann Hans Kristian Lehmann, ordfører Arne Vinje, fylkesmann Kari Nordheim-Larsen og seniorrådgiver hos Fylkesmannen, Stein Elseth.

Mai 2014

Kommuneproposisjonen legges frem for Stortinget. I en egen meldingsdel vil regjeringen presentere rammene for kommunereformen, herunder målene for reformen, aktuelle økonomiske virkemidler og en fremdriftsplan for gjennomføring av reformen med viktige milepæler.

Desember 2014

Ekspertutvalget legger fram en sluttrapport om kriterier kommunene bør oppfylle for å ivareta mulige nye oppgaver.

Våren 2015

Planlagt tidspunkt for framleggelse av en stortingsmelding om nye oppgaver til større og mer robuste kommuner. Regjeringen har forutsatt at fylkesmannen og KS i fellesskap skal koordinere prosessen på regionalt nivå.

Telemark – sammenslåinger og inndelinger – kort historisk oversikt

1838 26 kommuner

Skien, Porsgrunn, Brevik, Stathelle, Langesund, Kragerø, Gjerpen, Eidanger, Slemdal, Bamble, Sannidal, Drangedal, Solum, Holla, Bø, Sauherad, Heddal, Lårdal, Kviteseid, Nissedal, Seljord, Tinn, Hjartdal, Moland, Mo og Vinje.

1950 32 kommuner, etter at disse 6 var kommet til: Rauland (1860), Gransherad (1860), Lunde (1867), Skåtøy (1882), Hovin (1886) og Notodden (1912).

Dette var situasjonen da Schei komitéen presenterte arbeidet sitt i 1957/58.

1964 dagens 18 kommuner, som er et resultat av Schei komitéens arbeid. 14 kommuner forsvant ved sammenslåinger i 1960 og 1964.

Telemark slik det ser ut nå. Om ikke lenge kan kartet se helt annerledes ut.

KOMMUNEØKONOMI:

Store endringer på gang

Ulefoss sentrum. Foto: Anne Spånem

Regjeringen signaliserer at kommunene skal bli større, mer robuste og dermed få flere oppgaver. Slik det er nå er aktivitetsveksten i mange telemarkkommuner større enn inntektsveksten.

Det er lite som er kjent om regjeringens innretning av kommuneøkonomien (april 2014). Signalet er at kommunale tjenester skal bedres ved å gjøre kommunene mer robuste. Det vil si større kommuner som vil få flere oppgaver og mer ansvar.

Svakere økonomi bekymrer

God økonomistyring er avgjørende for politisk handlefrihet. Det gir bedre kontroll over ressursbruken og gjør det lettere å tilpasse ressursene når rammevilkårene endres. Resultatet vil være et godt og stabilt tjenestetilbud.

Til tross for de siste års styrking av kommuneøkonomien viser det seg at aktivitetsveksten i mange kommuner er større enn inntektsveksten.

Viktige faktorer som fører til svekket kommuneøkonomi:

- » økt lånegjeld og økte lånekostnader
- » utsetter iverksetting av nødvendige omstillinger
- » manglende realisme i budsjetter og økonomiplaner
- » reduserte utbytter og finansinntekter
- » lav befolkningsvekst i kommunene gir lav vekst i rammetilskuddet

Kommunebarometer for Telemark

Fylkesmannen har utarbeidet et kommunebarometer for å måle temperaturen på kommuneøkonomien i Telemark, dette er basert på foreløpige tall 2013 fra SSB.

Grunnlaget er de fire sentrale nøkkeltallene netto driftsresultat, disposisjonsfond, finansutgifter og netto lånegjeld.

Økonomisk balanse målt etter netto driftsresultat – «Sunnhet»

Hovedindikator for mål på økonomisk balanse. Netto driftsresultat viser driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt og er et uttrykk for hva kommunene sitter igjen med til avsetninger og investeringer. Tallet forteller hvor sunn kommuneøkonomien er. Enkelt sagt, bedre enn 3 prosent er bra og underskudd er dårlig.

Kommentar

I gjennomsnitt er netto driftsresultat på landsbasis (u/Oslo) gått fra 2,9% i 2012 til 2,4% i 2013, og snittet for kommunene i Telemark er redusert fra 1,9% i 2012 til 1,7% i 2013, en svekkelse på 0,2%. Her ligger altså Telemark godt under landsgjennomsnittet. Så mange som 12 av 18 kommuner i Telemark hadde et svakere resultat i 2013 enn året før.

Så mange som syv av atten kommuner hadde negativt netto driftsresultat for 2013. Ytterligere seks kommuner hadde et resultat som var svakere enn den anbefalte normen på 3%.

Økonomisk buffer målt ved disposisjonsfond – «Handlefrihet»

Disposisjonsfond kan brukes fritt til drift eller investeringer. Dette er kommunenes økonomiske reserver som er bygget opp ved driftsoverskudd, utbytter eller ved salg av eiendom, osv.

Det er en viktig oppgave for kommunene å sikre seg mot uforutsette utgiftsøkninger og sviktende inntekter.

Kommentar

Det er svært få kommuner i Telemark som har sikret seg med en solid buffer. Det er grunn til å rope et varsku når 10 kommuner i Telemark har få midler på disposisjonsfond. Så mange som 12 kommuner har reduserte disposisjonsfond i forhold til inntektene det siste året.

Rente og avdragsbelastning målt ved finansutgifter – «Gjeldsbelastning»

Summen av netto renter og avdrag i prosent av driftsinntektene. Tallet viser hvor stor andel av driftsinntektene som er bundet opp til tilbakebetaling av lån.

Dette sier noe om i hvor stor grad gjelden tynger kommunens økonomi. Rente- og avdragsbelastningen vil også avhenge av valgt finansieringsstrategi, f.eks. andelen fremmedkapital, nedbetalingstid etc.

Kommentar

Det er store forskjeller mellom Telemarkskommunene når det gjelder hvor stor andel av inntektene som går til renter og avdrag. For Telemark i snitt utgjorde netto finansutgifter 3 % av brutto driftsinntekter i 2013.

Så mange som 15 kommuner i Telemark har høyere gjeldsbelastning i 2013 enn året før.

Finansieringsstruktur målt ved netto lånegjeld – «Gjeldsgrad»

Indikatoren netto lånegjeld er definert som langsiktig gjeld fratrasket pensjonsforpliktelser, utlån og ubrukte lånemidler. Bankinnskudd og andre finansielle fordringer er ikke inkludert. Netto lånegjeld anses derfor å være den størrelsen som gir best uttrykk for den lånegjelden kommunene må betjene gjennom sine ordinære driftsinntekter.

Kommentar

I alt har gjeldsgraden økt for så mange som 11 kommuner i Telemark. I gjennomsnitt har dette økt med 2,2 prosent for kommunene i Telemark. Det er særlig bekymringsfullt at det er de kommuner som har de svakeste økonomiske resultatene som har økt gjeldsgraden mest de siste årene.

Kommentarer rundt enkeltkommuner

Tinn kommune får høyeste poengsum i barometeret.

Fyresdal har lavest gjeldsgrad av kommunen i Telemark.

Hjartdal har hatt tre år på rad med negativt netto driftsresultat, kommunen har innført eiendomsskatt for bolig og fritidseiendommer for å kompensere svake driftsresultater.

Tokke kommune har hatt to år på rad med negative netto driftsresultater.

Bamble kommune har hatt svake netto driftsresultater i flere år, men er i pluss. Noe høy, men synkende netto lånegjeld.

Vinje kommune har hatt et historisk godt år med regnskapsoverskudd på 20 millioner kroner og det høyeste netto driftsresultatet i Telemark. Gjeldsgraden og gjeldsbelastningen er noe høy.

Siljan hadde et negativt netto driftsresultat for første gang siden 2008.

Porsgrunn har også hatt et negativt netto driftsresultat for første gang siden 2008. De har høyeste langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter i Telemark, samtidig har kommunen svært høye netto finansinntekter.

Drangedal har de høyeste netto finansutgiftene i Telemark sammen med en kraftig gjeldsvekst. Dette kan tyde på at gjeldsgraden er i høyeste laget.

Bø kommune er i ROBEK. Kommunen har ikke levert tall til SSB men ser ut til å få et brukbart netto driftsresultat for 2013 som i noen grad skyldes ekstra utbytte fra kraftselskapet.

Seljord kommune har ikke hatt netto driftsresultat på over 3 prosent siden 2007 og har svært lite fondsmidler.

Kviteseid kommune har ikke levert tall til SSB. Kommunen hadde i årene fra 2006 til 2010 de høyeste netto driftsresultatene i Telemark på rundt 10 prosent og over. I 2013 kommer kommunen ut med et negativt netto driftsresultat.

Nøkkeltall 2013 – Kommunebarometer

Kommune	Netto driftres.	Økon. buffer	Finans utgift.	Netto lånegj.	Poeng sum
0826 Tinn	3	3	3	3	12
0831 Fyresdal	3	1	3	3	10
0827 Hjartdal	0	3	3	3	9
0833 Tokke	0	3	3	3	9
0814 Bamble	1	3	3	1	8
0834 Vinje	3	3	1	1	8
0811 Siljan	0	1	3	3	7
0805 Porsgrunn	0	3	3	0	6
0817 Drangedal	3	0	0	0	3
0821 Bø	3	0	0	0	3
0828 Seljord	1	0	1	1	3
0829 Kviteseid	0	0	0	3	3
0830 Nissedal	0	0	0	3	3
0806 Skien	1	0	1	0	2
0822 Sauherad	1	0	1	0	2
0815 Kragerø	1	0	0	0	1
0819 Nome	1	0	0	0	1
0807 Notodden	0	0	0	0	0

Kilde SSB: Foreløpige kostratall for regnskap 2013.

Netto driftsresultat

3% eller bedre	3
0–2,9%	1
Negativt	0

Disposisjonsfond

4,5% eller bedre	3
2–4,4%	1
Under 2%	0

Finansutgifter

2,9% eller lavere	3
3–3,9%	1
Over 4%	0

Netto lånegjeld

Under 60%	3
60–69,9%	1
Over 70%	0

Nissedal kommune har et negativt netto driftsresultat for 2013 og lite reserver i form av disposisjonsfond.

Skien kommune har negativt netto driftsresultat for 2013, relativt lite fondsmidler og en høy netto lånegjeld.

Sauherad kommune har vært i ROBEK siden 2010. Kommunen har en høy gjeldsgrad. Det er foretatt strukturelle grep som har begynt å virke.

Kragerø kommune har med et nødsrik unngått ROBEK. Kommunen har en høy gjeldsgrad, ingen økonomisk buffer og store finansutgifter.

Nome kommune har ikke levert tall til SSB. Kommunen har også høy gjeldsgrad, ingen økonomisk buffer og store finansutgifter.

Notodden kommune er skrevet inn i ROBEK på bakgrunn av urealistisk budsjett for 2014. I forbindelse med ny budsjettbehandling har kommune tatt strukturelle grep.

Fakta

ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll) er et register over kommuner og fylkeskommuner som må ha godkjenning fra Fylkesmannen for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak eller langsiktige leieavtaler.

Dette går skjønnsmidlene til

Fylkesmannen i Telemark fikk en total skjønnsramme for 2014 på 52,2 millioner kroner som ble fordelt på følgende måte (se tabellen).

Kompensasjon differensiert arbeidsgiveravgift

Fra 1. januar 2007 ble ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift gjeninnført. Kompensasjon videreføres og prisjustert med forventet lønnsvekst.

Skjønnsmidler fordelt til enkeltkommuner

For Telemark har departementet tildelt 8 millioner kroner som skal fordeles til kommuner som ikke vil motta regionalpolitiske tilskudd i 2014 (inntektssvake).

Fylkesmannen har tildelt midlene sammen med de ordinære skjønnsmidlene til kommunene etter retningslinjer gitt av departementet for 2014.

Omstilling, fornying og innovasjon i kommunene

Fylkesmannen i Telemark har tildelt skjønnsmidler til omstillings og utviklingsprosjekter siden 2003.

Midlene fordeles på fire regioner.

Det er etablert et tett samarbeid mellom fylkesmannen og regionene for å sikre gode prosjekter.

Regionene prioriterer prosjektene, forutsetningen er at regionene yter egenandel fra kommunene. Rapporteringen til Fylkesmannen skal redegjøre for bruken av midlene, framdrift i prosjektene sammen med en evaluering og gevinstvurdering. Skjønnsmidler skal ikke gå til rene næringsutviklingsprosjekter eller støtte ordinær drift.

Den nye regjeringen ønsker at denne delen av skjønnsmidlene i større grad skal gå til innovasjonstiltak, og at innovasjonsprosjekter skal bli prioritert.

Utfordring til kommunene

- » Sørge for en bærekraftig utvikling ved å sikre et netto driftsresultat på rundt 3 prosent over tid (TBU).
- » Kommunene må bygge buffer mot sviktende inntekter og uforutsette utgifter i framtiden.
- » Gjennom omstilling, effektivisering og innovasjon sikre god kvalitet på kommunale tjenester.

Kommune/region/tiltak

Kompensasjon for distriktsarbeidsgiver avgift		
Drangedal	(fastsatt av departementet)	4.839
Nome	(fastsatt av departementet)	9.735
Hjartdal	(fastsatt av departementet)	2.616
Sum		17.190
Fordelt til kommuner		
Notodden		1.000
Kragerø		4.500
Drangedal		1.000
Nome		3,540
Bø		1.000
Sauherad		5.000
Seljord		2.970
Sum		19.010
Fordelt til inntektssvake kommuner		
Notodden		4.000
Bø		4.000
Sum		8.000
Omstilling og utviklingsprosjekter		
Grenlandssamarbeidet		2.500
Kongsbergregionen		1.090
Midt-Telemark rådet		1.800
Vest-Telemark rådet		1.710
Andre prosjekter – samarbeid alle regioner		900
Sum		8.000
Totalt		52.200

Kilde Fylkesmannen i Telemark: Foreløpige kostratall for regnskap 2013.

SKOLE: Er skolene flinke nok til å passe på det psykososiale miljøet?

Fylkesmannen har et generelt inntrykk er at skolene i Telemark gjennomgående har fokus på elevenes psykososiale miljø og iverksetter en rekke ulike trivselsfremmende/forebyggende tiltak for å fremme helse, trygghet og læring.

Funn fra felles nasjonalt tilsyn (FNT) 2010-13 viste likevel at mange skoler har et forbedringspotensial når det gjelder kjennskap og bruk av regelverket i opplæringsloven kap. 9a.

Fylkesmannen ser at de kommuner/skoler som har hatt FNT bl.a. er bevisstgjort sin plikt til å behandle henstillinger om tiltak etter reglene i forvaltningsloven. Gjennomgående fattes det flere enkeltvedtak om elevens rett til et godt psykososialt miljø etter at tilsyn er gjennomført, enn det som var tilfelle før tilsynet. Det er også grunn til å anta at det i kommuner/skoler som ikke har hatt tilsyn fortsatt er slik at vedtaksplikten ikke ivaretas i tilstrekkelig grad. Fylkesmannen vil derfor i 2014 gjennomføre et skriftlig tilsyn rettet

mot de kommuner som ikke tidligere har hatt FNT – avgrenset til kontrollspørsmål om handlingsplikten og vedtaksplikten.

Utfordringer for kommunene:

- » Ha gode rutiner for ivaretagelse av kommunens/skolens ansvar for elevenes psykososiale miljø
- » Fortsatt fokus på de ansattes handlingsplikt og skolens vedtakspunkt-Sørge for erfaringsspredning etter tilsyn mellom skoler og mellom kommuner

SPECIALUNDERVISNING: Telemark på vei ned

Kommunene i Telemark har de siste årene hatt en jevn økning i andelen barn og unge som får spesialundervisning. I fjor flatet kurven ut, og i 2014 er den på vei ned slik tendensen også viser for hele landet. Men Telemark ligger fortsatt over landsgjennomsnittet.

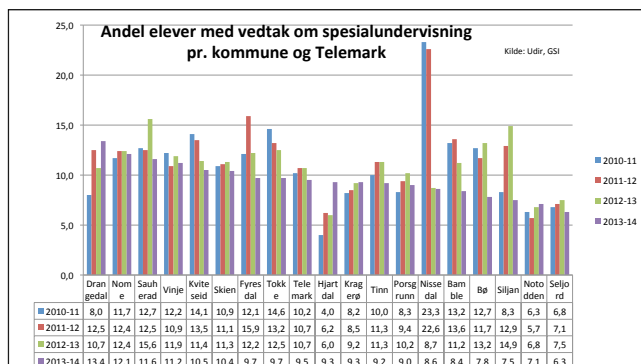
I Meld. St. 18 (2010-2011) Læring og fellesskap er det et mål at tidlig innsats, tilpasset opplæring og gode læringsmiljøer skal gjøre at alle elever får utbytte av den ordinære opplæringen. Opplæringsloven § 5-1 gir likevel en elev individuell rett til spesialundervisning hvis eleven ikke har - eller ikke kan få - utbytte av det ordinære opplæringsstilbudet. Spesialundervisning er en tilpasning av opplæringen som blant annet kan omfatte avvik fra innholdet i opplæringen slik det går fram av Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Departementet minner om målet fra St.meld. nr.30 (2003-2004) Kultur for læring om å redusere omfanget av spesialundervisning. Opplæringsloven gir kommunene og fylkeskommunene et handlingsrom når det gjelder å definere hva som er tilpasset opplæring og hva som er spesialundervisning. Departementet registrerer at kommunen definerer dette ulikt, og at omfanget derfor varierer mye mellom kommunene.

Status i Telemark

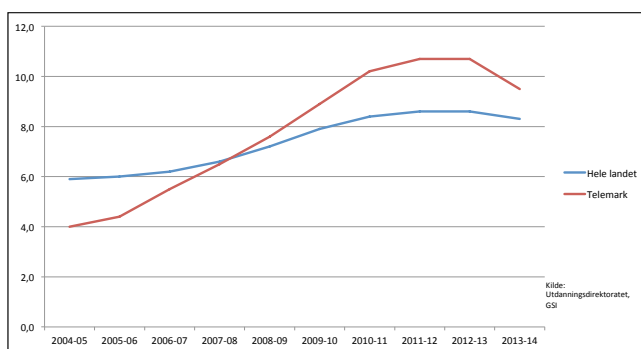
På tross av den tydelige nedgangen, viser GSI-tallene 2013-14 for Telemark at 14 av de 18 kommunene ligger over landsgjennomsnittet for 2014 som er 8,3 %. Andelen elever som får spesialundervisning variere fra 6,3 % hos den kommunen som ligger lavest til 13,4 % hos den som ligger høyest.

Telemark tar tak

Rådmannsutvalget i Telemark har gitt Fagutvalg for oppvekst og utdanning i oppdrag å utarbeide en strategi med tiltak for det

Andel elever med vedtak om spesialundervisning

spesialpedagogiske arbeidet i barnehage og grunnsopplæring i fylket. Oppdraget har opphav i økningen i antall enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning. Selv om kurven ser ut til å være på veg ned, ligger Telemark fortsatt godt over landsgjennomsnittet. Anbud ble innhentet, og Høgskolen i Hedmark - ved Senter for praksisrettet utdanningsforskning (Sepu) - har fått oppdraget med å utvikle en strategi med prinsipper og prosedyrer, med utgangspunkt i særlige utfordringer som Telemark måtte ha.

Hvordan følger vi opp?

Forum for utdanning i Telemark har besluttet å implementere strategien. Det er nedsatt en arbeidsgruppe med en representant fra hver av de tre kommuneregionene, fylkeskommunen og PPT-nettverket i Telemark, som skal planlegge implementeringen. Fylkesmannen ved utdanningsdirektøren er bedt om å lede denne arbeidsgruppen. Oppdraget tar Fylkesmannen gjerne på seg. Vi ser dette som resultatet av et godt samarbeid om barnehage og grunnsopplæring i Telemark på området barn og unge med særskilte behov.

Utfordringer

I saker som omfatter barn, oppvekst og opplæring er det viktig med samordning på tvers av etater og fagområder. Det er et ønske – tydelig uttalt fra foresatte til barn og unge med særlige behov – at ulike tiltak blir samordnet, og at resultatet av samarbeidet gir en samlet effekt for de det gjelder. Kommunene utfordres til å videreutvikle og systematisk ta i bruk individuell plan som et virkemiddel for koordinert innsats for barn og unge som trenger det – med fokus på barnets beste.

BARNEHAGE:

Kompetanse for framtida

Telemark har god barnehagelærerdekning og en tredjedel av assistentene har fagbrev. Forskjellen kommunene imellom er stor.

Et godt barnehagetilbud for alle barn avhenger av personalets kompetanse. Bare kompetente ansatte kan sikre at barnehagen oppfyller sitt samfunnsmandat i tråd med barnehagens formål og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

Satsing på flere områder

Kunnskapsdepartementets strategi for kompetanse og rekruttering er langsiktig. I perioden 2014 – 2020 er målet å oppfylle dagens pedagognorm og å øke andelen ansatte med relevant utdanning. Allerede i 2013 inviterte Fylkesmannen i Telemark barnehageansatte til ulike kompetanseutviklingstiltak. Pedagogisk Utviklingsarbeid i barnehagene (PUB) for barnehagelærere, kompetansegivende studier for assistenter (KOBASS), mulighet for assistenter med lang erfaring fra barnehagearbeid til å ta fagbrev som Barne- og ungdomsarbeider (Praksiskandidat), tilbud til assistenter i barnehagefaglig grunnkompetanse. Fylkesmannen samarbeidet med Høgskolen i Telemark om mange av tilbudene og tilbudene var gratis for deltagerne. Interessen fra barnehageeiere og barnehageansatte for å delta var blandet. Mange grunner til dette ble oppgitt.

Roller og ansvar

For å oppfylle dagens pedagognorm, øke antallet ansatte med relevant kompetanse og bidra til å heve kvaliteten i barnehagen må alle aktører bidra.

Barnehageeier har det primære ansvaret for kompetanseutvikling for sine ansatte. Som arbeidsgiver har barnehageeier ansvar for å gi de ansatte nødvendig opplæring for å kunne utøve yrket.

Styreren i barnehagen skal motivere og inspirere til kompetanseutvikling hos personalet. Styrer har et overordnet ansvar i barnehagen for å sikre kvaliteten på det pedagogiske arbeidet og at samfunnsmandatet oppfylles og at målene i rammeplanen realiseres.

Kommunen som barnehagemyndighet har et overordnet ansvar for å sikre at barna får et godt pedagogisk og trygt barnehagetilbud. Barnehagemyndigheten skal forvalte statlige kompetansemidler i tråd med dette ansvaret.

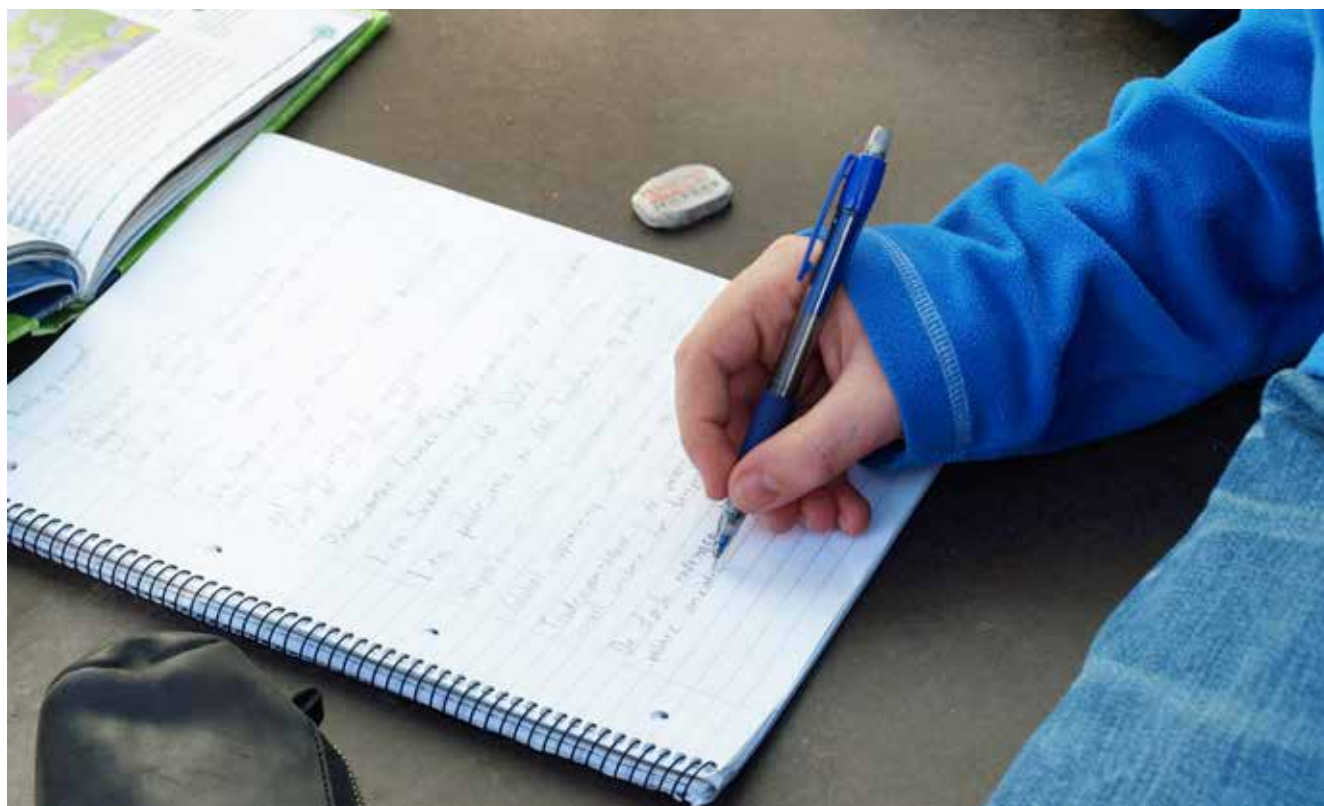
Fylkesmannen i Telemark forsetter i 2014 å gi tilbud om kompetanseheving for barnehageansatte. Deltagelse i faglig utviklingsarbeid og kompetanseutvikling vil være en forutsetning for et godt barnehagetilbud og samtidig vil aktivt kvalitetsarbeid bidra til at vi beholder og rekrutterer dyktige barnehagearbeidere.

Fylkesmannen i Telemark forsetter i 2014 å gi tilbud om kompetanseheving for barnehageansatte.

Utdanning ansatte i barnehagene	Sum				
	Telemark (2013)	Telemark (2012)	Telemark (2011)	Telemark (2010)	Telemark (2009)
Styrere med førskolelærer- utdanning	173	173	178	173	175
Styrere med an- nen pedagogisk utdanning	15	15	15	12	19
Andel styrere med godkjent utdanning	96,4%	98,9%	99%	96,8%	95,1%
Pedagogiske ledere med førskolelærer- utdanning	785	747	715	647	599
Pedagogiske ledere med videreutdanning i barnehagepeda- gogikk	7	2	1	1	16
Andel pedagogiske ledere med godkjent utdanning	96,2%	94,8%	93%	92,4%	92,6%
Assistenten	1 243	1 266	1 278	1 273	1 259
Assistenten med førskolelærer- utdanning	30	47	20	4	58
Assistenten med barne- og ungdomsarbei- derfag	388	380	388	358	337

UNGDOMSSKOLEN: Hvorfor fornye den?

*Mange elever går ut av grunnskolen med så svake grunnleggende ferdigheter at de får problemer med å ta videre utdanning.
Foto: Anne Aasdalen*

Elever i Norge og Telemark trives godt i ungdomsskolen. Men motivasjonen i grunnskolen faller med alderen og er lavest på 10. trinn.

En relativt høy andel elever går ut av grunnskolen med så svake grunnleggende ferdigheter at de får problemer med å ta videre utdanning. Målet med å fornye ungdomstrinnet er å gjøre opplæringen mer motiverende og variert.

Telemark er i gang med fornyingsarbeidet.

Det er åtte kommuner og en privatskole så langt som deltar i denne ungdomstrinnsatsningen; Tokke fra pulje 1 og Hjartdal, Bø, Kragerø, Nome, Sauherad, Tinn, Notodden og Sauar Friskole i pulje 2. Det skal i alt være fire puljer fram mot 2017. Det skal være en felles satsing på klasseledelse, regning, lesing og skriving. De fleste skolene velger ett område. Arbeidet i kommunene med satsning på ungdomstrinnet må også sees i sammenheng med GNIST og Vurdering for læring.

Hva er skolebasert kompetanseutvikling?

Kompetanseutviklingen som skal foregå på hver enkelt skole er en prosess på 2 år der det første halvåret er planlegging. Skolen skal i samarbeid med ledelsen og de ansatte delta i en utviklingsprosess. Formålet er å få fram skolens samlede kunnskap, holdninger og kompetanse innen læring, undervisning og samarbeid. Kommunene ansetter ressurslærere som skal støtte opp om dette arbeidet på skolene. De to utviklingsveile-

derne som er tilsatt i Telemark og ressurslærerne på skolene blir viktige medspillere for ledelsen og skoleeier. Det er Høgskolen i Telemark som har det faglige ansvaret inn mot skolene og Utdanningsdirektoratet som legger til rette for samlinger og kurs på alle nivå.

Hva er Fylkesmannens rolle?

Fylkesmannen skal fordele midler og samordne rapporter til Kunnskapsdepartementet, legge til rette for arbeidet i fylket, samt stimulere til interkommunalt samarbeid og erfaringsspredning. FM skal i samarbeid med utviklingsveilederne i fylket ha faste møtepunkter og delta i styringsgruppa.

Fylkesmannen ser på dette arbeidet i kommunene som en sentral del i arbeidet for å minske frafallet i videregående opplæring.

Utfordringer til kommunene, fra Meld. St.22 (2010-2011) Motivasjon-Mestring-Muligheter

- » Alle elever skal bli inkludert
- » Alle elever skal beherske de grunnleggende ferdighetene i alle fag
- » Alle elever skal fullføre videregående opplæring

Ungdomstrinnet skal i større grad møte de elevgruppene som ikke tar tilstrekkelig del i læringen og i klassefelleskapet. Lærere som underviser på ungdomsskoletrinnet skal utvikle en mer praktisk og variert undervisning.

UTBYTTE: Hva lærer elevene?

Formålet er å sikre at skolene arbeider systematisk for å gi alle elevene et forsvarlig utbytte av opplæringen. Foto: Anne Aasdalen

Utdanningsdirektoratet og fylkesmennene skal i 2014-2017 gjennomføre et felles nasjonalt tilsyn med skoler og skoleeiere. Temaet for dette tilsynet er elevenes utbytte av opplæringen.

Tilsynet er inndelt i tre undertemaer:

- » Skolenes arbeid med elevenes utbytte av opplæringen
- » Forvaltningskompetanse (saksbehandlingen)
- » Skolebasert vurdering

Tilsynssatsingen skal bidra til at hver skole har et opplæringstilbud som gir alle elever, uavhengig av forutsetninger, et forsvarlig utbytte av opplæringa sett opp mot måla i Kunnskapsløftet.

Skolens lokale arbeid med læreplaner og individuelle opplæringsplaner er helt sentralt for at skolene skal gi opplæring i samsvar med Kunnskapsløftet. I tillegg må skolene vurdere den enkelte elev underveis i opplæringa for å gi god veiledning i

læreprosessen, slik at utbyttet av opplæringen blir så godt som mulig, og for å kunne sette i verk tiltak dersom elevene ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringa.

Tilsynet vil kontrollere både om skolen gjør nødvendige tilpasninger innenfor det ordinære opplæringstilbudet og om skolene sørger for at det blir gjennomført tiltak der det avdekkes at elevene ikke har tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Formålet er å sikre at skolene arbeider systematisk for å gi alle elevene et forsvarlig utbytte av opplæringen.

Forvaltningskompetanse (saksbehandlinga)

Elever med særskilt behov har etter opplæringslova rett til enkeltvedtak som skal sikre at elevene får det opplæringstilbudet de har behov for. Som en del av tilsynet vil vi kontrollere at skolen har forvaltningskompetanse gjennom å undersøke om skolen gjør vedtak for elever med særskilte behov, og om vedtaka er i tråd med reglene i forvaltningslova.

Skolebasert vurdering

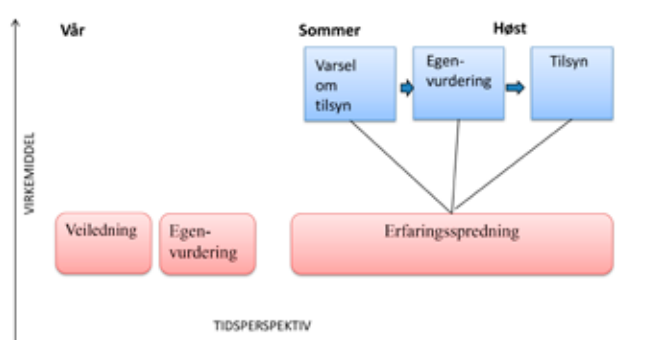
For å sikre at alle elever får et forsvarlig utbytte av opplæringa, er det ikke tilstrekkelig med vurderinger på individnivå. Skolene må i tillegg jevnlig vurdere om egen organisering, tilrettelegging og gjennomføring av opplæringa bidrar til at de når måla for virksomheten, og at de må sette inn tiltak der det er behov for det. Dette blir sikra i tilsynet gjennom kontroll av skolens arbeid med skolebasert vurdering.

Veiledningsmateriell og egenvurderingsskjema

Det er utarbeidet veiledningsmateriell og egenvurderingsskjema til tema for tilsynssatsingen. Ved å bruke dette kan skoleeiere og skoler få informasjon om regelverket, vurdere egen regelverkssetterlevelse og sette i gang endringstiltak om nødvendig før den aktuelle kommunen eller skolen blir valgt ut for tilsyn.

Felles nasjonalt tilsyn 2014-2017

oversikt over aktiviteter i 2014

PRIVATSKOLENE:

Hvem fører tilsyn?

Fylkesmennene hadde fram til 2010 ansvaret for å føre tilsyn med privatskoler etter privatskoleloven. I 2010 ble dette tilsynsansvaret overtatt av Utdanningsdirektoratet.

Risikovurderinger

På samme måte som når Fylkesmannen skal bestemme hvilke kommuner det skal føres tilsyn med etter opplæringsloven og barnehageloven og med hvilket tema, velger Utdanningsdirektoratet skoler og tema for tilsynet basert på vurderinger av 1) sannsynligheten for og 2) konsekvensen av lovbrudd. Målet er å velge ut tilsynsobjekt hvor sannsynligheten for manglende etterlevelse av lovkravene er stor.

Kilder til sannsynligheten for lovbrudd kan være:

- » Statistikk og nøkkeltall, fra for eksempel
 - Basil, GSI, KOSTRA, Skoleporten
 - Elevundersøkelsen
- » Forvaltningsrevisjonsrapporter
- » Klagesaker
- » Tidligere tilsyn
- » Kommunal kjennskap
- » Informasjon fra media

Kilder til informasjon om konsekvenssiden av risikovurderingen kan være:

- » Politiske dokumenter: stortingsmeldinger, dokumenter fra Barneombudet, FUG, FUB
- » Elevorganisasjonen m.fl.
- » Forskningsresultater
- » Opplysninger fra andre tilsynsmyndigheter

- » Meldinger fra elever, foreldre, lærere, assistenter mv.
- » Erfaring fra tidligere tilsyn
- » Media

Omfanget av privatskoletilsynet

I følge årsrapporten fra Utdanningsdirektoratet ble det i 2013 ført tilsyn med 38 privatskoler. Tema ved disse tilsynene har bl.a. vært

- » økonomi
- » styrets ansvar for kompetanse hos undervisningspersonell
- » skolens arbeid med elevenes psykososiale miljø
- » skolens arbeid med lokale læreplaner
- » skolens forvaltningskompetanse

Rapporter fra tilsyn som Utdanningsdirektoratet har gjennomført publiseres på direktoratets hjemmeside, se http://www.udir.no/Regelverk/Tilsyn/_Tilsynsrapporter_Private_skoler/

Metodehåndbok

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet en metodehåndbok for tilsyn som gir retningslinjer for hvordan tilsyn skal gjennomføres <http://www.udir.no/Regelverk/Tilsyn/Metode-for-tilsyn/> Metodehåndboken er styrende for både de tilsyn Fylkesmannen skal føre etter opplæringsloven og barnehageloven og de tilsyn Utdanningsdirektoratet fører etter privatskoleloven.

Årsregnskap

Ved siden av å føre tilsyn med ulike bestemmelser i privatskoleloven, kontrollerer også Utdanningsdirektoratet årsregnskapene til alle privatskoler. I 2013 ble det gjennomført kontroll av årsregnskapet for 296 privatskoler.

SKOLEGANG:

Færre skal droppe ut

Cafedialog med elever ved Hjalmar Johansen videregående skole i Skien. Foto: Lars Ravn/TA

Kun 69 prosent fullførte videregående opplæring i Telemark i 2012, fem år etter oppstart. Grenland er nå samlet til felles innsats for å få flere unge til å gjennomføre skolen.

I dag er det et bekymringsfullt høyt antall unge som står utenfor skole eller arbeid i Telemark. Mange som blir stående varig utenfor arbeidslivet har ikke gjennomført videregående opplæring og mangler grunnleggende kompetanse. Årsakene til at unge slutter i skolen er sammensatt. Det kan skyldes manglende trivsel, og mestring, feilvalg, psykiske problemer, rus, vanskelig hjemmesituasjon eller andre forhold. Frafallsutfordringen krever derfor samarbeid mellom ulike forvaltningsnivåer, sektorer og kommuner.

Samarbeid i Grenland

Gjennom Talenter for framtida samarbeider vi i Grenland for å styrke innsatsen for barn og unge. Grenlandskommunene, NAV, fylkeskommunen, høyskolen og fylkesmannen deltar i satsingen. I 2013 har kommunene i Grenland jobbet med to av satsingsområdene; «Gode overganger» og «Foreldresamarbeid». Tverrfaglige arbeidsgrupper i kommunene har samarbeidet om å finne fram til virkningsfulle tiltak for å forbedre kommunenes innsats på de to områdene. Det arbeides nå med å gjennomføre tiltakene i kommunene. Høyskolen i Telemark skal evaluere arbeidet.

Innsats mot fravær i skolen

Fravær i grunnskolen følges ofte av frafall i videregående. Det er derfor viktig med tidlig innsats når eleven viser tegn til begynnende fravær og manglende motivasjon for skolen.

I år skal tverrfaglige arbeidsgrupper i kommunene rette innsatsen mot:

- » Oppfølging av fravær
- » Øke elevers nærvær i skolen
- » Oppfølging av unge som slutter i skolen

Rapporter fra arbeidsgruppene med anbefalinger om tiltak skal legges fram for politikerne på en konferanse i begynnelsen av september.

Skal få innspill fra ungdommene

Vi ønsker å høre hva elevene selv mener skal til for at flere unge skal være på skolen. Våren 2014 gjennomføres det cafedialoger med elever i Grenlandskommunene. Innspillene skal tas med i det videre arbeidet med å utforme tiltak i kommunene.

Les mer om Talenter for framtida på www.talenterforframtida.no

Talenter for framtida

Fakta om frafall

Personer som ikke har fullført videregående skole er oftere arbeidsledige, på stønad eller tjener mindre enn andre. Sjansen er større for sosial ekskludering, dårlig helse, kriminalitet og dårlige materielle levekår.

I OECD-landene fullfører i snitt 70 prosent av elevene videregående opplæring på normert tid. Tilsvarende tall for Norge er 57 prosent.

I Telemark gjennomførte 69 prosent videregående opplæring i 2012, fem år etter oppstart.

De yrkesfaglige programmene har størst frafall. Etter fem år har bare 55 prosent av yrkesfagelevne fullført en treårig utdanning. I studiespesialisering er tallet rundt 95 prosent.¹

Grunnskolepoeng er den faktoren som har mest å si for gjennomføring av videregående opplæring. For de med over 50 i grunnskolepoeng har over 97 prosent fullført innen fem år, både for gutter og jenter. Til

sammenlikning fullførte bare en av tre av elever med 25–29 grunnskolepoeng.²

Høyt fravær i grunnskolen følges av frafall i videregående. Høyt fravær bringer med seg faglige problemer og fallende opplevelse av mestring. Å motvirke frafall begynner altså i grunnskolen.

Undersøkelser viser at ungdom som dropper ut av videregående skole oftere enn andre sliter med psykiske problemer, opplever vanskelige hjemmeforhold eller mobbing.

Ungdommer som slutter videregående skole, men som raskt får seg arbeid, klarer seg generelt bra. De som ikke får seg arbeid etter å ha droppet ut av skolen risikerer å bli varig stående utenfor.

Senter for Økonomisk Forskning har beregnet at samfunnet vil spare mellom 5,4 og 8,8 milliarder kroner årlig hvis andelen som fullfører videregående opplæring økes fra 70 til 80 prosent.³

¹ Kilde: SSB. En vanlig definisjon av frafall er de som har begynt i videregående opplæring et bestemt år, og som ikke har fullført, eller har befunnet seg i videregående opplæring innen 5 år senere. Utdanningsdirektoratet.

² Grunnskolepoeng oppsummerer alle elevens resultater i forskjellige fag og er med på å danne grunnlaget for opptak til videregående opplæring.

³ SØF-rapport nr 08/06.

Når Fylkesmannen drar på tilsyn

Fylkesmannen er i lov pålagt å føre forskjellige typer av tilsyn. Sosial- og helseavdelingen fører tilsyn med helsevesenet, barnevernet og en del av NAV.

Vår overordnede instans på disse saksfeltene er Statens helse-tilsyn. Tilsynsvirksomheten inkluderer også klagesaksbehandlingen. Andre avdelinger hos Fylkesmannen fører tilsyn med barnehagene og skolene, med landbruk, med beredskapsplaner o.a.

Fylkesmannen skiller mellom *hendelsesbasert tilsyn* og *planlagt tilsyn*. Hendelsesbasert tilsyn omfatter hovedsakelig behandlingen av klagesakene.

Når Sosial- og helseavdelingen hos Fylkesmannen drar ut på tilsynsbesøk, er dette som regel ledd i *planlagt tilsyn* og blir ofte satt i gang uten noen konkret foranledning hos Fylkesmannen. Det kan ha sammenheng med en kampanje hos Statens helsetilsyn. Andre ganger kan det være Fylkesmannen selv som basert på en generell vurdering og eventuelt en risiko- og sårbarhetsanalyse finner at en spesiell virksomhet, sykehusavdeling, personelltype eller annet bør gjøres til gjenstand for planlagt tilsyn.

Planlagt tilsyn kan gjøres skriftlig ved stikkprøvekontroll eller ved «sjølmeldingstilsyn» uten at Fylkesmannen reiser ut på tilsynsbesøk. Når Fylkesmannen derimot reiser ut, skjer dette enkelte ganger som *uannmeldt tilsyn*. Dette blir varslet noen timer eller få dager før Fylkesmannen kommer. Selv ved slikt uannmeldt tilsyn får altså virksomheten der ute litt tid til å områ seg, blant annet for å sikre seg at man får tak i det personellet som Fylkesmannen ønsker å snakke med. Eksempler på tilsyn som ble varslet få dager i forveien, er tilsynet med Marienlyst

sykehjem i Kragerø i desember 2012 og tilsynet med Vestre Viken helseforetak sin ambulansedrift i Tinn kommune i mars 2014. Ved begge disse tilsynene var det bekymringsmeldinger til Fylkesmannen og oppslag i media som gjorde at Fylkesmannen på kort varsel fant å måtte undersøke sakene.

Planlagte tilsynsbesøk skjer likevel for det meste i form av *systemrevisjoner*, som er planlagt og varslet lang tid i forveien. Statens helsetilsyn bestemmer tema for mange av systemrevisjonene, og hvor mange systemrevisjoner som skal holdes i det enkelte fylke. Kravet til Fylkesmannen i Telemark har de siste årene vært 4 systemrevisjoner med spesialisthelsetjenesten, 13 med de kommunale helse- og omsorgstjenestene, og 4 med NAV. For 2014 er kravet redusert til 3 systemrevisjoner med spesialisthelsetjenesten, og dessuten er det bestemt at alle fylkesmannsembetene i 2014 skal holde tilsyn med kommunenes arbeid for folkehelse. I Telemark er det 3 kommuner som i år vil få tilsynsbesøk med tema folkehelsearbeid (forebyggende arbeid). Videre har vi årlig mange tilsynsbesøk som gjelder barnevernet, men her er det vanligvis ikke snakk om full systemrevisjon.

Systemrevisjonene holdes etter en nøye fastsatt metodikk. Når temaet for tilsynet er bestemt, vil enten Statens helsetilsyn eller Fylkesmannen utarbeide en veileder/plan for hvordan tilsynet skal skje. Planen vil inkludere en oversikt over hvilken skriftlig dokumentasjon som behøves, og om denne skal foreligge på forhånd eller presenteres under selve tilsynsbesøket. Tilsynsobjektet får også tilsendt en timeplan for tilsynsbesøket, med beskjed om hvem tilsynsteamet ønsker å snakke med, hvilke papirer og journaler som skal gjennomgås under selve besøket, og om det skal foretas noen befaring av sykerom, behandlingsrom, laboratorier eller annet.

Tilsynsvirksomheten har ikke som formål å straffe. Hensikten er å påpeke feil og mangler for at personell og virksomheter skal bli i stand til å lære og derved til å forbedre tjenestetilbudet

Under selve tilsynsbesøket vil tilsynsteamet intervju relevante personer, som regel én om gangen og uten andre til stede. Tilsynsteamet vil som regel ikke treffe noen konklusjon uten at dette er basert på direkte observasjoner og helst bekreftet av minst to intervjuede personer. Teamets foreløpige konklusjoner blir presentert på et slutt møte. *Etter besøket blir det utarbeidet en foreløpig tilsynsrapport*, som tilsynsobjektet får anledning til å kommentere før den endelige rapporten gjøres ferdig. I henhold til pålegg fra Statens helsetilsyn skal både den foreløpige og den endelige tilsynsrapporten være offentlig tilgjengelige, det vil si at de kan ikke unntas fra innsyn.

Dersom Fylkesmannen ved et tilsynsbesøk finner noe som etter vår oppfatning er i strid med lov og/eller forskrift, blir det konstatert et *avvik*. Dersom vi finner noe som ikke er direkte lovstridig men der vi likevel synes at det bør gjøres forbedring, gis en *merknad*. Tilsynsobjektene får noe tid på seg til å rette på forhold som er i strid med lov eller forskrift («*lukke avvik*»). Noen ganger skjer dette raskt, men andre ganger tar det betydelig tid og kan kreve aktiv veiledning fra Fylkesmannens side. Dersom ikke avvik lukkes innen en rimelig tid, kan Fylkesmannen bringe saken inn for Statens helsetilsyn som har myndighet til å komme med pålegg overfor kommuner eller virksomheter, evt gi mulkt eller liknende. I noen tilsynssaker kan også Fylkesmannen selv gi mulkt.

Det er grunn til å framheve at tilsynsvirksomheten er ledd i samfunnets demokratiske system og skal sikre lovbestemte rettigheter for alle innbyggere, uavhengig av bosted, økonomi, sosial status og annet. Lovens minstekrav til tjenestene skal være oppfylt i alle kommuner, uavhengig av om disse er små eller store eller har god eller dårlig økonomi. Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester gir i §11 ansvar til kommunene

for å sørge for dette. Loven sier at «*Kommunen skal sørge for bevilgninger som er nødvendige for å yte tjenester og sette i verk tiltak kommunen har ansvaret for etter loven her.*»

Tilsynsvirksomheten har ikke som formål å straffe. Hensikten er å påpeke feil og mangler for at personell og virksomheter skal bli i stand til å lære og derved til å forbedre tjenestetilbudet. Noen få ganger er det nødvendig å gi pålegg eller mulkt, eller å gi personell en advarsel eller tap av autorisasjon, for å sikre seg at publikum ikke får uforsvarlige tjenester.

Tilsynsbesøk fører noen ganger til negative reaksjoner hos personell som får påvist feil. Dette er menneskelig og forståelig. Vi prøver imidlertid å legge til rette for saklige tilsyn i en god tone. I de aller fleste tilfellene lykkes dette, i samarbeid med den/de som får tilsynsbesøk. Mange ganger ser vi også at personell, pårørende og pasienter/brukere blir takknemlige etter gjennomført tilsynsbesøk, og glade for den forbedringen av tjenestetilbudet som ofte blir resultatet.

PSYKISK HELSE:

Usikkerhet om framtida

Andelen personer med psykiske symptomer og lidelser er høyere i Telemark enn i landet ellers. Foto: Anne Aasdalen

Fremtidige endringer i spesialisthelsetjenestetilbudet skaper usikkerhet i kommunene i Telemark.

Ifølge statistikk fra folkehelseinstituttet for 2013 er andelen personer med psykiske symptomer og lidelser høyere i Telemark enn i landet som helhet, vurdert etter data fra fastlege og legevakt. Fylkesmannen ser det som en prioritert oppgave å bidra til at både spesialisthelsetjenestens og kommunenes innsats på feltet psykisk helsearbeid og rusarbeid videreutvikles og styrkes, og at innsatsen overfor barn og unge prioriteres. Endringer i spesialisthelsetjenestetilbudet kan skape usikkerhet rundt kompetansebehovene til kommunene, for eksempel når et DPS avvikles eller døgnplasser legges ned. Mange kommuner opplever at pasienter som skrives ut fra spesialisthelsetjenesten har et større og mer sammensatt hjelpebehov enn tidligere, og at kommunen har for liten kompetanse og kapasitet til å gi et godt tilbud til denne pasientgruppen.

Gjennom opplæringstiltak, råd/veiledning og ved drift eller deltagelse i faglige nettverk skal Fylkesmannen bidra til implementering av faglige retningslinjer og veiledere som understøtter og legger til rette for kvalitet- og kompetanseutvikling i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid.

Uforandret årsverksinnsats

Sett under ett rapporterer kommunene i Telemark den nest høyeste årsverksinnsatsen per innbygger innen tjenester og tiltak for voksne, med 3,4 årsverk per 1000 innbyggere over 18

år, mot et landsgjennomsnitt på 2,4. For barn og unge ligger Telemark litt over landsgjennomsnittet med 2,9 årsverk per 1000 innbyggere under 18 år.

Det foregår mye diskusjoner rundt i kommunene om hvilken kompetanse kommunene forventes å ha på området psykisk helse og rus, og fremtidige endringer i spesialisthelsetjenestetilbudet skaper usikkerhet rundt kompetansebehovene til kommunen. En del kommuner føler at pasienter skrives ut for tidlig fra spesialisthelsetjenesten og ofte mangler kommunene både kompetanse og kapasitet til å gi et godt tilbud. Likevel jobber de fleste kommunene godt med psykisk helsearbeid, og har etablert tilbud til en bredt sammensatt brukergruppe. Noen steder er det også etablert et godt samarbeid med ulike team i DPS-er og sykehusavdelinger, slik at kommunalt ansatte knyttes opp mot et godt fagmiljø på en mer systematisk måte.

«Å velge livet»

Tema for den årlige høstkonferansen i november 2013 i regi av Forum for psykisk helsearbeid i Telemark i samarbeid med Fylkesmannen i Telemark og KS BTV var samarbeid om forebygging, avdekking og tidlig intervensjon ved selvmordsproblematikk. Ledere og ansatte i kommunene som arbeider innenfor psykisk helsearbeid, kommunenes psykososiale kriseteam, ansatte i NAV, ledere og ansatte i psykiatrisk spesialisthelsetjeneste, brukere og pårørende, politikere og andre interesserte var invitert, og nesten 120 personer deltok.

HELSEVERN: Bruk av tvang

I 2013 overprøvde Fylkesmannen 36 kommunale vedtak med beslutninger om å benytte tvang overfor psykisk utviklingshemmede. I 2012 var det 24.

Antallet innsendte kommunale vedtak og meldinger etter lov om kommunale helse- og omsorgstjenester kap. 9, er økende. Vi mottok i alt 191 meldinger om skadeavvergende tiltak benyttet i nødsituasjoner, fordelt på 49 ulike brukere.

Kommunenes ansvar

Kommunene skal sikre at tjenesteyting til personer med utviklingshemning foregår med minst mulig bruk av tvang og makt. Med tvang og makt menes tiltak som tjenestemottaker motsetter seg, eller som er så inngripende at de uansett må regnes som bruk av tvang og makt. Tvang og makt kan bare benyttes dersom visse vilkår er oppfylte. Det stilles store krav til at tiltakene er faglig og etisk forsvarlige, og det legges stor vekt på at andre aktuelle løsninger har vært prøvd, i tråd med oppdatert faglig kunnskap. Dette kan eksempelvis være endrede måter å samhandle med bruker på, skriftlige rutiner/sjekklistor som sikrer lik praksis og forutsigbarhet, utredninger og behandling av underliggende psykiske/somatiske forhold, bedre organisering av personalgruppen og tilrettelegging av omgivelsene, økt fokus på kosthold, fysisk aktivitet, mestring og medbestemmelse, og mye annet. Dette må individuelt vurderes i hvert enkelt tilfelle, og er sentralt i Fylkesmannens overprøvelse av vedtakene.

Kommunale forskjeller

6 av 18 kommuner i Telemark sendte ikke inn vedtak eller meldinger i 2013. Det kan være flere ulike grunner til dette. Dette kan skyldes at man har lykket med andre løsninger, slik at behovet for å benytte tvang og makt ikke har vært til stede. Men det kan også være et uttrykk for at kompetansen og bevisstheten omkring hva som er tvang og makt, og hvilke saksbehandling som er knyttet til dette, kan være lav i enkelte kommuner, og at mye såkalt «uhjemlet makt» fortsatt foregår. Vi oppfordrer kommunene til å benytte Helsedirektoratets rundskriv (IS-10/2004) i sin opplæring av ansatte.

Søknad om dispensasjon fra utdanningskravene

Loven stiller krav til utdanning på et visst nivå dersom det skal gis adgang til å bruke makt og tvang i tjenesteytingen. Det er søkt om dispensasjon i 28 av 36 saker. Vi observerer at enkelte kommuner har svært mange ansatte i små stillingsbrøker, og at mange av disse er ufaglærte. Dette gir behov for å søke om dispensasjon fra utdanningskravene for svært mange ansatte. Vi mener det er bekymringsfullt at psykisk utviklingshemmede har så mange ulike personer å forholde seg til, og vi oppfordrer kommunene til systematisk å jobbe med å se på andre måter å organisere tjenestene på som kan redusere antall tjenesteytere rundt brukerne.

Bildet er gjengitt med tillatelse av kunstneren Hilde Edquist Aakre. Kunstverket er oppført i Bø. Foto: Anne Aasdalen

TILSYN: Nye avvik påvist

Det ble påvist avvik i alle fire barne- og ungdomspoliklinikker i Sykehuset Telemark HF. Foto: Anne Spånem

Psykisk helsevern for barn og unge var gjenstand for Fylkesmannens tilsyn i 2013. Det ble påvist avvik i alle fire barne- og ungdomspoliklinikker i Sykehuset Telemark HF. Også og øyespesialisthelsetjenesten fikk tilsyn.

Barn og unge med psykiske lidelser er en sårbar pasientgruppe. Svikt i tjenestene vil kunne påføre den enkelte pasient og familie unødige belastninger. Konsekvensene kan være alvorlige for resten av livsløpet. Statens helsetilsyn bestemte derfor at det i 2013 og 2014 skal gjennomføres et landsomfattende tilsyn med spesialisthelsetjenestens psykiske helsevern for barn og unge (0-18 år).

Fylkesmannen valgte i 2013 å gjennomføre tilsyn i form av egenvurderinger i fylkets fire barne- og ungdomspoliklinikker (BUP) og systemrevisjon i Sykehuset Telemark HF, BUP Porsgrunn.

Vi undersøkte om helseforetaket gjennom systematisk styring og ledelse sikrer at barn og unge i aldersgruppen 0- 18 år får forsvarlig psykisk helsevern. Hovedmålet var å undersøke om pasientforløpet i disse tjenestene er preget av:

- » god framdrift og kontinuitet
- » god kvalitet i arbeidet inkludert samhandling med både pasient, foresatte, helsetjenesten i kommunene samt skole / PPT og barnevern.

Det ble påvist avvik i alle fire barne- og ungdomspoliklinikker i Sykehuset Telemark HF. Funn fra egenmeldingstilsynet og systemrevisjonen viste at ikke alle pasienter får sin henvisning vurdert innen fristen på 10 virkedager og at sykehuset ikke sikrer tilstrekkelig systematikk i utredning av pasientene. Det ble også gitt avvik på at sykehuset ikke sørger for at alle pasienter blir kartlagt med tanke på selvmordsfare og rusproblematikk. Sykehuset Telemark HF har iverksatt forbedringstiltak i alle fire

barne- og ungdomspoliklinikkene. Forbedringstiltakene er vurdert som tilfredsstillende, tilsynet er avsluttet.

Tilsyn med private avtalespesialister i øyesykdommer

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn med to spesialister i øyesykdommer som har avtale med Helse Sør-Øst RHF i 2013. Tema var blant annet forsvarlig vurdering av henvisninger, samhandling med annen helsetjeneste, samt førerkortvurderinger.

Det ble ikke funnet avvik hos noen av spesialistene, mens det i begge tilsyn ble det gitt merknader. Begge tilsyn er avsluttet.

Tilsyn med Betanien hospital

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn med Betanien hospital, øyeavdelingen, i 2013.

Vi undersøkte om Betanien hospital har system for rutinemessig vurdering av om synskravene i førerkortforskriften er oppfylt, om legene opplyser om midlertidig kjøreforbud og sender melding til Fylkesmannen der dette er aktuelt. Ivaretagelse av dokumentasjonsplikten var også tilsynstema.

Fylkesmannen påviste ett avvik i forhold til manglende sikring av at relevante og nødvendige pasientopplysninger blir dokumentert. Sykehuset har startet arbeidet med å iverksette tiltak for å rette avviket.

Fylkesmannens forventninger til spesialisthelsetjenesten:

Fylkesmannen forventer at ledelsen følger med på og kontrollerer at planlagte forbedringstiltak er iverksatt. Vi forventer også at ledelsen følger med på om tiltakene fungerer som forutsatt og om tiltakene har ført til varig forbedring av tjenestene. Fylkesmannen anmoder ledelsen og bruke erfaringer fra tilsyn til læring på tvers av klinikker og enheter.

Flere alvorlige hendelser

Ordningen med varsel til Statens helsetilsyn av alvorlige hendelser ble etablert fra 1. juni 2010 og er senere lovfestet i spesialisthelsetjenesteloven § 3-3a. Med alvorlig hendelse menes dødsfall eller betydelig skade på pasient hvor utfallet er uventet. Statens helsetilsyn tar stilling til hvordan hendelsen som er varslet, skal følges opp.

I Telemark ble det sendt 11 varsler til Statens helsetilsyn i 2013. Disse fordelte seg slik:

Avsender av varsel	Antall varsler	Oppfølging hos Fylkesmannen	Oppfølging hos Statens helsetilsyn	Ingen oppfølging
STHF Psykiatrisk klinikk	7	5		2
STHF Barneavdeling	2		1	1
STHF Intensivavdeling	1			1
Borgestadklinikken	1	1		

Nærmere informasjon om Statens helsetilsyns undersøkelsesenheter og varsel om alvorlige hendelser i spesialisthelsetjenesten finnes på nettsiden www.helsetilsynet.no hvor det bl.a. er inntatt oversikter for hele landet om hvordan varslene fordeler seg på ulike typer hendelser og på de enkelte fylker og helseforetak.

Psykisk helsevern var ett av temaene under tilsyn i spesialisthelsetjenesten i fjor. Foto: Anne Aasdalen

TILSYN: Manglende kunnskap

Pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A skal sikre nødvendig helsehjelp til personer som ikke forstår konsekvensene det kan ha å nekte helsehjelp.

Bestemmelsene gir helsepersonell adgang til, under nærmere angitte vilkår, å yte somatisk helsehjelp til personer over 16 år som mangler samtykkekompetanse og motsetter seg helsehjelpen. Uriktige avgjørelser kan føre til at ansatte gjennomfører tvungen helsehjelp uten at det er grunnlag for det, eller at en pasient som mangler samtykkekompetanse ikke får den helsehjelpen som er nødvendig for å unngå vesentlig helseskade. Derfor er det innført rettssikkerhetsgarantier og særlige saksbehandlingsregler i form av strenge vilkår for å gi tvungen helsehjelp. Tillits-skapende tiltak skal forsøkes før tvungen helsehjelp blir gitt. Fylkesmannen har som oppgave å motta og vurdere vedtak om tvungen helsehjelp. Vi har også som oppgave å behandle klager.

Oversikt over mottatte vedtak i perioden 2010 – 2013:

År	2010	2011	2012	2013
Mottatte vedtak i Telemark	94	104	115	99
Mottatte klager i Telemark	0	0	0	0

De fleste vedtak om tvungen helsehjelp er fattet for pasienter i sykehjem, men vi mottar også noen få vedtak fra spesialisthel-

setjenesten og fra tannhelsetjenesten. Vi ser i 2013 en nedgang på antall vedtak. Det er 4 av 18 kommuner som ikke har fattet vedtak om tvungen helsehjelp, og 6 av 18 kommuner som kun har fattet ett vedtak. Selv om mange er flinke med tillitsskapingen de tiltak, kan dette tyde på manglende kunnskap om regelverket. Fylkesmannen har fremdeles grunn til å tro at det gjennomføres ulovlig tvang i helsetjenesten.

Fylkesmannens forventninger til helsetjenesten

Vi forventer at lederne i helsetjenesten har etablert et system som sikrer at ansatte har kompetanse til å møte utfordringene innen området tvungen helsehjelp. Dette omfatter:

- » at pasientens motstand mot helsehjelp blir identifisert og samtykkekompetanse blir vurdert
- » at tillitsskapende tiltak forsøkes før tvungen helsehjelp gjennomføres
- » at det gjøres helsefaglige vurderinger om den aktuelle helsehjelpen kan gjennomføres med tvang
- » at vedtak om tvungen helsehjelp blir fulgt opp

Helsedirektoratet har utarbeidet mal for vedtak med veiledning. Vi anbefaler at denne malen benyttes, slik at lovens minstekrav til vedtakets innhold blir oppfylt. Nyttig informasjon om tvungen helsehjelp og vedtaksskjema finnes på www.helsedirektoratet.no

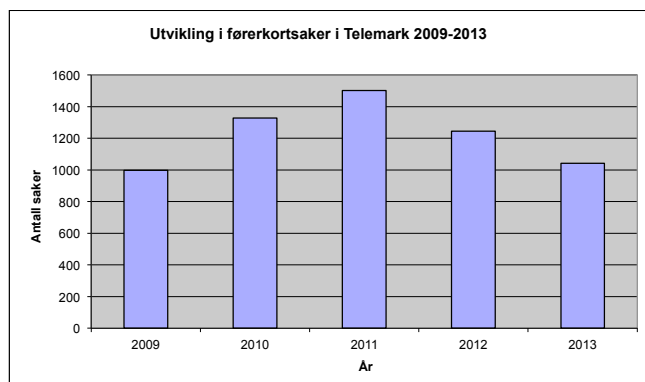
FØRERKORT: Legene er mer bevisste enn før

Fylkesmannen i Telemark behandlet 1042 førerkortsaker i 2013. Selv om det totale tallet er noe lavere enn før, har antall saker knyttet til rus og medikamentbruk holdt seg stabilt.

På landsbasis behandlet Fylkesmennene i underkant av 29 000 førerkortsaker i 2013.

For å få og besitte førerkort stiller førerkortforskriften visse helsekrav. Dersom kravene ikke oppfylles, mister vedkommende som hovedregel førerkortet og må søke Fylkesmannen om eventuell dispensasjon.

Totalt behandlet Fylkesmannen i Telemark 1042 førerkortsaker i 2013. Av disse dreide 559 saker seg om dispensasjon, mens 483 gjaldt rådgivning og ulike tilrådinger. I 285 saker tilrådte Fylkesmannen overfor politiet at førerretten ble tilbakekalt.

Stabilisering av antall saker

Fra 2009 til 2011 økte mengden på førerkortsaker til behandling hos Fylkesmannen kraftig. De to siste årene har imidlertid antall saker gått noe ned igjen. Økningen av innmeldte saker fram til 2011 var nok først og fremst et resultat av større bevissthet og oppmerksomhet både hos leger og publikum på den betydningen helse og helsekravene har for trafikksikkerheten. Det er derfor en gledelig økning selv om arbeidsbelastningen hos fylkesmennene er blitt stor.

Fakta

Leger, psykologer og optikere er pålagt å melde fra til Fylkesmannen når en person ikke oppfyller helsekravene til førerkort. Fylkesmannen skal vurdere meldingen og eventuelt sende den videre til politiet med anmodning om at førerkortet inndras.

Fylkesmannen skal også gi råd til leger, publikum og andre offentlige instanser om førerkort og helse.

”
Selv om det totale tallet er noe lavere enn før, har antall saker knyttet til rus og medikamentbruk holdt seg stabilt.

Nesten 30.000 førerkortsaker blir behandlet på landsbasis hvert år. Foto: Anne Spånem, Fylkesmannen i Telemark

Streng meldeplikt

I lovverket er det mange helsekrav for å ha rett til å føre motorkjøretøy. Dette er fordi noen helsetilstander er farligere i trafikken enn andre.

Når en person ikke fyller helsekravene, har alle leger, psykologer og optikere plikt til å melde dette til Fylkesmannen, uten hensyn til taushetsplikten de ellers har som helsepersonell.

Helsepersonell skal melde fra når pasienten ikke fyller helsekravene for førerkort, men ikke alle retter seg etter det. Dette kan skape problemer når pasienter senere kommer til rusbehandling.

Dessverre ser vi stadig at helsepersonell ikke overholder meldeplikten, og problemet blir ikke avdekket før pasientene starter

i rusbehandling. Det blir en ekstra belastning når de som gir spesialisert rusbehandling må starte behandlingen med å bidra til at pasienten mister førerkortet.

Spesialister

De siste årene er de spesialiserte rusbehandlerne i Telemark blitt flinkere til å melde om pasienter som ikke fyller helsekravene på grunn av ruslidelser. Det kommer ofte fram at mange av de henvisende instansene, både fastleger og spesialisthelsetjenesten, ikke tidligere har sendt melding til Fylkesmannen. Dette blir ikke gjort selv om behandleren har entydig informasjon om at pasienten har en alvorlig ruslidelse.

Å la være å melde er et klart brudd på helselovgivningen. Se meldeforskriften og paragraf 34 i Helsepersonellova.

Opplysningsplikt

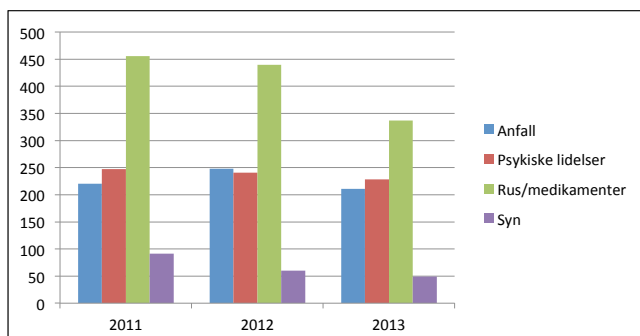
Helsekravet som gjelder rus er formulert slik: «Det må ikke være misbruk av alkohol eller andre rusmidler, og ikke bruk av beroligende eller bedøvende midler i doser som reduserer årvåkenhet eller kjørevevne.» Om en er rusavhengig ut fra de vanlige medisinske og psykologiske kriteriene, fyller en altså ikke helsekravene, og alle leger og psykologer som kjenner til dette, har opplysningsplikt til Fylkesmannen. Den det gjelder har ikke lov til å ha førerkort uten at Fylkesmannen har gitt dispensasjon fra helsekravene.

Medikamentfri i flere år

En fyller heller ikke kravene dersom det er skadelig bruk av rusmiddel som mer varig nedsetter evnen til å kjøre og være årvåken. Ved misbrukspreget bruk av lovlige legemidler, er heller ikke helsekravene oppfylt. Nesten all bruk av illegale rusmidler innebærer også at helsekravene ikke er oppfylte. En fyller ikke helsekravene igjen før etter flere år uten aktiv skadelig rusbruk - normalt fem år (minst tre år) for de laveste førerkortklassene, lengre tid for buss- og lastebilførerkort.

Om du vil vite mer kan du gå inn på nettsiden www.helsedirektoratet.no

Antall førerkortsaker knyttet til rus og medikamenter

HELSE: Kommunane aukar kompetansen

Dei fleste kommunane jobbar målretta for å skaffe rett kompetanse innanfor helseområdet.

Kommunane søkjer kvart år om dobbelt så mykje som det samla tilskotet Fylkesmannen får frå Helsedirektoratet. Tilbakemeldingar frå kommunane er at dei er avhengig av Fylkesmannen sitt tilskot, og er svært tilfredse med bidrag frå Kompetanseløftet til utdanning- og opplæringstiltak. Alle kommunane søkte om og fekk tilskot i 2013. KOSTRA-tal frå 2012 viser at Telemark har hatt ei god utvikling når det gjeld årsverk med høgare utdanning i helse- og omsorgstenesta, sjå diagram

Prioriteringar

Det er tydeleg at kommunane satsar på å auke kompetansen generelt i helse- og omsorgstenesta, noko vi ser ved at kommunane satsar på å tilsetje og utdanne høgskuleutdanna personell framover. Dei rapporterer nedgang i årsverk for helsefagarbeidarar i 2014, medan det blir planlagt auke på 28 årsverk for sjukepleiarar og 7 årsverk for vernepleiarar i 2014. Utviklinga ser vi som ei følgje av samhandlingsreforma. Når det gjeld vidareutdanning for tilsette helsefagarbeidarar og hjelpepleiarar/ omsorgsarbeidarar, blir det spesielt satsa på eldreomsorg og psykisk helsearbeid samt miljøarbeid retta mot menneske med funksjonsnedsetjing.

Vi har valt å gi noko tilskot til konkrete satsingar på kompetanseområde som er satt i gang av Utviklingssenter for hjemmetjenester og sykehjem i Telemark (USHT) og høgskule og ser at det fører til måloppnåing.

I Telemark har 47 tilsette i kommunane fullført «Lederopplæring Helse og Omsorg» i 2013, og i 2014 er 52 under utdanning. Satsinga på leiarutdanning viser resultater innan tenestekvalitet og personalpolitikk (sjukefråver). Kommunane er medvitne på inntak av lærlingar som ledd i rekrutteringsarbeidet.

Utfordringar

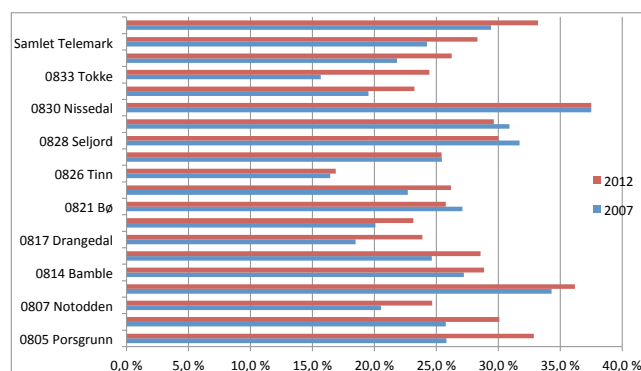
Når kommunen opprettar få eller ingen nye stillingar for helsefagarbeidarar, blir det vanskeleg for nyutdanna helsefagarbeidarar å få faste stillingar på heiltid. Samtidig ser vi og at Telemark fylkeskommune opprettar nye studietilbod for fagskuleutdanning for helsefagarbeidarar. Vi er usikre på behovet framover ut frå denne utviklinga, sidan kommunane satsar mest på høgskuleutdanna personell.

Endringar i Arbeidsmiljølova frå 01.01.2014 gir deltidstilsette rett til stilling tilsvarande faktisk arbeidstid (arbeidsmiljølova § 14-4 a). Lovendringa kan føre til at kommunane må gi fast stilling til personar utan relevant fagutdanning. Kommunane bør vere medvitne på tilfeldig vikarbruk for å motverke dette. På den anna side kan lovendringa føre til færre deltidsstillingar i helse- og omsorgstenesta.

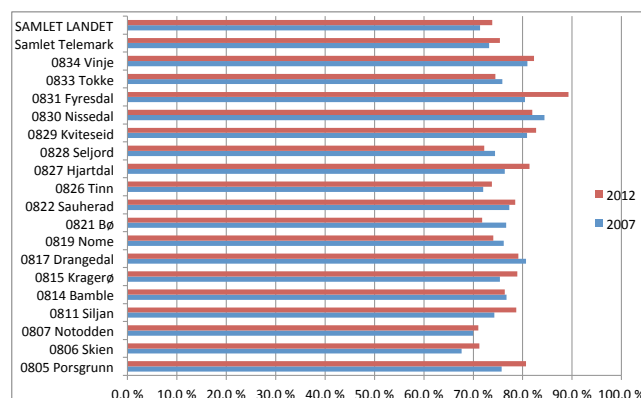

Kommunane er avhengige av stønad frå Helsedirektoratet for å auke kompetansen. Foto: Anne Spånem

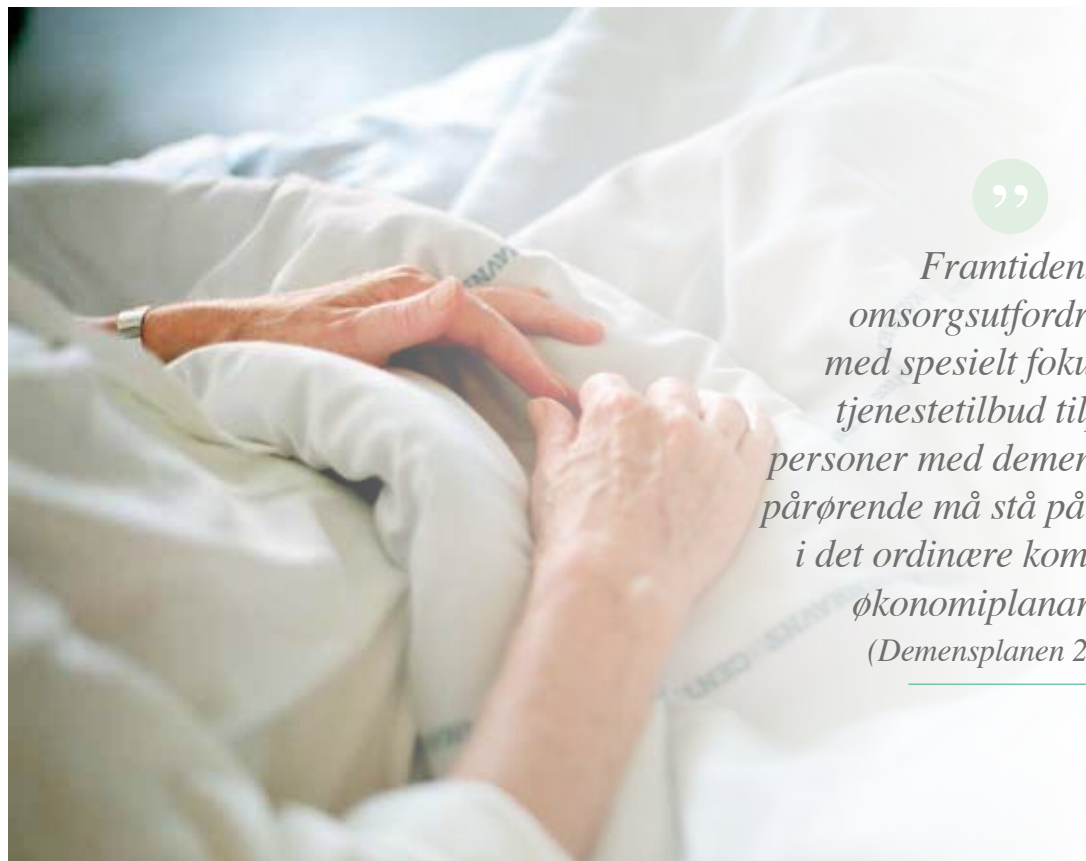
1.1.1 Årsverk ved høgare utdanning i helse- og omsorgstenesta 2012 og 2007

1.1.2 Årsverk med relevant utdanning i helse- og omsorgstenesta 2007 og 2012

DEMENS: Demensomsorgen må planlegges bedre

”
Framtidens omsorgsutfordringer med spesielt fokus på et tjenestetilbud tilpasset personer med demens og deres pårørende må stå på dagsorden i det ordinære kommune- og økonomiplanarbeid.
(Demensplanen 2015).

Det er på det sosiale og kulturelle området og i forhold til hverdagsliv, mat og måltider, opplevelser og felleskap at dagens tjenester først og fremst kommer til kort. Foto: Scanpix

Telemark har ligget nesten på bunn på nasjonale statistikker som omhandler tjenestetilbudet til personer med demens. Kommunene ser målet, men det er et stykke igjen.

Fylkesmannen ser positiv utvikling i kommunene, men ser også at det mangler litt på systematikken rundt det helhetlige demensarbeidet, med fokus både på utredning, diagnostisering, dagaktiviteter og tiltak overfor pårørende. Selv om det ikke stilles krav til egen demensplan, tar det tid å få på plass kompetanse, bygningsmasse og bruk av velferds teknologi. Kommunene har derfor en utfordring i å sikre denne planleggingen gjennom kommune- og økonomiplanarbeidet.

Dagaktivitetstilbud

En rekke undersøkelser tyder på at det er på det sosiale og kulturelle området og i forhold til hverdagsliv, mat og måltider, opplevelser og felleskap at dagens tjenester først og fremst kommer til kort.

I Demensplanen 2015 står det følgende: «Når demensplanen 2015 er gjennomført bør alle kommuner i landet kunne tilby tilrettelagt dagaktivitetstilbud for personer med demens, enten i eget hjem, i sykehjem eller som dagsentertilbud».

Dagaktivitetstilbudet er derfor et viktig ledd i omsorgskjeden. Et slikt tilbud vil aktivisere og stimulere den demente pasienten slik at den får oppleve meningsfylte hverdager, samtidig vil det være avlastning for pårørende. Her oppfordres kommunene til å innby til samarbeid med frivillige.

Det er sterke signaler på at Regjeringen vil lovfeste plikten til å tilby dagaktivitetstilbud fra 2016. Hvordan vil kommunen planlegge dette? Fylkesmannen anbefaler å søke tilskudd som er tilgjengelig både til pårørendeskoler og samtalegrupper, og til dagaktiviteter. Vi gjør oppmerksom på at fra 2014 er regelverket for tilskuddsordningen for dagaktivitetstilbud endret. Tidligere ble det innvilget tilskudd fra oppstartsmåned, mens fra 2014 gis det tilskudd med hel- eller halvtårs virkning. Det vil si at de som starter før 1.juli får tilskudd for hele kalenderåret, mens de som starter opp etter 1.juli får for halve året. Satsen er prisjustert og utgjør nå kr 67.145 per plass.

Målsettingen i Telemark:

Når Nasjonal kompetansetjeneste for aldring høsten 2014 gjennomfører ny nasjonal kartlegging av kommunenes tilrettelagte tjenestetilbud til personer med demens, har Telemark tatt igjen mye av forspranget til andre fylker!

TILSYN:

Flere bekymringsmeldinger

Ved utgangen av 2013 var det mottatt 1851 nye bekymringsmeldinger i Telemark. I årene 2010 – 2013 ser vi en svak, men jevn økning.

Ved utgangen av 2013 var det 10 barneverntjenester som ivaretok oppgavene for de 18 kommunene i fylket. Det betyr at det i flere kommuner er etablert et interkommunalt samarbeid. Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Videre skal barneverntjenesten bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Regjeringens satsing på kommunalt barnevern

Regjeringen har de siste tre årene satset på en styrking av det kommunale barnevernet, og kommunene har fått tilført ressurser øremerket barnevernet. I tillegg til tilskudd til nye stillinger har det også blitt gitt tilskudd til kompetansehevede tiltak i det kommunale barnevernet.

Gjennom den statlige satsingen har Telemark i perioden 2011–2013 fått tildelt midler til totalt 25,4 fagstillinger. Tall fra kommunenes halvårsrapportering viser at det kommunale barnevernet har økt besatte fagstillinger fra 101,8 til 127,3 i perioden 1.1.11 – 31.12.13, totalt 25,5 stillinger. Telemark har for 2014 fått tildelt midler til 5,1 nye stillinger som skal fordeles på kommunene.

Barnevernet i Telemark

Både fylkesmannen og barnevernlederne i Telemark mener at den statlige satsingen har ført til en bedret situasjon i det kommunale barnevernet.

Telemark ligger på landsgjennomsnittet når det gjelder antall undersøkelser pr. fagstilling. I fylket er det 9,1 barn i tiltak pr. fagstilling. Dette er 11 % høyere enn landsgjennomsnittet. Det kan ha en sammenheng med at det har blitt henlagt færre saker i fylket etter undersøkelse enn landsgjennomsnittet.

På tross av økt satsing på barneverntjenesten, har antall fristbrudd økt med 16 % fra 2012 til 2013. Barnevernlederne melder om stadig flere kompliserte og sammensatte saker som igjen fører til større ressursbruk. Det meldes også fra barneverntjenestene at sakene er mer tidkrevende. Det er blant annet økning i saker med vold/overgrep med påfølgende politietterforskning, økt bruk av sakkyndige utredninger, økt andel familier med annen kulturell bakgrunn og språk samt mer oppfølging fra barneverntjenesten i krevende omsorgssaker. Et annet moment vi vil nevne, er økt fokus på kompetanseheving i barnevernet de siste årene. Økt kunnskap og utvikling av faglige metoder og tilnærming kan generere flere arbeidsoppgaver.

Endringer for barn i fosterhjem

Som i resten av landet er det også mange fosterbarn i Telemark som mangler tilsynsførere. Stortinget har tatt konsekvensen av dette, og departementet foreslo en endring i barnevernloven som Stortinget sluttet seg til. Endringen trådte i kraft 01.02.14. Formålet med lovendringen var å styrke tilsynet med barn i fosterhjem gjennom et mer profesjonalisert og tydelig kommunalt forankret tilsynsansvar.

Staten har satt av totalt 30 millioner til den nye tilsynsførerordningen, som vil bli gitt til den enkelte kommune over rammetilskuddet. Fylkesmannen har som et ledd i vårt tilsynsansvar bedt om en skriftlig tilbakemelding fra rådmennene i kommunene om hvordan deres kommuner vil følge opp lovendringen. Dette vil vi følge opp videre i 2014.

Klagesaker etter barnevernlovgivningen

Fylkesmannen behandler enkeltsaker etter lov om barneverntjenester (bvl) § 6-5 (klager på enkeltvedtak), bvl § 2-3 fjerde ledd (hendelsesbaserte tilsynsklager) og forskrift om rettigheter i barneverninstitusjon § 27 (klager over brudd på forskriften).

Tabellen viser antall mottatte klager etter barnevernlovgivningen de siste tre årene:

År	Klage på brudd på forskriftens § 27 (gjelder barneverninstitusjoner)	Klage på enkeltvedtak, bvl § 6-5 (gjelder barneverntjenestene)	Tilsynsklage, bvl § 2-3 fjerde ledd (gjelder barneverntjenestene)
2013	8 saker	9 saker	13 saker
2012	19 saker	4 saker	24 saker
2011	13 saker	3 saker	20 saker

Sammenlignet med tall fra andre fylker ligger Telemark lavt på statistikken. Vi vil ha fokus på mulige årsaker til dette i 2014.

Klage på brudd på forskriften § 27 (gjelder barneverninstitusjoner)

I 2013 kom det inn 8 klager, mot 19 klager i 2012, fra beboere om bruk av tvang på barneverninstitusjoner. Nedgangen i klager kan skyldes forhold som færre atferdsplasseringer i fylket og/eller endring i bruk av faglige metoder og tilnærminger som kan se ut til å ha virket forebyggende på bruk av tvang. Klagen på bruk av tvang i barneverninstitusjoner omfatter blant annet ransaking og kroppsvisitasjon ved begrunnet mistanke om oppbevaring av rusmidler eller farlige gjenstander, bruk av tvang i akutte faresituasjoner og begrensninger i adgangen til å bevege seg utenfor institusjonens område. Beboerne fikk medhold i ca. 16 % av klagen på bruk av tvang.

Klage på enkeltvedtak, bvl § 6-5

Klagen på enkeltvedtak gjaldt i hovedsak barneverntjenestens avslag på økonomisk stønad, mangel på innsyn og avslag på ettervern.

Tilsynsklage, bvl § 2-3 fjerde ledd

Tilsynssakene omhandlet klager på barneverntjenestens saksbehandling som for eksempel håndteringen av samvær, brudd på taushetsplikt, ettervern, manglende tilsynsførere osv. Antall nye tilsynssaker er nesten halver fra 2012 til 2013. Vi har gjennom tilsyn med kommunene og behandlingen av klager på enkeltvedtak og tilsynsklager sett at kommunene har utfordringer når det gjelder kunnskap om reglene for saksbehandling i barneverntjenesten. Som ledd i å øke denne kunnskapen, inviterte vi alle barneverntjenesten til å delta på dagskurs i saksbehandlingsreglene. De fem dagskursene ble arrangert i mai/juni og desember 2013.

NY I LANDET:

Fylkesmannens ulike oppdrag

Fylkesmannen gjennomførte i 2013 ett tilsyn etter lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven) i Sauherad kommune.

Temaet for tilsynet var om kommunen tilbyr et program som er helårlig og på full tid. Fylkesmannen fant at programmet ikke var ikke på full tid, men dette ble rettet opp før tilsynet ble avsluttet.

Fylkesmannen er klageinstans for klager i henhold til introduksjonsloven. Vi mottok kun en klage i 2013, og denne ble behandlet i begynnelsen av 2014.

Helse og omsorg

I vår oppfølging av kommunenes arbeid med helsetjenester til innvandrerbefolkningen ble det i 2013 gitt tilskudd til;

- » etablering av samarbeid mellom kommunene i Telemark og Sykehuset Telemark HF for gjennomføring av frivillige underlivsundersøkelser i forbindelse med forebygging av kjønnslemlestelse.
- » utarbeidelse av felles prosedyre/rutine for ansatte i helsestasjon/skolehelsetjeneste for gjennomføring av frivillige underlivsundersøkelser/ tilbud om samtaler.
- » utarbeidelse av felles prosedyre/rutine for helsepersonell i helsestasjon/skolehelsetjenesten ved mistanke om at kjønnslemlestelse skal finne sted, og ved mistanke om at omskjæring har skjedd etter at familien har kommet til Norge.

Utsatte barn og unge

Fylkesmannen arrangerte sammen med Barne-, ungdoms- og

Fra Fylkesmannens årlige statsborgerseremoni i Ibsenhuset i Skien. Vårt oppdrag overfor nye landsmenn er mangfoldig, fra opplæring, helsetilbud og barnevern.

familieetaten region sør et åpent dialogmøte med innvandrerbefolkningen i Telemark. Tema for dette møtet var å opprette en dialog med innvandrerbefolkningen om ulike sider knyttet til det norske barnevernets rolle og funksjon. Møte ble planlagt og gjennomført i samarbeid med Telemark innvandrerråd og representanter fra tre lokale barneverntjenester. Delmål for møtet var å få etablert en fast arena for dialog mellom offentlige instanser og innvandrerbefolkningen.

Det er planlagt et lignende møte i løpet av 2014.

143 klager i fjor

Fylkesmannen har behandlet 143 saker som gjelder rettigheter innenfor helse, omsorg og sosial i 2013.

Tabellen gjelder ferdigbehandlede saker i 2013 slik som registrert i NESTOR (Nettbasert system for tilsyns- og rettighetssaker):

Sakstype	Antall saker	Vedtak stadfestet	Vedtak opphevet	Vedtak omgjort helt eller delvis
Nødvendig helsehjelp	15 saker	8 saker	4 saker	3 saker
Syketransport	14 saker	11 saker	2 saker	1 sak
Sosiale tjenester i NAV	97 saker	67 saker	16 saker	14 saker
Helse/omsorg for øvrig	58 saker	30 saker	21 saker	7 saker
Totalt	184	116	43	25

Forklaring om sakstype:

Nødvendig helsehjelp omfatter klager som gjelder sykehjemsplass og helsehjelp i hjemmet i henhold til lov om kommunale helse- og omsorgstjenester. Sakstypen omfattet i 2013 dessuten klage på avslag om opphold på rusklinikk, klage på utskrivelse fra rusklinikk før endt behandling, klage på medisintilføringsordningen i LAR (legemiddelassistert rehabilitering) og klage angående avslag på inntak i LAR.

Syketransport gjelder klager på vedtak om refusjon av reise- og oppholdsutgifter ved reise til og fra behandlingssted, jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 2-6 og syketransportforskriften. Sosiale tjenester i NAV omfatter saker om stønad til livsopphold mv., midlertidig botilbud, kvalifiseringsprogram og oppholdskommunens ansvar.

Helse/omsorg for øvrig omfatter saker om praktisk bistand og opplæring, støttekontakt, avlastningstiltak mv., omsorgslønn, brukerstyrt personlig assistanse, betaling av egenandel for opphold i sykehjem mv. og plass i annen institusjon enn sykehjem. Sakstypen omfatter også saker om samtykke på vegne av barn og om innsyn, retting og sletting i pasientjournal.

MEDISINER:

Fortsatt høyt forbruk

Bruk av legemidler forskrevet på resept påvirkes av flere faktorer utenom sykdomsforekomst, blant annet tilgang til lege og forskrivningspraksis blant legene. Foto: Anne Spånem

Telemark fylke ligger fortsatt i landstoppen når det gjelder bruk av antidepressiva, beroligende medisiner og sovemedisiner.

Forbruk av vanedannende legemidler som beroligende medisiner og sovemedisiner er fortsatt høyt i Telemark. Fylket ligger høyt også når det gjelder forbruk av medisiner mot depresjon, men noe nærmere landsgjennomsnittet, og det har det vært en svak nedgang de siste årene.

Legemiddelforbruk kan ikke betraktes som synonymt med sykdomsforekomst, men kan være en indikator på sykdomsforekomst i befolkningen. Bruk av legemidler forskrevet på resept påvirkes av flere faktorer utenom sykdomsforekomst, blant annet tilgang til lege og forskrivningspraksis blant legene.

Antidepressiva

Antidepressiva er fellesbetegnelse for legemidler som brukes mot depresjoner. Antidepressive midler blir av og til omtalt som «lykkepiller». Dette er misvisende fordi disse midlene ikke virker euforiserende på friske (ikke deprimerte) individer. Nyere antidepressive legemidler er effektive både mot depresjon og ulike angstlidelser. Moderne antidepressiva er ikke vanedannende og påvirker ikke områder i hjernen som har med legemiddelavhengighet å gjøre. Enkelte pasienter føler at det vanskelig å slutte med antidepressive legemidler fordi effekten har vært så god, og fordi de frykter tilbakefall dersom de slutter. Denne type bekymring må ikke forveksles med legemiddelavhengighet.

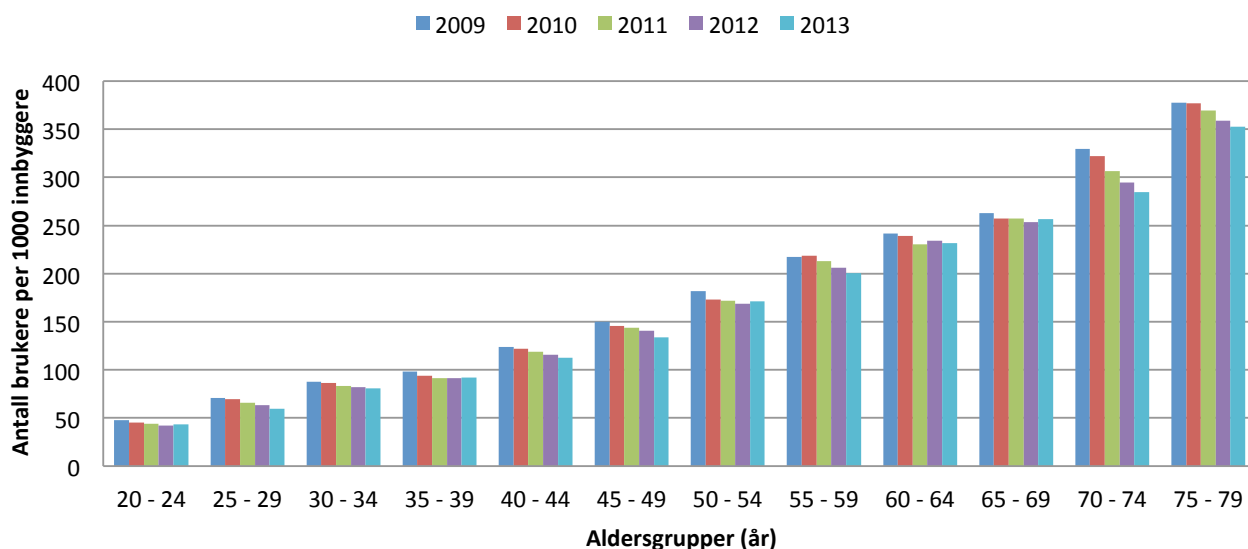
Vanedannende medisiner

Med vanedannende legemidler menes legemidler som kan resultere i en avhengighetstilstand hos pasienten. Dette gjelder i hovedsak legemiddelgruppene benzodiazepiner og benzodiazepinliknende stoffer (z-hypnotika) og opioider for behandling av angst, søvn og smertetilstander. De aller fleste pasientene bruker disse medisinene i en kort periode og kun i de doser som er forskrevet og anbefalt, men en del pasienter bruker slike midler i større mengder og/eller i lengre tid enn anbefalt. Dette kan ha negative konsekvenser både for enkeltpersoner og for samfunnet. Ved langtidsbruk av opioider og benzodiazepiner kan det utvikles toleranse som kan føre til at dosen økes for å oppnå samme effekt. Det kan også være vanskelig å forutse hvilke pasienter som kan komme til å utvikle uhensiktsmessig bruk av vanedannende legemidler.

Riktig forskrivningspraksis er en forutsetning for å redusere uheldig bruk av vanedannende legemidler. God behandling innebærer at man har vurdert at det er indikasjon for bruk, at behandlingsvarigheten er tydelig ved å skrive ut passe mengde medisin, og at det legges en plan for når og hvordan behandlingen skal avsluttes.

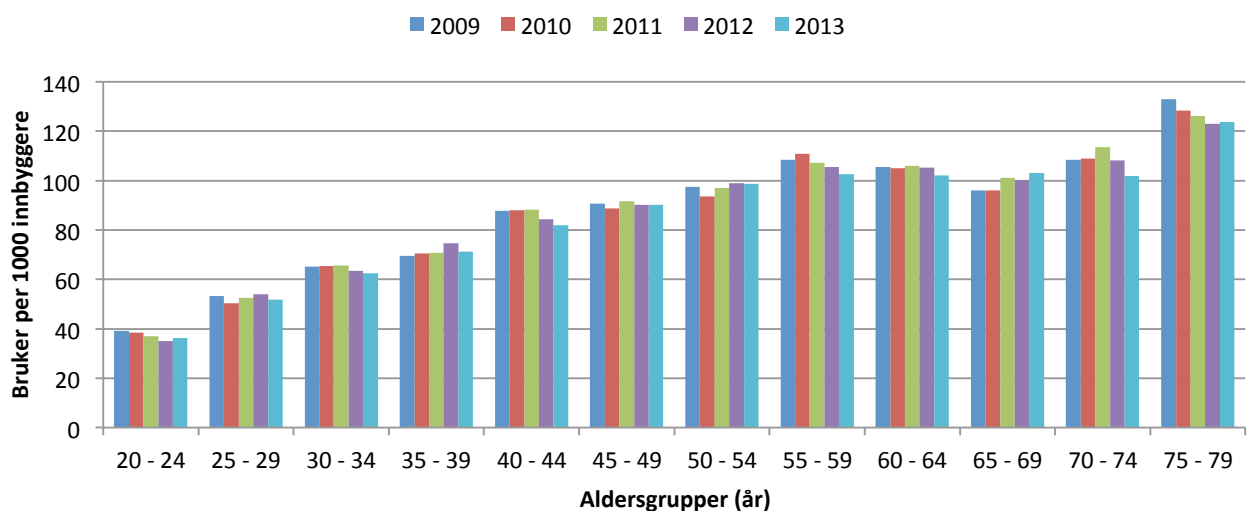
Totalsalget av vanedannende legemidler i Telemark har vært jevnt økende de siste 10-15 år, men veksten ser nå ut til å ha flatet ut.

Sovemidler og beroligende midler 2009-2013

Figur 1: Figuren viser antall brukere av sovemidler og beroligende medisiner per 1000 innbyggere i Telemark for perioden 2009-2013. Brukere defineres som personer som har hentet ut minst én resept i kalenderåret.

Antidepressiva 2009-2013

Figur 2: Figuren viser antall brukere av antidepressiva per 1000 innbyggere i Telemark for perioden 2009-2013. Brukere defineres som personer som har hentet ut minst én resept i kalenderåret.

LIVETS GANG:

Flere søker om askespredning

Gaustatoppen og Hardangervidda er populære steder å spre aske. Foto: Anne Spånem

I 2013 har Fylkesmannen i Telemark innvilget 62 søknader om tillatelse til askespredning og avslått 1.

Det er 10 flere søknader enn i 2012. I Telemark er tillatelse til askespredning gitt i havområdene utenfor Langesund og Jomfruland. I høyfjellet er de fleste tillatelser gitt på Hardangervidda og i området ved Gaustatoppen.

Søknad om askespredning skal sendes til Fylkesmannen i det fylket spredningen ønskes utført. Søknaden må inneholde navn, fødselsnummer og eventuelt dødsdato, samt ønsket sted for askespredning, så presist angitt som mulig. Ved lokal plass bør

ønsket sted avmerkes på et vedlagt kart. Søknadsskjema ligger på vår hjemmeside, eller det kan fås ved henvendelse til Fylkesmannens kontor.

Da ordningen ble etablert i 1997 måtte folk som ønsket askespredning skrive dette i et testamente/erklæring og overlate til pårørende å søke om askespredning. 1. juli 2001 ble loven endret, slik at nå kan folk søke om askespredning før sin død.

I utgangspunktet tillates askespredning i øde områder i høyfjellet og ut mot åpent hav. Spredning av aske kan også tillates i øde skogsområder, men langt fra bebyggelse, drikkevannskilder og der folk ferdes. Spredning ved egen hytte eller i egen hage er ikke tillatt.

Grunnen til at en søknad blir avslått er at det ønskede sted ikke egner seg for askespredning.

Antall søknader om askespredning Fylkesmannen i Telemark har behandlet:

1997 : 4	2002 : 21	2007: 38	2012: 53
1998 : 11	2003 : 33	2008: 30	2013 : 63
1999 : 7	2004 : 25	2009: 44	
2000 : 8	2005 : 25	2010: 30	
2001 : 4	2006 : 25	2011: 40	

14 millioner til rusarbeid

Tilskudd til kommunalt rusarbeid som i 2013 ble tatt inn i rammefinansiering for kommunene ble for 2014 tatt ut igjen og er på ny en tilskuddsordning. Søknadsfristen ble utsatt til 05.05.2014 da noen kommuner ikke var klar over at midlene til dette tilskuddet var tatt ut av rammen deres for 2014. Det er tale om ca. 12 millioner kroner for Telemark.

Tilskudd for utvikling og utprøving av samhandlingsmodeller på rusfeltet er videreført med ca. 2 millioner kroner i 2014.

BEFOLKNING: Færre skiller seg

I 2013 er det gitt 385 separasjonsbevillinger og 330 skilsmissebevillinger. Det er en økning i antall separasjonsbevillinger og en nedgang i skilsmissebevillinger.

Ekteskapsloven – separasjoner og skilsmisser

År	Separasjoner	Skilsmisser
1995	520	373
1996	407	415
1997	474	358/1*
1998	470	313
1999	519	386
2000	584/2*	367
2001	547	476/1*
2002	548	461
2003	506	386
2004	565/3*	464/1*
2005	490/1*	412/2*
2006	457	465/3*
2007	470	372
2008	486	426
2009	447	421
2010	448	422
2011	450	385
2012	335	374
2013	385	330

*gjelder partnerskap

Fri rettshjelp

Antall nye saker og utbetalt beløp i fri rettshjelp holder seg omtrent uendret.

I 2013 utbetalte vi ca. 4,3 millioner kroner under ordningen med fritt rettsråd. Antall innkomne saker var 645. Dette er omtrent det samme som i 2011 og i 2012. Det har vært nedgang i antall saker og utbetalinger fra tidligere år. Vi antar nedgangen har sammenheng med at formues- og inntektsgrensen ikke er endret siden 2009.

Fri rettshjelp gis som fritt rettsråd eller som fri sakførsel. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for disse sakene er fire uker. I likhet med 2012 var det utlendingssaker, barnefordeling og skifte som var de største saksområdene hvor det ble innvilget fritt rettsråd.

Vi avslø 70 søknader. Av disse ble 8 vedtak påklaget til Statens sivilrettsforvaltning. Ingen av Fylkesmannens vedtak ble omgjort.

Fri sakførsel

De fleste søknadene om fri sakførsel blir avgjort av den domstolen som har saken til behandling. Visse forvaltningsorgan som Trygderetten og Fylkesnemnda for sosiale saker kan også innvilge fri sakførsel. Fylkesmannen kan innvilge fri sakførsel etter en unntaksbestemmelse i rettshjelploven. Det føres en restriktiv praksis med hensyn til å innvilge fri sakførsel i uprioriterte saksområder. I 2013 mottok vi 19 søknader om fri sakførsel, av disse ble 10 avslått.

TILSYN:

To kommuner brøt loven

Skien og Notodden er ikke flinke nok når det gjelder kvalifiseringsprogrammet.

Fylkesmannen gjennomførte i 2013 tilsyn med sosiale tjenester i NAV i de fire kommunene Vinje, Kviteseid, Skien og Notodden.

Tema for tilsynene var tildeling og gjennomføring av kvalifiseringsprogrammet. Disse inngikk i det landsomfattende tilsynet, initiert av Statens helsetilsyn. Det ble i to av kommunene, Skien og Notodden, avdekket forhold som ga grunnlag for å konkludere med brudd på kravene.

Lite oppfølging

I disse to kommunene fant vi at NAVs kartlegging-, vurdering- og beslutning ved behandling av søknader om deltakelse i kvalifiseringsprogrammet ikke var i samsvar med lov og forskrift. Videre ble det ikke alltid foretatt en jevnlig oppfølging av deltakerne i kvalifiseringsprogrammet. Enkelte kunne stå lenge på venteliste før de kom inn i programmet.

Kvalifiseringsprogrammet er et tilbud til om opplæring og arbeidstrening, og den oppfølgingen du trenger for å komme i arbeid eller meningsfull aktivitet. Programmet gir også en mulighet for å avklare andre rettigheter til inntekt du kan ha dersom du ikke klarer vanlig arbeid.

Tilsynet viste at kommunene ikke har på plass de styrings- og kontrolltiltakene som er nødvendig for å sikre at tildeling og gjennomføring av kvalifiseringsprogrammet er i samsvar med lov og forskrift.

Tilsynsrapportene kan leses i sin helhet på nettsidene til Statens Helsetilsyn:
<http://www.helsetilsynet.no/no/tilsyn/tilsynsrapporter>

KLAGER:

97 klagesaker behandlet

I 2013 mottok vi 83 klagesaker etter sosialtjenesteloven, og dette var en nedgang på 2 saker fra året før.

Vi behandlet totalt 97 saker, og i 14 % av sakene fikk klager helt eller delvis medhold. 17 % ble opphevet og sendt tilbake til NAV for ny behandling.

Behandlede klager i 2013 etter kommune

Porsgrunn	13
Skien	26
Notodden	5
Siljan	3
Bamble	8
Kragerø	11
Drangedal	3
Nome	3
Bø	8
Sauherad	6
Tinn	2
Hjartdal	1
Seljord	2
Kviteseid	2
Nissedal	1
Tokke	1
Vinje	2

År	Innkomet	Behandlet
2013	83	97
2012	85	75
2011	129	150

Utfordring

Kommunene må ha fokus på barneperspektivet i alle saker om økonomisk sosialhjelp. Et av formålene med sosialtjenesteloven er å «bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud». Det skal alltid vurderes hva som er til barnas beste.

Seks kommuner i Telemark fikk tilskudd for å hjelpe barn i lavinntektsfamilier. Foto: Scanpix

BARNES VILKÅR: Flere er fattig- ere enn før

Det har i perioden 2010 – 2012 vært en økning av andelen barn som vokser opp i lavinntektsfamilier i Telemark.

I 2013 hadde kommunene Tinn, Bø, Nome, Skien, Porsgrunn og Kragerø tilskudd for å forebygge og redusere barnefattigdom.

Tilskuddet innvilges for 1 år av gangen i en periode av inntil 3 år. I tillegg kan det ytes tilskudd i ytterligere 1 år for utarbeidelse av handlingsplan for å forebygge og redusere fattigdom. Ved utgangen av 2013 hadde 10 av fylkets kommuner utarbeidet slike planer.

Målet med tilskuddsordningen er å forbedre det sosiale og forebyggende arbeidet i kommunen, utvikle nye tiltak overfor målgruppen, bedre samordningen av lokale tiltak og å styrke og utvikle de lokale aktørenes kunnskap om barnefattigdom.

Prioriterte tiltak i 2014

- » tiltak som bidrar til å sikre barneperspektivet på NAV-kontoret
- » utvikling av helhetlige oppfølgingsprogram for lavinntektsfamilier
- » utstyrsbank, ferie- og aktivitetstilbud til barn og familiene deres i skoleferiene som en integrert del av den helhetlige oppfølgingen
- » tiltak som bidrar til overgang til opplæring, arbeid og aktivitet for ungdom opp til 25 år som ikke er under utdanning eller i arbeid
- » utvikling og forankring av en kommunal handlingsplan for å forebygge og redusere fattigdom og sosial eksklusjon blant barn, unge og barnefamilier

Utfordringer

- » Implementere tiltakene i ordinær drift etter endt tilskuddsperiode
- » Sikre politisk og administrativ forankring av tiltakene
- » Følge opp tiltakene i handlingsplanene som er utarbeidet
- » God samhandling på tvers av de ulike etater som favner om målgruppen

TILSYN: Oppfølging av foster- hjem

Fylkesmannen gjennomførte i 2013 tilsyn med barneverntjenestene i de tre kommunene Porsgrunn, Bamble og Tinn.

Det ble ikke funnet brudd på bestemmelser i barnevernlovgivningen i noen av de gjennomførte tilsynene.

Tilsynene inngikk i det landsomfattende tilsynet, initiert av Statens helsetilsyn. Tema for tilsynene var å undersøke hvordan kommunene sikrere barneverntjenestenes arbeid med oppfølging av barn i fosterhjem. I 2014 vil årets tema for tilsyn bli videreført.

Tilsynsrapportene kan leses i sin helhet på nettsidene til Statens Helsetilsyn:
<http://www.helsetilsynet.no/no/tilsyn/tilsynsrapporter>

Sentrumsnære turveger

Universell utforming i Telemark

11

12

14

13

15

16

17

18

19

20

Turveger i alle kommunene er med. Noen to ganger. Gjett hvor vi er! Svar står på side 67.
Oversikten over veiene får du ved å henvende deg til Fylkesmannen.

BEFOLKNINGEN:

Bekymringsfull utvikling

Kun to fylker hadde lavere befolkningsvekst enn Telemark i fjor. Fyresdal kom dårligst ut, sammen med blant andre Kviteseid (bildet).
Foto: Anne Spånem

Folketilveksten i landet var på 1,14 % i 2013. I Telemark var tilveksten 0,33 %. Kun to fylker hadde svakere tilvekst. Telemarks trege vekst har vært tydelig som tendens over de siste årene.

Seljord og Nissedal hadde den største relative tilveksten i 2013, med henholdsvis 1,49 % og 1,47 %, mens Fyresdal hadde størst tilbakegang med -3,48 %. Sett over flere år, er Fyresdal også den kommunen i Telemark som har jevnt størst tilbakegang, med -1,18 % i gjennomsnitt for årene 2011 til 2013.

Gjennomsnittlig tilvekst i landet for årene 2011 til 2013 er 1,26 %, mens Telemark ikke kan viset il mer enn 0,45 %.

Befolkningsutviklingen er hovedgrunnlaget for kommunenes inntektsutvikling. Tendensen for Telemark er derfor særlig bekymringsfull.

Arbeidsmarkedet

Ved utgangen av mars 2014 har Telemark en arbeidsledighet på 3,5 % mot 2,9 % på landsbasis. Sammenlignet med mars 2013 har ledigheten økt med 4 %, mens økningen på landsbasis i samme periode var 10 %.

Notodden har høyest ledighet i Telemark med 4,2 %, mens Skien og Porsgrunn har henholdsvis 4,1 % og 4,0 %. Vinje, Tokke, Fyresdal, Nissedal og Tinn ligger lavest på ledighetsstatistikken. (kilde: NAV)

08 Telemark	170 902	171 469	567	0,33 %
0828 Seljord	2 945	2 989	44	1,49 %
0830 Nissedal	1 430	1 451	21	1,47 %
0807 Notodden	12 497	12 609	112	0,90 %
0806 Skien	53 015	53 439	424	0,80 %
0821 Bø (Telem.)	5 791	5 834	43	0,74 %
0814 Bamble	14 129	14 193	64	0,45 %
0805 Porsgrunn	35 392	35 516	124	0,35 %
0819 Nome	6 625	6 643	18	0,27 %
0834 Vinje	3 721	3 723	2	0,05 %
0817 Drangedal	4 139	4 135	-4	-0,10 %
0826 Tinn	5 973	5 957	-16	-0,27 %
0827 Hjartdal	1 609	1 602	-7	-0,44 %
0815 Kragerø	10 700	10 621	-79	-0,74 %
0811 Siljan	2 426	2 404	-22	-0,91 %
0822 Sauherad	4 369	4 325	-44	-1,01 %
0833 Tokke	2 284	2 257	-27	-1,18 %
0829 Kviteseid	2 507	2 468	-39	-1,56 %
0831 Fyresdal	1 350	1 303	-47	-3,48 %

STORE DAGER: Kongehuset på visitt

To ganger i fjor høst fikk vi besøk fra Slottet – både H.K.H Kong Harald og H.K.H Dronning Sonja tok seg en liten Telemarks-visitt.

Kong Harald kom til Notodden i forbindelse med byens 100-årsjubileum en gnistrende vakker høstdag, den 8. oktober. I tillegg tok han en ekstra sving innom Haugmotun Sjukeheim som er unik i landet med egen sansehage for demente. Akkurat i fjor høst var demens tema for den store TV-innsamlingen, og Kongen er spesielt opptatt av tilbud til denne delen av befolkningen.

Skolepris

På Notodden torg møtte han en mottakelseskomite på 300 barnehagebarn og et torg fullt av folk. Fra scenen kom det smaksprøver fra alt Notodden har å by på av kulturell kapital – og alle var spente før den store bok-og blueshusåpningen som snart skulle komme.

I november ga H.K.H Dronning Sonja sin skolepris 2013 til Porsgrunn videregående skole for det omfattende arbeidet skolen har lagt i samarbeid og integrering. Selv om antall elever har passert mye over 1000, er det fellesskap på tvers av kunnskapsnivå som rår over skolen. Dronningen hadde med seg kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen (H) til utdelingen av Dronning Sonjas skolepris. Han var spesielt stolt, siden han er tidligere elev på Porsgrunn videregående skole.

Teparty

I tillegg var fire flotte telemarkinger over 67 år gjester i kongelig teselskap tidligere i høst. Rita Michelsen, Kragerø, Ågot Storlid, Vinje, Nils Flatland, Sauherad og Kai Thorbjørn Lunde, Porsgrunn ble alle invitert på grunn av deres utrettelighet innenfor frivillig arbeid.

10 telemarkinger fikk overlevert medaljer for sin innsats i samfunnet i fjor.

Frukt + Telemark = Sant

I Midt-Telemark har vi naturgitte gode forhold for fruktdyrking. Hvert 4. norske eple som selges i butikk kommer fra Telemark.

Landbruks- og Matdepartementet har også fått øynene opp for hvilke muligheter fylket vårt har for økt fruktproduksjon, og de følger godt med på fruktsatsingen som pågår i Telemark.

«Frukt i Fokus» viser resultater

Utviklingsprosjektet «Frukt i Fokus» startet opp sommeren 2013 og er nå godt i gang. Jan Meland er ivrig prosjektleder og er godt kjent i fruktmiljøet etter mange år som rådgiver innen fruktproduksjon i Telemark. Målet for satsingen er å øke fylkets fruktproduksjon vesentlig for både epler, plommer, moreller og kirsebær. I tillegg er det et mål å gjøre produksjonen mer robust og økonomisk lønnsom.

Så langt er det gjennomført en rekke produsentbesøk der det er laget planer for nyplanting av nye frukthager.

	Planlagt ny frukthage	
	Konvensjonelt, daa	Økologisk, daa
Epler, friskkonsum	360	54
Epler, industri	20	74
Moreller, friskkonsum	20	0
Plommer, friskkonsum	0	23
Surkirsebær, industri	42	0
Sum	442	151

Oversikten viser at det er stor interesse for nyplanting, både for konvensjonelle og økologiske arealer. Så langt er det sendt inn søknad til Innovasjon Norge om tilskudd til planting for om lag halvparten av arealet. Maksimal arbeidsfrist på tre år etter innvilga økonomisk støtte gjør at flere venter med å søke støtte til plantene er bestilt. Innovasjon Norge gir tilskudd til nyplanting av frukt med inntil 30 % av godkjent kostnadsoverslag for konvensjonelle plantinger, og inntil 50% tilskudd til økologiske plantinger. I tillegg kan det søkes om rentestøtte og lån. Kommunenes landbruksforvaltning er en viktig pådriver i landbruksrelatert utviklingsarbeid og er førsteinstans for søknader om tilskudd og lån som skal sendes Innovasjon Norge.

Bedre kvalitet gir bedre økonomi

Parallelt med «Frukt i Fokus», pågår det et kvalitetsprosjekt som i år går inn i sitt tredje og siste år. Etter at en avdekket en økende mengde kvalitetsfeil på frukt som kom inn på pakkemottaket, har fruktlageret (Telefrukt AS) i samarbeid med rådgivningstjenesten (NLR Østafjells) gjort en stor jobb med å avdekke hvor i linja kvalitetsfeilene oppstår, og utformet tiltak for å forhindre og forebygge slike kvalitetsfeil. God kvalitet på frukten gjennom hele linja, fra høstetidspunkt til ferdig pakke fruktkasser som skal ut i butikken, er avgjørende for å sikre god økonomi i produksjonen.

«Telemarksepler» er ikke som andre epler

Det er påbegynt et samarbeid med Matmerk, der en vil få på plass et eget merke for frukt fra Telemark, såkalt geografisk beskyttelse. Beskyttede betegnelser er en offentlig merkeordning som sikrer at norske matskatter får den beskyttelse og anerkjennelse de fortjener. Beskyttet geografisk betegnelse kan oppnås for næringsmidler som har en kobling til det geografiske området som produktbetegnelsen angir. Målet er at frukt fra Telemark i framtiden skal markedsføres og selges som «Telemarksfrukt». Vi har et godt merkenavn i «Telemark» som vi skal bruke aktivt. Dessuten vet jo alle vi som bor i Telemark, at vår frukt smaker best!

Foto: Francisco Granados

Handlingsdelen for Regional plan for Hardangervidda er under arbeid. Flere av kommunene i Fjellandbruket inngår her og vi forventer også her en synergieffekt. Foto: Anne Spånem

FJELLANDBRUK: På tvers av fylkes

Buskerud og Telemark satser i fellesskap på fjellandbruket 2014-2016. Felles styringsgruppe skal fordele kr 6 mill til gode tiltak i de 14 fjellkommunene i de to fylkene.

Det er en forutsetning at prosjektet er lokalt forankra. Styringsgruppa har representanter fra organisasjonene i landbruket, kommunene og fylkesmennene. Telemark er sekretariat for prosjektet.

Fjellandbruket et satsingsområde

Buskerud:	Flå, Nes, Gol, Hemsedal, Ål, Hol, Nore og Uvdal og Rollag
Telemark:	Tinn, Vinje, Hjartdal, Seljord, Tokke og Fyresdal

Prosjektet ble finansiert over jordbruksavtalen i 2013 og det er fire andre fylker med tilsvarende prosjekt. De 14 kommunene som er fjellandbrukskommuner i Buskerud og Telemark framgår av tabellen over. I areal utgjør de mer en ½ parten av fylkene.

Flere kommuner og regioner i prosjektområdet har satset på egne prosjekter innen landbruket. Det er en selvfølge at det må bli et samarbeid med de ulike prosjektene med felles mål å styrke landbruket i fjellkommunene.

Fjellandbruket inngår også i Fjellregionsamarbeidet sitt prosjektområde. KRD har bevilget kr 10 mill i 2013 og 10 mill i 2014 til å bygge kompetanse, nettverk, entreprenørskap og innovasjon i næringslivet. Her ligger det an til god synergieffekt. Sekretariat for dette arbeidet er Oppland Fylkeskommune.

Handlingsdelen for Regional plan for Hardangervidda er under arbeid. Flere av kommunene i Fjellandbruket inngår her og vi forventer også her en synergieffekt. Dette arbeidet er i regi av Fylkeskommunen.

Når vi aktørene?

Kommunene og næringa selv er viktigst, de kjenner sine innbyggere best. Prosjektet bør ha en næringspolitisk forankring. Fylkesmannen gjør en jobb med hjemmeside og tilrettelegger informasjon, og det er viktig at organisasjonene bidrar til å gjøre prosjektet kjent ute i næringa. Uten aktiv og pågående innsats fra næringsorganisasjonene, landbruksforvaltning og fylkesmann, og med politisk forankring i kommunene, vil vi ikke lykkes.

Det er store topografiske forskjeller mellom og innen kommunene som er med i Fjellandbruket. Det gjør det vanskelig å definere eksakt hva som bør få støtte før man har fått inn søknader, men sakene bør ha «karakter av fjellandbruk». Vi må være åpne for ulike måter å satse på og ta denne første runden som en erfaringsrunde

I prosjektperioden vil det bli arrangert «Mulighetenes møter» i kommunene for å gjøre prosjektet kjent, men mest for mobilisering og å skape entusiasme.

Fjellandbruket i Buskerud og Telemark har egen nettside, <http://prosjekt.fylkesmannen.no/Fjellandbruk>. Her vil en finne veiledning for søkere og nyheter som blir lagt ut fortløpende.

grensene

Fakta om Telemark

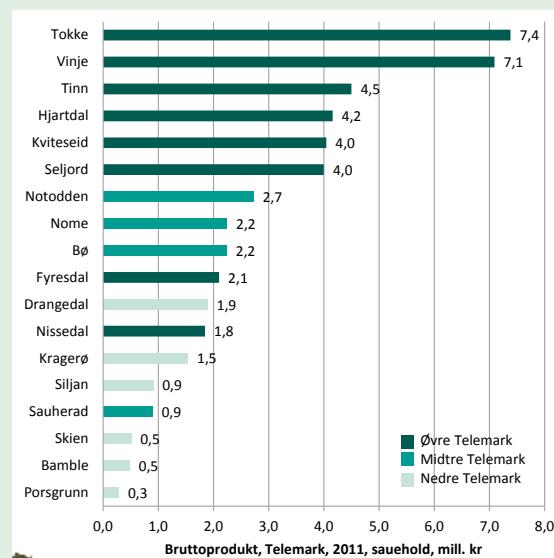
Hele fylket

18 kommuner
170 865 innbyggere
Areal 15 299 km²
Befolkningstetth. 11 pr km²
Antall bruk 1507
Jordbruksareal 243 223

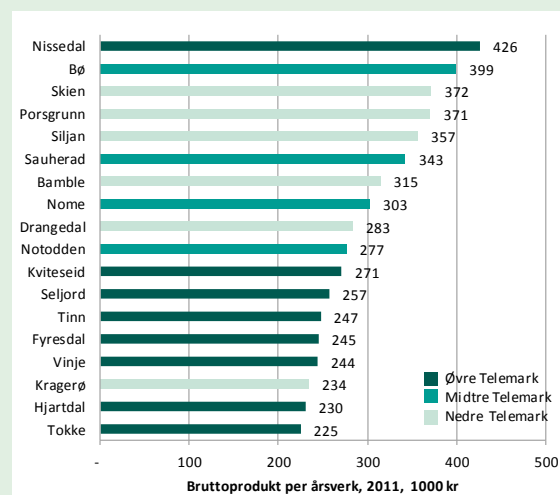
Fjellregion

6 kommuner
17886 innbyggere (10,5%)
Areal 8008 km²
Befolkningstetth. 2,2 pr km²
Antall bruk 460 (30,5%)
Jordbruksareal 64 785 (26,6%)

Verdiskaping fra sauehold, 2011, mill. kr

Verdiskaping som bruttoprodukt per årsverk i jordbruket, 2011, 1 000 kr

MATPRODUKSJON:

Bynært mangfold

Fylkesmannen vil bidra til at det produseres mer økologisk mat i bynære områder. Foto: Aud Torild Stensrød

I hele verden registreres en økende interesse for hvordan vi produserer maten vår. Dette har ført til etablering av begrepet «urbant landbruk». Denne bølgen av bevissthet kan nå registreres i nedre deler av fylket vårt.

Kunnskap om dyrking, økologi og de store sammenhengene etterspørres nok aldri før. De store verdensmetropolene ligger i front og en rekke initiativer fra grasrota kan registreres. Den grønne bølgen inviterer bonde og forbruker til tetter bekjentskap og samhandling.

Begrepet «urbant landbruk» bruker vi i dag om et bredt knippe ulike initiativ og aktiviteter som primært baseres på det å produsere og omsette mat og planter i bynære miljøer. Alt i fra dyrking i balkongkasser, på tak, i villahager og på fellesareal, til honningproduksjon, hagehøns og lokale matmarkeder og utsalg.

Trenden har mange verdier og viktige ringvirkninger som bl.a.:

- » Den skaper en ny forståelsesakse mellom by og land – det beste jordvernet.
- » Den bidrar til klimatilpassede byer og et mer klimanøytralt landbruk – kretsløpslandbruket.

- » Den skaper bedre folkehelse.
- » Den skaper grobunn for innovasjon og nye arbeidsplasser – grønn vekst.

Fylkesmannen i Telemark har definert urbant landbruk som et eget ansvarsområde for embetet og utarbeidet egne retningslinjer for arbeidet. Sammen med kommunene ønsker vi å ta utfordringen med å fange opp og på ulike vis bistå etableringen og utviklingen av disse initiativene. Under nevnes noen av de viktigste aktivitetene.

Bondens Marked

I fra det første Bondens Marked i 2004 til fjorårets sesong med rekordomsetning på 981 000 kr og med til sammen 30 involverte produsenter, er det blitt høstet mange erfaringer. Fylkesmannen har vært med i fra starten og bidratt til utvikling sammen med engasjerte og dyktige eiere og drivere. I 2013 blei det gjennomført 12 markeder (1 i Bø, 3 i Skien, 8 i Kragerø), med Kragerø som det desidert beste markedet. Framtidige utfordringer er i første rekke omdømmebygging mot landbruksnæringa og rekruttering av nye produsenter, videreutvikling av produkter og bedrifter og skape tilgjengelighet for alkoholholdig lokalmat.

Gårdsutsalg – voksende mangfold

Nedre Telemark har de siste åra fått etablert flere typer gårdsutsalg med god omsetning. Ikke alle ligger i tilknytting til en gård.

De mest kjente utsalgene er:

- » **Kjær Gård**, Gjerpen – økologiske grønnsaker, blomster, frukt og bær – www.sonjasokologiske.com
- » **Meen Gårdbutikk**, Gjerpen – lokale grønnsaker, egg, poteter og Thailandske varer – www.meengard.no
- » **Låven Gårdsamat**, Drangedal – allsidig lokalmat fra gården og Telemark – www.holtegård.no
- » **Rent mel i posen**, Porsgrunn – økologisk by-bakeri med lokalmat – www.rentmeliposen.no
- » **Hoppestadtunet**, Gjerpen – gårdsbakeri og catering – www.hoppestadtunet.com

De viktigste utfordringene for videre vekst og utvikling vil være å skape bedre synlighet, hente ut samarbeidssynergier og få til mer optimale distribusjonsløsninger for innkjøpte varer i fra andre produsenter i distriktet / fylket.

Andelsjordbruk – populær omsetningsform for grønnsaker

Telemark har I dag den største tettheten av andelsgårder i landet med sine to gårder; Århus Andelsgård www.arhus.origo.no og Osebakken Andelsgård www.nb-no.facebook.com/OsebakkenAndelsgard henholdsvis I Skien og Porsgrunn. Århus Andelsgård, som startet opp i 2011, har i dag tett opp mot 200 andelshavere /-familier. Osebakken Andelsgård ble etablert 2 år etter og har godt over 100 eiere. Dette har skapt grobunn for et stort engasjement og bidratt til å skape dialog med studenter, organisasjoner og forskningsmiljøer. I 2013 og 2014 har bl.a. Telemarksforskning fått midler i fra SLF til gjennomføring av en spørreundersøkelse og produksjon av en håndbok i etablering av andelsgårder.

De kommende år vil det være avgjørende å utrede, dokumentere og formidle ulike måter å drifte andelslandbruk på ut mot landbruksnæring og samfunnet ellers (spesielt med vekt på økonomi), utvikle gode verktøy/manualer for drift og utvikle / tilby optimal kompetanse for gartnere / bønder skreddersydd for andelslandbruk.

Andre viktige urbane landbruksprosjekt under etablering / utvikling i nedre Telemark er

- » **På taket** – Skien kommune med diverse samarbeidspartnere utreder mulighet for etablering av takhage i Skien sentrum
- » **Prosjekt «Alternativ tapping og omsetning av økologisk melk i Grenland»**, Grenland – utredning om lokalt utsalg av økologisk melk.
- » **Osebakken bydelsprosjekt**
- » **4H Matskole og Kulmat-prosjektet** – prosjekt og etablering av matkurs for barn og unge med utgangspunkt i økologiske og lokale produkter
- » **Parsellhagen** i Sauherad –
- » **Etableringskurs i birøkt** i regi av Porsgrunn og Skien Birøktelag
- » **«Hæffra»** – prosjekt for å få lokalmat synlig
- » **Mersmak i Skien** – matfestival i Skien sentrum som setter fokus på lokalmat.

KONTROLL: Tilskuddsordninger i landbruket

I 2014 vil landbruksforvaltningen i kommunene fordele om lag 225 millioner kroner fra ulike tilskuddsordninger.

En god forvaltning av disse midlene bidrar til å sikre tilliten til og legitimiteten i landbruksforvaltningen.

I 2013 har kommunene i Telemark behandlet tilskuddssaker for om lag 13,5 millioner innenfor ordningene Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK). I tillegg kommer midler fra Regionalt miljøprogram (RMP) med om lag 11,8 millioner og Produksjonstilskudd i jordbruket inkludert avløser tilskudd (PT) med nesten 200 millioner kroner. Tallene for 2014 vil omtrent være det samme. Det er kommunens rolle og ansvar å forvalte disse tilskuddsmidler på riktig måte. Det er Fylkesmannens ansvar å kontrollere at kommunen gjør dette riktig.

SMIL og NMSK

Som landbruksmyndighet har kommunen en sentral rolle i forvaltning av ordningen SMIL og NMSK. Det er viktig at næringen kjenner til tilskuddsordningene og er involvert i prosessen med prioriteringer i kommunen. Når søknader er kommet inn, skal de vurderes i forhold til formål med ordningen. Kommunen står fritt til å prioritere søknader. Det er likevel viktig å se søknader i sammenheng med Regionalt miljøprogram for Telemark (SMIL). Oppfølging og kontroll er viktig. Tilsagnsbrevet må være presist formulert og må inneholde konkrete og målbare opplysninger og vilkår. Dette forenkler kontrollarbeidet senere.

Miljøplan

Bondens miljøplan er blitt evaluert. Undersøkelsen viser at nesten alle svarer at det er viktig å ta miljøhensyn, mens bare halvparten svarer at miljøplanen er et godt verktøy for å få det til.

Mange i landbruksforvaltningen svarer at det er tvil om terskelen for å godkjenne eller underkjenne miljøplanen. Statens Landbruksforvaltning har i en egen rapport skissert tre alternativer for hvordan bonden og forvaltningen kan komme bedre ut av dette. Alternativene krever videre utredning og utviklingsarbeid dersom de skal bli aktuelle. Rapporten inngår som bakgrunn for jordbruksforhandlingene. Det er derfor for tidlig å si noe om veien videre nå. Inntil videre gjelder dagens ordning med miljøplan med forankring i egen forskrift.

Fakta

Hvordan bli bedre?

- » Sørg for at ordningene er godt kjent i næringen
- » Kontroller at søknaden er fullstendig og underskrevet av søker
- » Gi tydelige og kontrollerbare vilkår ved tildeling (SMIL)
- » Følg opp arbeidsfrister
- » Ikke utbetal tilskudd når det er brudd på vilkår
- » Godkjent sluttregnskap må på plass før sluttutbetaling

AREALPLANLEGGING: Tidlig medvirkning og effektivitet

Ingen innsigelsessaker ble sendt til departementet i 2013. Omtrent 6% av alle planer blir møtt med innsigelse, en andel som er omtrent på samme nivå som foregående år.

Kommunen har ansvaret for kommunal planlegging, som skal ivareta også nasjonale og regionale interesser. Gjennom innspill til planer formidler vi aktivt nasjonal politikk, som vi bl.a. finner samlet i Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging fra Miljøverndepartementet. I tidlig planfase blir det signalisert dersom det er kjente nasjonale eller viktige regionale interesser som blir berørt. I enkelte saker har dette vist seg vanskelig på grunn av at planlagte tiltak ikke er godt nok konkretisert når planer blir varslet. Fylkesmannen fremmer innsigelse dersom det er nødvendig, men forsøker så langt det er mulig å veilede kommunene slik at innsigelser kan unngås.

Fylkesmannen har særlig ansvar for å følge opp nasjonale føringer på områder som klima og energi, samordnet areal- og transportplanlegging, biologisk mangfold, strandsone både langs kysten og i innlandet, villrein, landskap, hensynet til barn og unge, samfunnssikkerhet, jordvern og kjøpesenterstoppen.

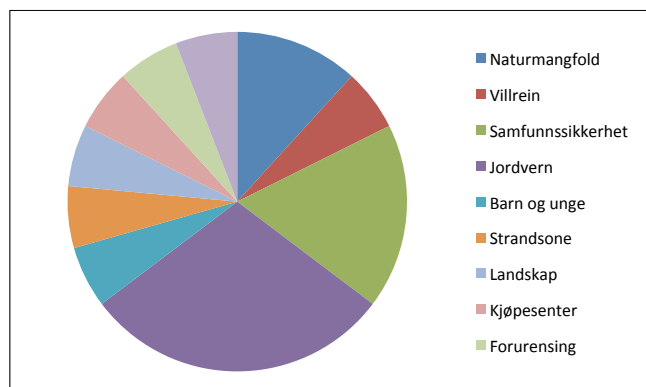
Samme andel planer

I løpet av 2013 behandlet Fylkesmannen i alt 209 planer, hvorav 31 kommuneplaner eller kommunedelplaner, enten i varselfasen eller ved offentlig ettersyn. Det ble fremmet innsigelse til 12 planer, dvs. ca. 6 % av sakene. Andelen plansaker med innsigelse i 2013 er omtrent på samme nivå som foregående år.

Det ble fremmet innsigelser med begrunnelse i hensynet til jordvern, samfunnssikkerhet, naturmangfold, villrein, strandsone, forurensning, barn og unges interesser og kjøpesenterstoppen. En plan kan ha flere innsigelser.

Drøftingsmøter

I konfliktsaker blir det som regel foretatt arbeidsmøter der innsigelser blir gjennomgått og drøftet. Dersom slike uformelle drøftinger ikke fører fram, kan kommunene be fylkesmannen om å mekle i saken. Hvis partene ikke kommer fram til en enighet i meklingsmøte, kan kommunen sende saken til Kommunal- og moderniseringsdepartementet for endelig avgjørelse.

Fordeling av innsigelser på ulike temaer

Heldigvis er ikke alle utbyggingsprosjekter som på dette bildet. Fylkesmannen fremmer innsigelse dersom det er nødvendig, men forsøker så langt det er mulig å veilede kommunene slik at det unngås. Foto: Anne Aasdalen

I løpet av 2013 ble det avholdt tre meklingsmøter mellom kommunene og de som har fremmet innsigelse. Sakene er ennå ikke avsluttet, men det ble ikke sendt inn noen saker til departementet til avgjørelse i løpet av 2013.

Nytt rundskriv om innsigelse

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har sendt ut nytt rundskriv i februar 2014 om innsigelser, som gir grunnlag for en mer effektiv planbehandling. Det legges stor vekt på aktiv medvirkning fra statlige og regionale myndigheter under hele planprosessen. Følgende punkter framheves spesielt:

- » Interesser som kan gi grunnlag for innsigelse skal komme fram så tidlig som mulig
- » Det skal legges vekt på tidlig medvirkning og god dialog
- » Innsigelse skal bare fremmes når det er nødvendig
- » Motstridende interesse skal samordnes der det er mulig
- » Prosessene knyttet til innsigelse skal effektiviseres og forbedres.

I fem fylker er det satt i gang forsøk der fylkesmannen er gitt myndighet til å samordne og om nødvendig avskjære statlige innsigelser, men Telemark er ikke med her. Regjeringen vurderer om denne ordningen skal gjelde for alle fylkesmenn fra 2015.

Lovforvaltning og kommunenes rolle

Fylkesmannen veileder og informerer kommunene i gjeldende eiendomslovgivning og følger opp kommunenes praksis når det gjelder omdisponering og deling, konsesjon og priskontroll og saker som gjelder bo- og driveplikt. Fylkesmannen behandler videre klager over kommunale vedtak etter jordloven, konsesjonsloven og skogbruksloven.

Ved lov av 14. juni 2013 nr. 47 ble odelsloven § 31 opphevet med ikrafttredelse 1. januar 2014. Odelsloven § 31 regulerte adgangen til odelsfrigjøring ved kjøp av tilleggsjord til landbrukseiendom. Når § 31 er opphevet innebærer det at det ikke lenger er adgang til å odelsfrigjøre tilleggsareal til landbrukseiendom.

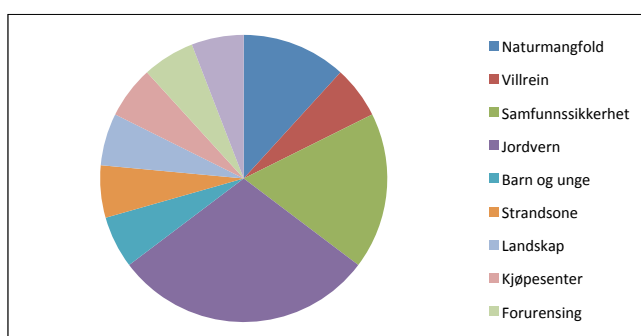
Jordloven § 12 er endret i vesentlig grad. De nye reglene gir økt lokalt handlingsrom til kommunen, og de skal gjøre det enklere å dele fra dersom søknaden gjelder fradeling til tilleggsjord eller bosetting.

Det er ikke gjort endringer i forbudet mot omdisponering av dyrka og dyrkbar jord, jf. jordloven § 9. Bestemmelsen gjelder uendret for å ivareta hensynet til jordvern som er et viktig nasjonalt hensyn. Reglene om omdisponering og deling henger sammen.

I forhold til juridiske virkemidler har vi utfordringer i å ha en rolle mellom kommunalt selvstyre og departementalt regelverk. Regjeringens varslede lovendringer skaper også utfordringer.

Vi ser en økning i antall delingssaker og at kommunene anvender delingsbestemmelsene noe ulikt. Det er en klart økende tendens til at det er andre forhold enn å skape rasjonelle og gode driftsforhold i landbruket som ligger til grunn for delingssakene. Senjedommen og presiseringer med hensyn til begrepet bebygd eiendom vil kunne føre til at flere eiendommer i Telemark ikke lenger anses bebygd.

Arbeidet med å følge opp kommunal saksbehandling er krevende og vanskelig. Grensegangen mellom kommunenes råderett og betydningen av å gripe inn, gjør dette til en utfordring.

Innsigelser fordelt på ulike temaer (2013)

Dette er utfordrende for både skogbruket og ikke minst sagbruksindustrien, fordi flis fra sagbrukene til treforedlingsindustri er relativt kostbar å transportere over lange avstander. Foto: Anne Aasdalen

SKOGBDRIFT: Tømmer er tungt

Forholdene for å levere tømmer i Telemark har endret seg betydelig de siste 10 år.

Papirmaskinene på Norske Skogs fabrikk Union i Skien ble stengt mars 2006, papirfabrikken Follum ved Hønefoss ble lagt ned i mars 2012, Peterson Paper la ned produksjonen i april 2012 og Södra Cell la ned Tofte Cellulosefabrikk august 2013. Dermed forsvant 4 av de største mottakerne av massevirke og celluloseflis i Norge. Disse fabrikkene hadde et samlet virkesbehov på mer enn 3 mill. m³, og Norge gikk over fra å være importør av tømmer til at vi i dag eksporterer virke. Samtidig har det foregått en kraftig rasjonalisering av tilsvarende treforedlingsindustri i Sverige, men der har produksjonen og behov for virke økt. Dette er utfordrende for både skogbruket og ikke minst sagbruksindustrien, fordi flis fra sagbrukene til treforedlingsindustri er relativt kostbar å transportere over lange avstander.

Nye produkter

Treforedlingsindustri i Norge i dag som er vesentlige avtaker av massevirke av gran og furu, er Borregaard i Sarpsborg, Norske Skog Saugbrugs i Halden, Byggmas fabrikker Huntonit, Vennesla og Forestia, Braskereidfoss, Rygene-Smith & Thommesen A/S, Rykene, Norske Skog, Skogn, Vafos AS, Kragerø, Hellefoss Paper, Hokksund m.fl. I et konkurranseutsatt marked er transportkostnader og logistikk, råvarekostnader og produksjonskostnader avgjørende for levering av tømmer fra Telemark til denne industrien i framtiden. Samlet bruker disse bedriftene årlig 2–3 mill. m³ tømmer. Flere av disse virksomhetene satser på utvikling av nye produkter og med tre som råstoff.

Sagbrukendringer

Sagbruksindustrien som tar størstedelen av tømmeret fra skogen utgjør en viktig del i av verdikjeden for skognæringen. Viktige avtaker av sagtømmer for skogbruket i Telemark er Bergene Holm med sagbruk på avdelingene Nidarå i Åmli,

Hellenæs ved Larvik og Haslestad i Hof, Moelven Numedalsbruket og Telemarksbruket i Bø. Ombygging av Bergene Holms sagbruk på Åmli med ny terminal gir stor økning i kapasiteten på dette sagbruket. Sagbruksnæringen konkurrerer også på internasjonalt marked, bl.a. foregår det utstrakt utbygging av svensk sagbruksindustri med eksport til det norske markedet.

Nye markeder for eksport av tømmer

Det er for tiden stor etterspørsel etter både sagtømmer og massevirke av bartre, og det eksporteres til både Sverige og Tyskland. Dette krever ny tilrettelegging for langtransport med jernbane og båt med tilrettelagte terminaler for omlastning fra tømmerbil. I Telemark arbeides det med jernbanetransport fra Bø og Notodden og opprustning av kaifronten på tømmerterminal på Herre.

Tømmerbiltransport

Vi har generelt en stor utfordring med høye transportkostnader i Norge. Dette skyldes at vegnettet er dårlig rustet for tungtransport, med flaskehals i form av underganger, skarpe kurver og dårlig bæreevne på bruer. I tillegg har det tatt tid å få godkjent de veiene som tåler transport med vogntog på 60 tonn og 24 m lengde.

Oppdaterte veilister

Statens vegvesen ber kommunene årlig om å gjennomføre en oppdatering av veilistene som bestemmer hvor store kjøretøy og hvor store lass det kan kjøres på det kommunale veinettet. Kommunalt veinett inneholder i dag de største flaskehalsene for tømmertransport med tømmerbiler. Regjeringen har i 2013 innført både 24 m vogntoglengde og 60 tonn totalvekt for tømmerbiler. Siden tillatt vogntoglengde og totalvekt har direkte innvirkning på skognæringens transportkostnader, er det derfor viktig at kommunene følger opp innføringen av 24 m/60 tonn ved ajourføring av veilistene.

Kommunens rolle som utviklingsaktør

I Telemark bor 11% av befolkningen på en landbrukseiendom. Samlet verdiskapning fra landbruket er over 700 mill.kroner. Verdiskapningen fordeler seg med 45% fra jordbruk, 42% fra skogbruk og 13% fra andre næringer på gården.

Grunnlag for denne verdiskapningen er godt og vel 1000 arbeidsplasser i jordbruket, 400 arbeidsplasser i skogbruket og i underkant av 200 arbeidsplasser i annen næring på gården. Landbruket vårt danner grunnlag for 1400 arbeidsplasser i annen næringsliv i fylket.

Kommunen er landbruksmyndighet med de plikter og rettigheter det medfører. Kommunen er også en avgjørende faktor for utvikling og tilrettelegging for næringsutvikling. De 3000 arbeidsplassene i landbruket og landbruksavhengig næringsvirksomhet er sårbare. Kommunens evne til å bistå og tilby næringa god faglig støtte og hjelp er viktig. Telemarkskommunene blir tilført 23 mill. kroner årlig gjennom inntektssystemet til arbeid med landbruket. Fylkesmannen forventer en aktiv og utadrettet virksomhet mot landbruksnæringen.

Forutsetningene og grunnlaget for inntekt i landbruket er ulikt mellom ulike regioner og produksjoner. Vi ser en mer og mer todeling av landbruket, de som satser stort og spesialisert og de som finner ulike kombinasjoner. Begge deler er viktig for sysselsetting og verdiskaping fremover.

Fra og med 2014 og tre år fremover blir fjell-landbruket i Telemark viet spesiell oppmerksomhet. Dette gjelder kommunene Tinn, Hjartdal, Seljord, Vinje, Tokke og Fyresdal. Det er viktig at kommunene i denne regionen benytter de muligheter som byr

seg. Uten aktiv medvirkning, vil vi ikke klare viktige oppgaver. Landbruket og jordbruket spesielt er sårbart i disse områdene. Av jordbruksinntekten her kommer bare halvparten som markedsinntekter, resterende er tilskudd. Informasjon om satsingen ligger på www.prosjekt.fylkesmannen.no/fjelllandbruk.

Telemark er en stor fruktprodusent og målsettingen er å bli vesentlig større gjennom satsingen i Midt-Telemark. I dag har denne regionen 20% av eplearealet her i landet. I tillegg har fylket 18% av bærarealet her i landet. Fylkesmannen oppfordrer kommunene her til å prioritere innsats for å lykkes med satsingen på frukt og bær. Denne næringen står sterkt, har et godt fagmiljø og har muligheten for ekspansjon. Næringen henter det vesentlige av inntekten fra markedet.

Kornproduksjonen i fylket er redusert betydelig siste årene. Dette har flere årsaker, både arealavgang, omlegging til annen og mer ekstensiv produksjon og endra klimatiske forhold. Nedre del av fylket har har flotte vekst- og produksjonsforhold både for korn og grønnsaker. Det er viktig at disse arealene blir godt agronomisk drevet og at vi bruker de beste jordbruksarealene vi har på en best mulig måte.

Landbruks – og matmeldingen (Stortingsmelding nr. 9, 2011-2012) legger opp til økt matproduksjon her i landet. Dette krever betydelig innsats på mange områder, og områder der kommunenes myndighetsutøvelse og tilrettelegging er avgjørende. Kommunenes arealbruk og langsiktighet, både når det gjelder matjord, skog og utmark er avgjørende. Klimatiske endringer, økonomiske forhold og endrede rammebetingelser generelt stiller nye krav til næring og myndigheter. Kommunene har en viktig rolle.

Forutsetningene og grunnlaget for inntekt i landbruket er ulikt mellom ulike regioner og produksjoner. Foto: Anne Aasdalen.

SAMFUNNSSIKKERHET:

Kritisk infrastruktur

Kommunene er en av bærebjelkene i samfunnssikkerhetsarbeidet. Hendelser skal håndteres selv om strøm og elektronisk kommunikasjon faller bort.

Kriser skjer i kommunen

Når det inntreffer større hendelser blir kommunen stilt overfor store utfordringer. Kommunen har ansvar for alle som til enhver tid oppholder seg i kommunen og er ansvarlig for tjenesteproduksjon for egen befolkning f.eks. drift av skole, barnehage, institusjoner, vann og avløp. Kommunen skal gjennom arbeidet med helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse få oversikt over lokale risikoforhold og sårbarhetsvurderinger. Det skal være et spesielt fokus på utfordringer knyttet til kritiske samfunnsfunksjoner og kritisk infrastruktur.

Nye utfordringer kommer med klimaendringene. Ekstremvær kan føre til sterk vind, mye nedbør og kulde. Resultatet kan bli flom, skred, stengte veger og vindfall og føre til brudd på strømtilførselen og bortfall av elektronisk kommunikasjon (ekom: telefon, mobil, internett).

Har kommunen egenberedskap mot svikt i strømforsyningen og bortfall av ekom?

All risiko kan ikke fjernes. Kommunene må være forberedt på å håndtere bortfall av elektrisk kraft og elektronisk kommunikasjon.

I kommuneundersøkelsen 2014 som er gjennomført av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), svarer et stort flertall av kommunene i Telemark at de har beredskap for bortfall av elektrisk kraft for områdene: kriseledelse, helse- og omsorgstjenester, brann- og redningstjeneste og vann og avløp. Når det gjelder hvilke kommunikasjonsløsninger kommunen vil benytte, oppgir kommunene kommunikasjonsradio og satelitt-telefon.

Fylkesmannen har pr. 01.04.2014 gjennomført 15 av 18 tilsyn etter kommunal beredskapsplikt. Vårt hovedinntrykk er at kommunene må bli bedre på kartlegging av konsekvensene av bortfall av strøm og ekom. Dette er grunnlaget for beredskapsplanleggingen for å bli mer robust i slike situasjoner. Kommunen må tenke igjennom hvor det er behov for nødstrøm, f.eks. til sykehjem og vannverk, hvilke alternative kommunikasjonsmuligheter kommunen må ha, og innbyggerne må få vite hvordan de skal forholde seg når teletjenester faller bort, og hvordan de under en hendelse kan komme i kontakt med de kommunale tjenestene. Det skal være sammenheng mellom ROS-analyser og beredskapsplaner.

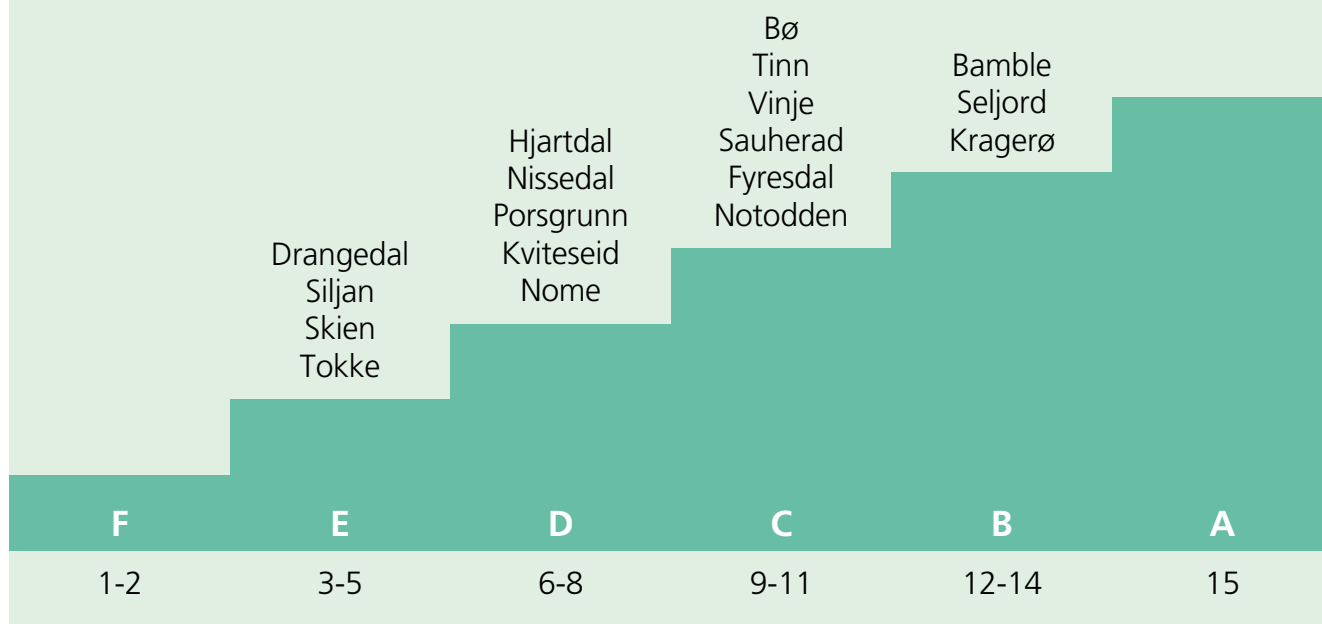
”

Nye utfordringer kommer med klimaendringene. Ekstremvær kan føre til sterk vind, mye nedbør og kulde.

Når strømmen går er krisa ute. Bildet er fra et mastehavari på 420 kV Kvittdal-Rjukan i starten av mars. To master havarerte i et høyfjellsterreg i nærheten av Store Langvasstø. Foto: Statnett

Beredskapstrappa 2013

Beredskapstrappa gir et grovt bilde av arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i kommunene. Den er et resultat av kommunenes egne svar på 15 spørsmål (se nedenfor) og Fylkesmannens kvalitetssikring av disse med grunnlag i gjennomførte tilsyn. Fylkesmannen har vektlagt kravene etter kommunal beredskapsplikt. Vel halvparten av kommunene har derfor falt nedover på trappa fra 2012. Kommunene følger nå opp avvikene fra tilsynene, noe som trolig vil gi uttelling på Beredskapstrappa for 2014

1. Har kommunens arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap vært tema i ledergruppe eller annet forum der sektor- og/eller enhetsledere deltar i?
2. Har kommunen gjennomført øvelse for kriseledelsen i 2013?
3. Har kommunen et beredskapsråd (med interne fagsjefer og relevante offentlige og private aktører)?
4. Er det gjennomført møte(r) i beredskapsrådet i 2013?
5. Er oppstarten av arbeidet med den helhetlige ROS-analysen forankret i kommunestyret?
6. Er den ferdige ROS-analysen vedtatt i kommunestyret?
7. Har kommunen involvert relevante eksterne aktører i arbeidet med den helhetlige ROS-analysen?
8. Er bortfall av kraft tatt med som uønsket hendelse i kommunens helhetlige ROS-analyse?
9. Er bortfall av elektronisk kommunikasjon tatt med som uønsket hendelse i kommunens helhetlige ROS-analyse?
10. Er samfunnssikkerhet og beredskap behandlet i samfunnsdelen av kommuneplanen?
11. Har kommunen en overordnet beredskapsplan som bygger på den helhetlige ROS-analysen?
12. Er kommunens overordnede beredskapsplan samordnet med de øvrige beredskapsplanene i kommunen?
13. Er kommunens overordnede beredskapsplan samordnet med relevante eksterne aktører?
14. Har kommunen en plan for mottak av evakuerte og pårørende (EPS-plan)?
15. Har kommunen plan for krisekommunikasjon som ivaretar befolkningen, pressen og de ansatte?

KRISEINFORMASJON:

Sammen er vi sterkere

Hvor gode er vi til å gi omgivelsene riktig informasjon til riktig tid? 70 prosent av en krisehåndtering er informasjonsarbeidet.

Fylkesmannen har ansvar for samordning av den regionale krisekommunikasjonen, og leder det regionale krisekommunikasjonsnettverket. Dette er en et underbruk av Fylkesberedskapsrådet, og har som formål å være et faglig fellesskap, men også yte hverandre bistand når det oppstår en kritesituasjon. Planen er at informasjonsansvarlige i løpet av året både skal delta i øvelser, kurs og ha generelt god kontakt med og kunnskap om hverandre.

Informasjonsflom

Et sentralt spørsmål i alle kriser ser lett ut, men er like vanskelig hver gang. Hvem gjør hva? Når skal man «trykke på den store, røde knappen»? Å kjenne hverandres oppgaver er noe av det viktigste ved en krise. Derfor jobber nettverket i disse dager med å utveksle beredskapsplaner.

En av de største utfordringene i dag er hvor raskt informasjon sprer seg. Det har ikke minst de sosiale mediene bidratt til. Med det øker risikoen for feilinformasjon. Dermed må krisekommunikasjonsnettverket både beherske og jobbe på en slik måte at riktig informasjon kommer ut fort - og i de mediene befolkningen bruker.

Øvelser

Fylkesmannen har i tillegg et regionalt øvingsansvar.

- » Fylkesberedskapsrådet øves annethvert år, primært gjennom diskusjonsøvelser
- » Fylkesmannen (Krisestaben) øves hvert år, primært med stabsøvelser
- » Kommunene øves annethvert år, normalt med en blanding av diskusjonsøvelse/stabsøvelse

I tillegg til ordinære øvelser gjennomføres jevnlig varslingsøvelser/prosedyretrening.

Disse er så langt med i nettverket

» Fylkesmannen	» Porsgrunn Næringspark
» De største kommunene, (alle med jevne mellomrom)	» NRK
» Sivilforsvaret	» Statens Kartverk
» Politiet	» Kirken
» Jernbaneverket	» Telenor
» Skagerak Energi	» DSB
» NAV	» Statens Vegvesen
» Mattilsynet	» Heimevernet
» Røde Kors	» Sykehuset Telemark
	» Telemark fylkeskommune

”

En av de største utfordringene i dag er hvor raskt informasjon sprer seg. Det har ikke minst de sosiale mediene bidratt til. Med det øker risikoen for feilinformasjon.

*Fra skogbrannøvelsen i Nissedal i juni 2013. Øvingsledelsen demonstrerer rutinene for en gruppe greske brannfolk.
Foto: Anne Spånem*

Fra flommen i Telemark våren 2013. Fra venstre Skotfoss og Ulefoss til høyre. Foto: Arne Malme

Fylkesmannen i Telemark er blitt førstelinjetjeneste for vergemål i Telemark. Her er staben som betjener vergemålsoppdraget, fv Wenche Sunde, Liv Grønnerød Aas, Anne- Karine Tverråen, Gøril Elisabeth Oterholt Larsen. Bak f.v: Mona Eriksrød Nordby, Gunn Haatveit Waal, Grethe Bakken og Ingunn Sunde Foto: Anne Spånem

VERGEMÅL: På rett vei etter trang start

Fylkesmannen ble ny vergemålsmyndighet fra 1. juli i fjor. Det har vært en del utfordringer etter oppstart av ulike årsaker, men vi er nå over i en noe mer stabil driftsfase.

Formålet med vergemålsreformen er å bedre rettssikkerhet og integritet for personer under vergemål. Målet i oppstartsfasen fra Justisdepartementets side har vært å få en velfungerende vergemålsforvaltning på plass. Den største utfordringen vi har hatt, har vært det nye sentrale datasystemet til bruk for vergemålsmyndigheten, ARVE. Systemet har hatt sine mangler, og saksbehandlingen har av den grunn tatt lenger tid enn forventet. Rutiner og prosedyrer måtte på plass, og det har tatt tid å få oversikt og komme ordentlig i gjenge.

Status så langt

Vergemålsenheten har i dag 7,2 årsverk, hvorav 6,2 er faste og 1, 0 årsverk er midlertidig for 2014. Pr. i dag er det ca. 1760 voksne personer som er under verge-

mål og det er ca. 500 mindreårige med midler til forvaltning. Fylkesmannen forvalter til sammen ca. 455 millioner kroner.

Sakstype	Antall personer
Voksen med verge	1767
Mindreårig med formue	504
Enslig mindreårig asylsøker	55
Mindreårig uten formue	258

Vi benytter Agresso som regnskapssystem for de kontoer som Fylkesmannen forvalter. Remittering benyttes for alle Evrybanker, men dette kan ikke benyttes for Eikabankene ennå. Videre må alle innbetalinger foreløpig bokføres manuelt.

På grunn av restansene har vi hatt en tydelig prioritering av sakene. Ulike typer vergeoppnevninger som haster tas fortløpende. Det samme gjelder saker vedrørende bank og utbetalinger /

Før vergemålsreformen ble satt i verk i juli i fjor, var det informasjonsmøter i alle kommunene. Foto: Anne Spånem

Formålet med vergemålsreformen er å bedre rettssikkerhet og integritet for personer under vergemål

bruk av midler, samt søknader om kjøp og salg av fast eiendom og søknader om vergegodtgjøring / utgiftsdekning. Søknader om arveforskudd er derimot for eksempel ikke en prioritert sakstype.

Vergeregnskapene skal gjennomgås på forsommeren 2014. Videre skal alle vergekonti gjennomgås med tanke på å overføre midler til Fylkesmannens forvaltning.

Alt i alt har vi kommet godt i gang tross kapasitetsutfordringer. Vi er fullt bemannet med god kompetanse. Vi har god kjennskap til det nye datasystemet og benytter dette så funksjonelt vi kan. Samarbeidet med kommunene og vergene i overgangsfasen samt underveis i de ulike sakene har fungert godt.

Fakta

Verge er en person som blir oppnevnt til å ivareta en annens anliggende. Det kan være forvaltning av økonomiske midler, personlige anliggende eller annet som den vergetrengende selv ikke evner å ha ansvar for. Fylkesmannen oppnevner verger, enten etter søknad fra den vergetrengende selv, eller andre som melder inn slikt behov. Offentlig ansatte blant annet i helse- og sosialetaten, har varslingsplikt når de ser at en person har behov for verge. Tidligere begreper som umyndiggjøring, overformynderi og hjelpeverge er fjernet i den nye vergemålsloven.

I midten av april var det informasjonsmøte om fiskesperra i Lunde. Foto: Anne Spånem

FISKEPERRA: Krevjande nybrotsarbeid

Den elektriske fiskesperra ved Kjeldal sluse i Lunde er eit nasjonalt pilotprosjekt for å hindre spreieing av gjedde oppover Telemarksvassdraget. Gjeddene er eit alvorleg trugsmål mot den viktige storaurestamma i Bandak og etablering av sperra er eit viktig tiltak for å ta vare på denne.

Pilotprosjekt

Bestanden av storaure i Bandak har nasjonal verneverdi. Spreiing av gjedde frå Telemarkskanalen og oppover til dei store innsjøane i Telemarksvassdraget er eit alvorleg trugsmål mot denne stamma. Det er derfor bygd ei elektrisk fiskesperre ved Kjeldal sluse. Sperra er den fyrste av sitt slag som er bygd i Noreg. Prinsippet bak sperra er å etablere eit kort elektrisk spenningsfelt på tvers av vassdraget. Dette feltet skal hindre gjeddene i å vandre oppover vassdraget.

Prosjektet i Telemark er eit nasjonalt pilotprosjekt der målet er å prøve ut dette verkemiddelet for å hindre spreieing av framande/uønska artar også andre stader i landet.

Utfordrande drift

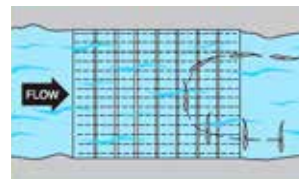
Sperra har no vore i drift i 2 sesongar og erfaringane så langt viser at det her har vore mange utfordringar ved drifta som ein

ikkje har erfart andre stader der slike sperrer er bygd. Det gjeld både verknadsgrad i høve til å avise fisk og ulike problemstillingar knytt til persontryggleik. Dersom slike sperrer skal etablerast fleire stader i landet må desse utfordringane løysast.

Dette er ei prioritert oppgåve for Fylkesmannen før turistsesongen 2014.

Ei særskilt utfordring med denne sperra i høve til andre som er bygd er at ho er plassert i relativt stillestående vatn. Difor er det no bygd propellar i tilknytning til sperra for å lage kunstig rørsle i vatnet. Dette kan føre fisk som er påverka av det elektriske feltet nedover og bort frå spenningsfeltet, slik at fisken blir avvist og ikkje avliva.

Viktige tiltak i høve til persontryggleik er skilting, etablering av opptaksplass for kanoar, og utplassering av redningsutstyr. I tillegg vil det i løpet før turistsesongen bli utarbeidd ei uavhengig risikoanalyse i høve til ferdsel på vassdraget forbi sperra. På grunnlag av denne vil nye tiltak bli vurdert sett i verk.

All stans forbudt

No stopping

ADVARSEL

Elektrisk Fiskesperre

Adgang forbudt

Prinsippet bak sperra er å etablere eit kort elektrisk spenningsfelt på tvers av vassdraget. Dette feltet skal hindre gjedda i å vandre oppover vassdraget. Foto: Anne Spånem.

Jomfruland nasjonalpark:

Arbeidet med Jomfruland nasjonalpark er i rute, og vi regner med å levere verneforslag til sentral behandling tidlig i 2016, kanskje noe tidligere.

Arbeidet med Jomfruland nasjonalpark ble lansert i 2013 og en oppstartmelding var ute på høring. Det kom inn 70 uttalelser, og hovedinntrykket er at de fleste kan akseptere nasjonalparken eller er positive hvis en del ting kommer på plass. Kragerø kommune har så langt vært positive og må si ja til nasjonalparken om det skal bli en realitet. Kommunen legger ned et betydelig arbeid med nasjonalparken sammen med organisasjonene og andre offentlige myndigheter.

Arbeidsperiode

Det jobbes nå med å gjennomføre nødvendige kartlegginger og utredninger og utforme det konkrete innholdet. Før verneforslaget går ut skal det foreligge rapporter om naturverdier

i sjø og på land, fiskeri, kulturminner og kulturlandskap og det skal være gjennomført bruksanalyse, landskapsanalyse og konsekvensvurdering. Geografisk avgrensning, verneforskrift og utkast til forvaltningsplan vil være sentrale elementer i selve verneforslaget.

Vekt på lokal medvirkning

Vi legger stor vekt på vekt på lokal medvirkning. Arbeidet er organisert med prosjektgruppe, referansegruppe og styringsgruppe. I prosjektgruppa som er selve «navet» i arbeidet, er det seks representanter for eiere og brukere. Det er også aktiv deltakelse i referansegruppa som representerer bredden av interessene lokalt og regionalt. I begge grupper blir interessene hevdet klart og tydelig, samtidig som samarbeidet skjer i en god tone, er konstruktiv og det blir gitt verdifulle bidrag til arbeidet. Samarbeidet med Aust-Agder med blant annet felles styringsgruppe fungerer bra og er til felles nytte.

Daværende miljøvernminister Bård Vegard Solhjell fikk besøk av en lokal ku under intervjuet med Dagsrevyens Thor Øistein Eriksen i august i fjor. Foto: Anne Spånem

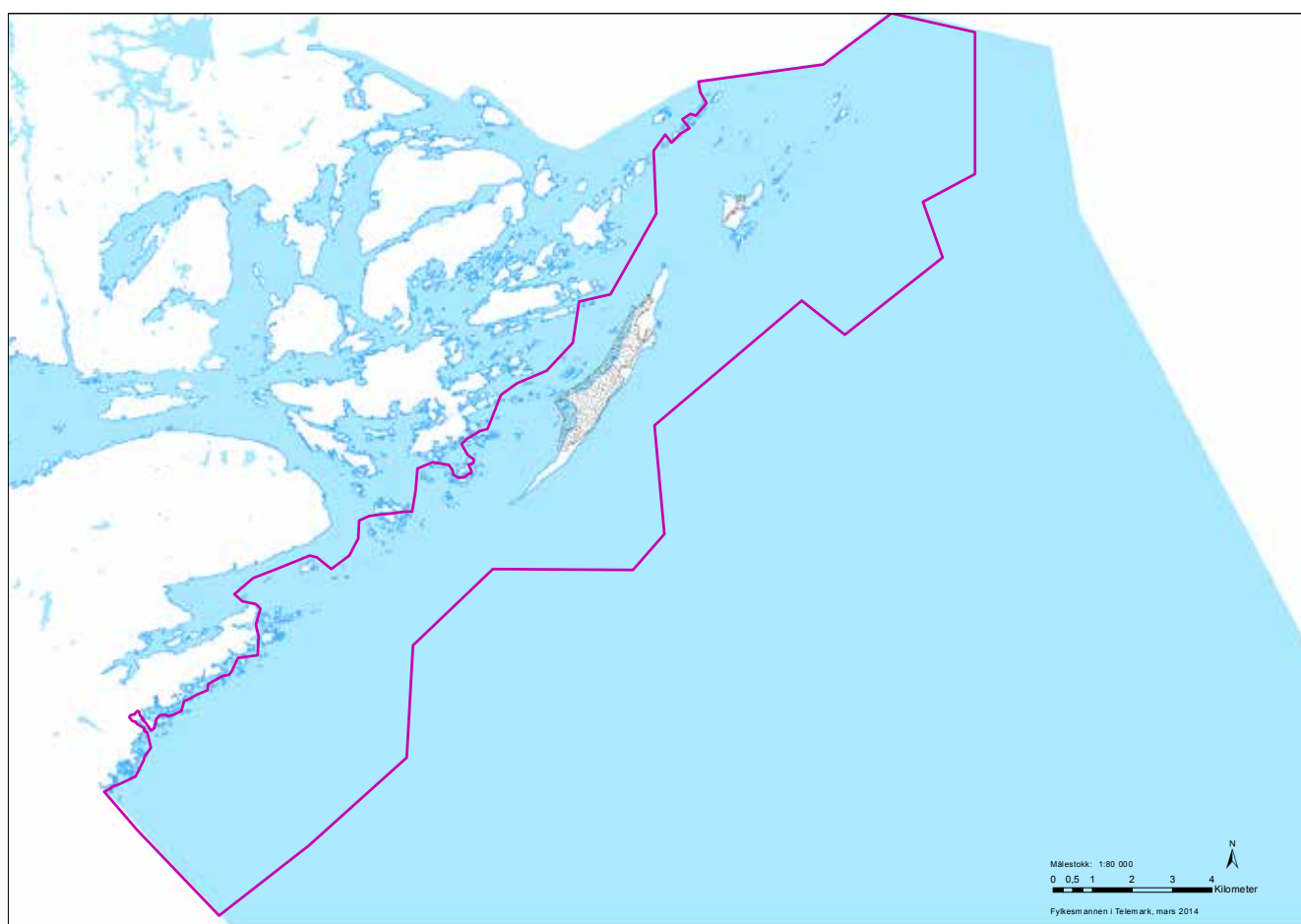

Alle foto: Anne Spånem

Lokal medvirkning

Arbeidet med Jomfruland nasjonalpark ble lansert i 2013 og en oppstartmelding var ute på høring

Nasjonalparken blir på ca. 115 kvadratkilometer og strekker seg fra Bamble til Risør.

FORURENSNING: Vrient gebyr

Når Fylkesmannen er på risikobasert tilsyn med Forurensningsloven i hånd, tas det gebyr. Det kan iblant skape frustrasjon, både for den som kommer og den som får besøk.

Fylkesmannen krever inn saksbehandlingsgebyr for jobben som blir gjort for å sikre at bedrifter følger lov og forskrift. Gebyret er et saksbehandlingsgebyr som skal dekke Fylkesmannens utgifter knyttet til tilsyn etter forurensningsregelverket. Det er prinsippet om at «forurenser skal betale» jf. forurensningslovens § 52 som ligger til grunn for gebyrordningen. Gebyrordningen skal også være med å finansiere økt tilsynshyppighet hos forurensningsmyndighetene. Fylkesmannen kan kontrollere alt fra mottak av EE-produkter i leketøysbutikker til utslipp fra mekaniske verksteder. Det må betales gebyr uavhengig av om avvik blir avdekket.

Frustrasjon

Mange bedriftsledere er ikke klar over gebyrplikten, og blir overrasket og frustrerte når de får beskjed om at de må betale. Dette kan dermed bli et diskusjonstema under eller etter tilsynene, selv om saksbehandlerne ikke kan gjøre stort med det. Prinsippet om at forurenser betaler er fastsatt i av Stortinget gjennom Forurensningsloven. Staten gir med andre ord næringslivet et kollektivt ansvar for å finansiere tilsynsordning som Fylkesmannen gjennomfører.

Opp til 20.100 kroner

Dette er bakgrunnen for at disse kontrollene er omfattet av et saksbehandlingsgebyr, i tillegg til et eventuelt krav om utbedring. Forurensningsforskriften og Avfallsforskriften (1.juni 2004/nr. 930 og 931), samt Internkontrollforskriften (6.des 1996/nr. 1127) danner grunnlaget for utstedelse av gebyret. Hvor stort det er, kan variere. Gebyret kan strekke seg fra 2.200 kroner til 20.100 kroner, alt etter hvor omfattende tilsynet er.

Les mer:

www.lovdatab.no om gebyrordningen i forurensningsforskriftens paragraf 39.

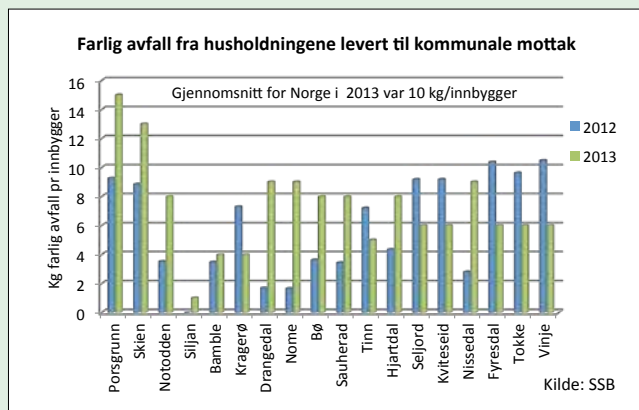

SKAPER FRUSTRASJON: Mange skjønner ikke at en må betale gebyr uansett når en har hatt tilsyn etter Forurensningsloven, selv om en ikke har fått påvist mangler. FOTO: Fylkesmannen i Telemark

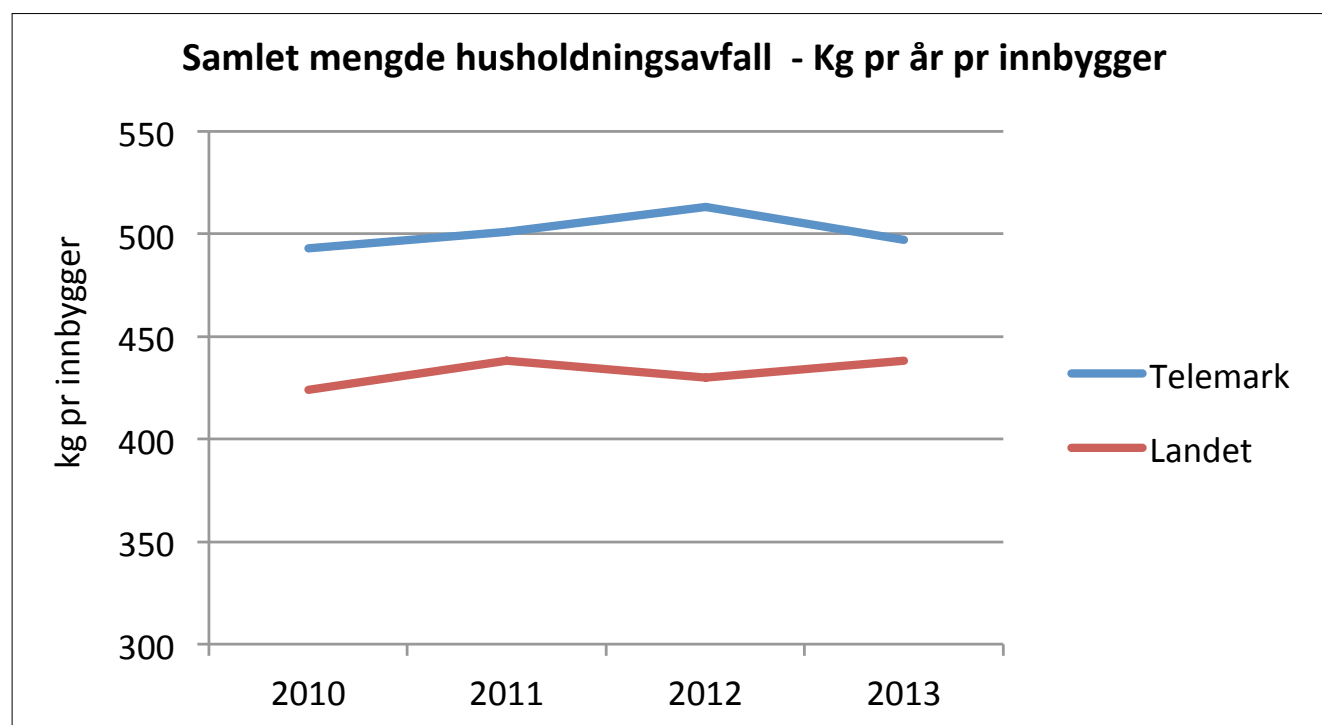
Telemarkingene har blitt bedre til å levere farlig avfall

Telemarkingene har blitt bedre til å levere farlig avfall. Elleve kommuner har bedre resultat på levert farlig avfall til kommunale mottak enn i 2012. I gjennomsnitt er det i 2013 levert 7,2 kg farlig avfall pr innbygger. Dette er en positiv utvikling og vi nærmer oss landsgjennomsnittet på 10 kg pr innbygger.

Kommunene har ansvar for å tilrettelegge for at husholdningene på en lett tilgjengelig måte kan få lever sitt farlige avfall til den kommunale innsamlingsordningen eller direkte til kommunale mottak. Dersom vi i Telemark skal nærme oss landsgjennomsnittet på 10 kg/ innbygger er det avgjørende at kommunene jevnlig evaluerer innsamlingsordningene sine og informasjonen knyttet til ordningene. Det er avgjørende at ordningene oppleves lett tilgjengelige og enkle å bruke.

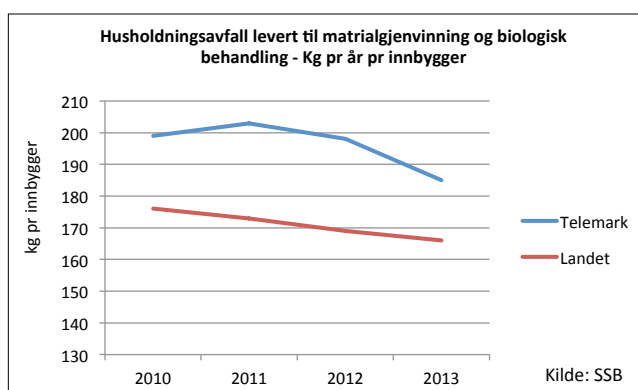

Vi kaster stadig mindre

Vi ser nå en nedgang i avfallsmengden pr innbygger i Telemark. Mens det på landsbasis har vært en liten økning ser vi i år en nedgang her i fylket. Selv om vi ligger over landsgjennomsnittet på rundt 430 kg pr innbygger pr år ligger vi nå rett i underkant av 500 kg pr innbygger pr år. Det er en nedgang fra 513 kg i 2012.

Vi ligger fortsatt godt over landsgjennomsnittet når det gjelder gjenvinning. Utviklingen er imidlertid litt svak i det vi har en nedadgående trend. Vi ligger nå på 185 kg pr år pr innbygger, mens det på landsbasis ligger på 166 kg.

VERN: God deltaking i lokal forvaltning

Brattefjell-Vindeggen landskapsvernområde har siden 2010/2011 hatt eiga forvaltningsstyre og områdeforvaltar.

Arbeidsoppgåvene er i hovudsak delt mellom dispensasjonssaker og tiltak, der tiltaka skal vere rette inn mot verneformåla. Verneføresegna og forvaltningsplanen seier noko om korleis verneforvaltninga skal skje, men det som mange trur berre avgrensar handlingsfridomen, har i realiteten i seg mange moglegheiter for sjølvstyre og aktivitet. Når ein går inn og ser på føremåla med vernet, vil ein sjå at det ikkje berre dreier seg om å taka vare på biologisk mangfald, eigenarta naturlandskap og villrein. Nei, eit av verneføremåla er å taka vare på det verdifulle kulturlandskapet og alle dei kulturminna som er i området.

Forvaltningsplanen har lista opp ein rekkje tiltak som skal gjennomførast i planperioden. Blant desse er skjøtselskartlegging og rydding av gamle stølsvollar. Sumaren 2012 blei eit utval

kulturlandskapsområder og stølsvollar kartlagt. Det blei gjort botaniske registreringar og gjennomført ei vurdering av behov for tiltak. Resultatet er å finne i ei skjøtselsplan. Då kartlegginga var gjort, blei det inngått avtaler med grunneigarane eller brukarane av dei aktuelle kulturlandskapsområda om gjennomføring av anbefala ryddetiltak. Sumaren 2013 ble mykje arbeid gjort, og områder som var attgrodd eller var sterkt trua av attgroing blei opna. Det blei hogd fjellbjørk og einer, knust kratt og grastuver, og ikkje minst satt på beitedyr. Grunneigarane og brukarane fekk ikkje tilskot for arbeidet, men sende faktura for utført arbeid.

Samstundes med at ryddearbeidet blei gjort sumaren 2013, gjennomførte verneområdestyret kartlegging av nye stølsområder, og styret har fått midlar frå Miljødirektoratet for å rydde desse stølane så snart det blir bart i 2014. På den måten vil grunneigarar og brukarar igjen vere aktive i å sikre eit av de viktigaste verneføremåla for Brattefjell-Vindeggen for framtida.

SKOGEN:

Fremst i landet på vern

Skogeigarar i Drangedal og Fyresdal prøva metoden fyrst i perioden 2003 – 2005. I dag er Telemark blant dei fremste fylka i landet når det gjeld friviljug vern av skog.

Bakgrunn

Vern av skog har i lang tid vore ein viktig del av verneplanarbeidet i Noreg. Noko edellauvskog vart verna alt i 1978. Dei fyrste bar-skogreservata kom i 1993, og så ein fase II med vedtak i 2002.

Etter initiativ frå Norges Skogeierforbund sette Direktoratet for Naturforvaltning i 2003 i gang eit pilotprosjekt i samarbeid med forbundet. I Drangedal var det på dette tidspunktet utført miljøregistreringar i skogane. Mange skogområde inneheldt store naturverdiar som høvde til naturreservat, og dei kom såleis med i pilotprosjektet.

I 2005 vart Steinknapp, Skottfjell og Høydalsfjellet i Drangedal og Storsteinfjell i Fyresdal dei fyrste reservata her i fylket som blei verna etter den nye metoden. Fleire grunneigarar har sidan meldt si interesse etter kvart som ein har sett at prosessen med vern har gått bra, og at det er gjeve erstatning som grunneigar ser seg nøgd med.

Dette har gjeve grunnlag for etablering av store verneområde som t.d. utviding av Mørkvassjuvet naturreservat i Nome/Drangedal til over 24 000 daa og Lone naturreservat i Drangedal på om lag 20 000 daa. Utvidinga av Skrim og Sauherad fjella naturreservat i Telemark og Buskerud, no på om lag 123 000 daa, er det største friviljug vern-området i Norge.

Om sakshandsaminga

Ved friviljug vern av skog tilbyr grunneigar aktuelt areal for vern. Fylkesmannen gjer fyrst ei nærare vurdering av kva me veit om naturverdiane og om skogen, om naudsynt blir det utført naturfaglege registreringar. På dette grunnlaget blir det utarbeidd framlegg til avgrensing av området.

Det er Miljødirektoratet som har ansvar for forhandlingar med grunneigar og utrekning av erstatning. Dei nyttar eksternt skogfagleg personell til arbeidet. Ved semje blir det laga avtale der erstatningssum, framlegg til verneføresegn og avgrensing av verneområdet er avklara. Frå avtaletidspunktet og fram til vernevedtak får eigar rente av beløpet det er gjort avtale om. Utbetaling av erstatningsbeløp skjer snarast etter at vernevedtaket er gjort.

Fylkesmannen handsamar saka på mange måtar som ei plansak. Det skal meldast start på vernesak med frist for uttale og seinare blir det ei høyring på minimum to månader, før Fylkesmannen kan summere opp og sende tilråding til Miljødirektoratet.

Ordninga med friviljug vern av skog har vore ein vellukka metode for å auke areal med verna skog og sikra biologisk mangfald. Vi får stadig tilbod om nye aktuelle areal. Av økonomiske omsyn må vi prioritera areala med størst naturverdiar.

Eikekjempe med ein diameter på 1,5 m i brysthøgde i Lone naturreservat. Det finst fleire slike staselege eiketre i dette verneområdet. Foto: Tor Erik Brandrud

”
Ordninga med friviljug vern av skog har vore ein vellukka metode for å auke areal med verna skog og sikra biologisk mangfald

Foto: Miljøvernadv. Fylkesmannen i Telemark

Område i Telemark verna gjennom ordninga med friviljug vern av skog 2005 – 2014.

Nr.	Namn på reservat	Kommune	Totalt areal daa	Verna år	Merknad
1	Skottfjell	Drangedal	735	2005	
2	Høydalsfjellet	Drangedal	1 842	2005	
3	Steinknapp	Drangedal	3 530	2005	Statskog SF er med i dette området
4	Storsteinfjell	Fyresdal	9 264	2005	
5	Skrim og Sauherad-fjella	Skien, Sauherad, Notodden og Kongsberg	123 351	2008	Utviding på ca. 60 000 daa friviljug vern. Omlag halvparten av totalareala ligg i Buskerud fylke
6	Grøssås	Bamble	1 798	2010	
7	Vindfjell	Siljan og Lardal	1 188	2010	OVF* er med. Delar av reservatet ligg i Vestfold
8	Grandalsåsen	Siljan			OVF* er med
9	Vestfjorddalen	Tinn	3 162	2010	Statskog SF er med i dette området
10	Henneseidfjellet	Drangedal	1 142	2010	
11	Mørkvassjuvet, utvidelse	Nome og Drangedal	24 318	2010	Utvida med friviljug vern
12	Fugldalen	Fyresdal	18 330	2011	
13	Hæstad	Fyresdal	9 680	2013	
14	Asgjerdstigfjellet	Drangedal	759	2013	
15	Flaaten	Notodden	2 249	2013	
16	Lone	Drangedal	20 100	2013	Utvida ein gong. Sannsynleg ny utviding 2015
17	Hellheia	Drangedal	149	2013	Utvida med friviljug vern
18	Mjøvann	Skien	340	2014	

Nr.	Namn på reservat	Kommune	Totalt areal daa	Dato	Merknad
1	Tokkeåi	Tokke	3 575	27.02.14	
2	Bjønknuten	Drangedal og	1 997	02.04.14	241 daa privat grunn, Statskog SF eig såleis den største delen her.

*OVF – Opplysningsvesenets fond

Det er ikkje uvanleg at kongeørnar foret seg, og ikkje klarer å lette. Det skjedde også med dette flotte eksemplaret som var inne på fastekur før ho vart sleppt fri. På biletet Odd Frydenlund Steen frå Fylkesmannen i Telemark. Ikkje noko å seie på klørne til ein kongeørn. Foto: Anne Spånem

Rovdyrsituasjonen i Telemark

Tradisjonelt har gaupa vore det av dei store rovdyra våre som har bidrege mest til tap av husdyr på beite. I 2013 har ulven for fyrste gong blitt ein vesentleg faktor i den samanhengen.

Ulv på vandring i fylket

Rovdyrsituasjonen i Telemark var i 2013 prega av ulv på vandring gjennom fylket. Fleire kommunar i fylket hadde besøk av ulv og m.a. vart det dokumentert ulv på vandring i Gjerpensdalen i Skien. Av 118 kadaver som vart undersøkt av Statens Naturoppsyn, kunne ein stadfeste rovdyrskade i 78 av tilfella. 36 av kadavera var tatt av gaupe, 38 av ulv, 1 av kongeørn og 3 av anna freda rowilt. Med dette som bakgrunn gav rowiltnemnda i region 2 (Telemark, Buskerud, Vestfold og Aust-Agder) løyve til felling av 2 ulvar under lisensjakta i denne regionen. Både desse vart felt i Aust-Agder.

Erstatning for sau som gjekk tapt grunna freda rovdyr

Talet på sau som det er gjeve erstatning for vart redusert med 9 % til 1324. Det vart likevel utbetalt 9 % meir i erstatning i 2013 enn i 2012. Samla utbetalt erstatning for tap av sau var kr 2,88 mill kr.

Eit viktig tiltak for å redusere tapstala er ulike former for førebyggjande tiltak slik som t.d. radiobjeller, tidleg sanking m.v. For å stimulere til slike tiltak vart det ved siste tildelingsrunde gjeve ut 1,47 mill. kr til ulike førebyggjande tiltak. Mange søknader i høve til tildelt økonomisk ramme i år gjorde det naudsynt med strenge prioriteringar ved tildeling av midlar.

Kvotejakt på gaupe

Rovdyrpolitikken her i landet er fastsett ut frå ei brei politisk semje på Stortinget. Eit viktig element i denne er å regulere rovdyrstamma slik at konflikten med sauenæringa blir avgrensa. Sjølv om ulven no har vore på vandring her i fylket er det likevel gaupa som er det mest vanlege rovdyret. Det er derfor viktig at den årlege lisensjakta på gaupe blir vellykka ved at ein får tatt ut rett mengde dyr spreidd på område, alder og kjønn. Avskytinga frå jakta i år vart 16 dyr og dermed på nivå med fjoråret. Tabellen viser detaljar for jakta i 2014.

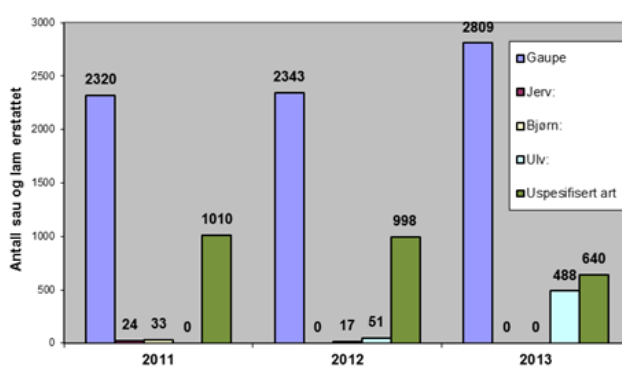
”

Sjølv om ulven no har vore på vandring her i fylket er det likevel gaupa som er det mest vanlege rovdyret

Rovdyrsituasjonen i fylket var i 2013 prega av ulv på vandring gjennom fylket

Dato	Kommune	Kjønn	Alder
1. febr.	Skien	Hoe	Unge
1. febr.	Tinn	Hoe	Unge
1. febr.	Tinn	Hoe	Unge
1. febr.	Tinn	Hann	Vaksen
1. febr.	Seljord	Hoe	Vaksen
2. febr.	Notodden	Hoe	Vaksen
2. febr.	Tinn	Hoe	Vaksen
2. febr.	Kviteseid	Hann	Vaksen
3. febr.	Sauherad	Hoe	Vaksen
6. febr.	Nome	Hoe	Vaksen
9. febr.	Fyresdal	Hoe	Vaksen
15. febr.	Nissedal	Hann	Vaksen
19. febr.	Tokke	Hann	Vaksen
26. febr.	Drangedal	Hoe	Vaksen
2. mars	Kviteseid	Hoe	Vaksen
2. mars	Kviteseid	Hoe	Unge

Antal sau og lam erstatta som tap til gaupe, jerv, brunbjørn og ulv, og som uspesifisert freda rovvilt, i region 2 i perioden 2011-2013 (Kilde: Rovbase).

Et travelt år

I april 2013 besøkte ledergruppa hos Fylkesmannen Gävleborgs len i Sverige.

Presseoppbudet var stort da prosjektleder for nasjonalpark på Jomfruland Morten Johannessen tok i mot miljøvernministeren i august.

Fylkesmann Kari Nordheim-Larsen deler ut St Olavs orden av 1. klasse til dr med Jarl Arne Kahn for sitt arbeid med fertilitetsklinikken i Porsgrunn.

Det var smekk fullt under Talenter for Framtidas konferanse i Langesund i vinter, der basketballspilleren Marco Elsafadi var en av innlederne.

Den dagen Tor Willy Nystrand, eller Medaljekongen som vi kaller ham, fylte 70 år, besøkte han fylkesmannen på kontoret. Det ble både kaffe og blomster på jubilaranten.

I august i fjor var daværende landbruksminister Trygve Slagsvold Vedum gjest i Skien der han fikk ta del i moderne melkeproduksjon. Med var også Trond Ballestad fra Fylkesmannens landbruksavdeling, ordfører i Skien Hedda Foss five og fylkesordfører Terje Riis Johansen.

I vinter var landbruksminister Sylvi Listhaug gjest hos bonde- og kulturarbeiderparet Ingvild og Aasmund Nordstoga i Vinje, der hun fikk servert både mat og alvorsord om norsk landbrukspolitikk.

Arbeidet med de to nasjonalaparkene Jomfruland og Raet fortsetter. Her fra et besøk på Raet sist høst.

I desember ble Elin Gunnestad og Pål Hekkli fra Akkerhaugen kåret til Årets unge bønder i Telemark.

Klar for akkreditering av gjester til Dronning Sonjas skolepris i november.

FYLKESMANNEN I TELEMARK:

Fylkesmannen er statens representant i Telemark. Vi har avdelinger for barn, utdanning og vergemål, landbruk, miljøvern og forurensning, sosial og helse, kommuneøkonomi, samfunnssikkerhet og beredskap.

Fylkesmann Kari Nordheim-Larsen

Assisterende fylkesmann
Arne Malme

Staben

Kommuneøkonomi og arbeid tilknyttet kommunal modernisering og omstilling. Samordning. Avdelingen for samfunnssikkerhet og beredskap er også plassert i stab.

Anne Spånem	Kommunikasjonsrådgiver
Jan W. Jensen Ruud	Seniorrådgiver
Morten Johannessen	Prosjektleder
Elisabeth Danielsen	Fylkesberedskapsjef
Stein Elseth	Seniorrådgiver
Willy Frogner	Beredskapsrådgiver
Knut Ørvik	Økonomirådgiver

Administrerende direktør
Birte Aas

Administrasjonen

Enheten har ansvar for fem fagområder: arkiv, ekspedisjon, IKT, personal og økonomi

Vivi-Ann Richvoldsen	Arkivleder
Kjell Kleven	Driftstekniker
Gøran Løvgren Aspheim	Rådgiver
Birte Aas	Administrasjonssjef
Sissel Gunstrøm	Førstekonsulent
Tore Jacobsen	Rådgiver
Fathiya Said Ahmed	Førstesekretær
Elin Andresen Fossum	Konsulent
Hilde Bjerva	Seniorkonsulent
Edle Langangen Cleve	Konsulent
Anke Regine Kise	Konsulent
Jens Torgeir Esborg	Konsulent
Elisabeth Hegna	Konsulent
Lene Jensen	Førstesekretær
Anne Elisabeth Eide Kongsvoll	Konsulent
Sabine Kristoffersen	Seniorkonsulent

Landbruksdirektør Helge Nymoen

Landbruksavdelingen

Landbruksavdelingen har ansvar for gjennomføring av landbrukspolitikken på regionalt og lokalt nivå, og skal skal være aktiv i lokalt samarbeid kompetanseheving.

Anne Aasmundsen	Rådgiver
Kristin Bjerkeseth Vindvad	Seniorrådgiver
Liv Aakre	Fylkesskogmester
Hans Jørgen Aase	Rådgiver
Anne Aasdalen	Konsulent
Trond Ballestad	Seniorkonsulent
Marita Bruun	Underdirektør
Ellen Dagsrud	Seniorkonsulent
Inger Sofie Bøe Finseth	Konsulent
Bob Gottschal	Senioringeniør
Francisco J. Granados Perez	Rådgiver
Liv Hanssen	Førstekonsulent
Ingvald Grov Korneliussen	Seniorrådgiver
Per Kristoffersen	Fylkesskogmester
Helge Nymoen	Landbruksdirektør
Nils Olaf Prestholt	Senioringeniør
Aud Torild Stensrød	Fylkesagronom
Ole Jørgen Wefald	Seniorrådgiver

Møt oss på Facebook og Twitter og på www.fylkesmannen.no/telemark

Du finner noen av statistikkene våre på www.telemarksbarometeret.no, som er et samarbeidsprosjekt mellom Telemark Fylkeskommune og Fylkesmannen i Telemark

På plass for deg

Fylkeslege Steinar Aase

Sosial- og helseavdelingen

Fylkesmannen gir råd og er tilsynsmyndighet og rådgiver overfor nasjonale, regionale og lokale myndigheter, til helsepersonell og innbyggere. Fylkesmannen følger også opp lov om sosiale tjenester og barnevern.

Helene Eriksrød Nordby	Rådgiver
Elin Gulliksen Lunden	Rådgiver
Siri Blichfeldt Dyrland	Rådgiver
Knut-Eldar Eitran	Rådgiver
Ellen Bang Andersen	Seniorkonsulent
May Trude Johnsen	Ass. fylkeslege
Merethe Solstad	Underdirektør
Janne Wikheim Aas	Rådgiver
Vibeke Larvoll	Rådgiver
Steinar Torbjørn Aase	Fylkeslege
Liv Adolfsen	Førstekonsulent
Audhild Arnesen	Seniorrådgiver
Frid Arnesen Bakke	Seniorkonsulent
Merethe H. Bonsaksen	Rådgiver
Hilde Bøyesen	Rådgiver
Laila Christensen	Seniorrådgiver
Robert Andre Dalene	Ass. fylkeslege
Inger Tveit Espeland	Seniorrådgiver
Trine Evensen	Rådgiver
Merete Haugen	Seniorrådgiver
Sonja Hella	Seniorkonsulent
Elisabeth Holte	Prosjektleder
Roger Jensen	Seniorrådgiver
Sonja Sunneva Solbakken	Ass. fylkeslege
Heidi Norheim Thunes	Konsulent
Steffen Torsnes	Seniorrådgiver
Anne Marie Moen Vollan	Seniorrådgiver
Tove Dalene Wærnes	Rådgiver
Tor Carlsen	Ass. fylkeslege

Utdanningsdirektør
Solrun N. Fleischer

Utdannings- og vergemålsavdelingen

Informerer, fører tilsyn og veileder om nasjonal barnehage- og utdanningspolitikk og påser at lover og regelverk følges. Den skal forvalte spesielle tilskuddsordninger innenfor skole- og barnehageområdet. Det tidligere overformyndighet, nå vergemål, er under denne avdelingen.

Grethe Bakken	Rådgiver
Berit Aarnes	Rådgiver
Anne-Karine Tverråen	Fagsjef Vergemål
Wenche Sunde	Seniorkonsulent
Cydem Oca	Rådgiver
Jan Collier	Seniorrådgiver
Solrun Nistad Fleischer	Utdanningsdirektør
Reidun Fløseth	Rådgiver
Jan Furumo	Underdirektør
Liv Tone Gundersen	Seniorrådgiver
Berit Moen	Seniorrådgiver
Gøril Elisabeth Larsen Oterholt	Rådgiver
Ellen Schjervig	Konsulent
Synne L. Hobæk Ose	Rådgiver
Gunn Haatveit Waal	Konsulent
Ingunn Sunde	Rådgiver
Liv Grønnerød Aas	Førstekonsulent
Mona Eriksrød Nordby	Konsulent

Miljøvernansvarlig Hans Bakke

Miljøvernansvarlig

Miljøvern er et omfattende fagfelt som dekker alt fra arealforvaltning og forurensning til naturmangfold og forvaltning av fisk og vilt. Fylkesmannen skal bidra til å gjennomføre den nasjonale miljøvernpolitikken.

Hans Bakke	Miljøvernansvarlig
Silje Kittilsen	Rådgiver
Solfrid Klodvik	Rådgiver
Johan Aas	Seniorrådgiver
Gunnar Djuvik	Senioringeniør
Tonje Fehn	Rådgiver
Elisabeth Hammerli	Overingeniør
Sigmund K. Hansen	Rådgiver
Tor Arne Hellkås	Rådgiver
Gunn Marit Aasen	Rådgiver
Arne Kjellsen	Senioringeniør
Peter C. A. Köller	Seniorrådgiver
Sigurd Lenes	Rådgiver
Anne-Lene Lundsett	Overingeniør
Mona Løberg	Seniorkonsulent
Anne-Marie Moen	Seniorrådgiver
Synnøve Mæland	Rådgiver
Ingvar Oland	Underdirektør
Marit Follegg Paulsen	Rådgiver
Guri Ravn	Senioringeniør
Trond Eirik Silsand	Rådgiver
Odd Frydenlund Steen	Seniorrådgiver

SVAR, sentrumsnære turveger

Her er fasiten til de 20 bildene.

Spørsmålet er: I hvilken kommune er bildet tatt? Alle 18 kommunene i Telemark er på bildet. 2 av kommunene har 2 bilder.

1. Skien – Lundedalen
2. Seljord – sentrum
3. Siljan – sentrum
4. Notodden – Hydroparken
5. Kviteseid – i Kviteseidbyen
6. Sauherad – langs Gvarvelva
7. Fyresdal – Moland

8. Tokke – Dalen
9. Nissedal – Treungen, gml. jernbanestasjon
10. Bø – Evjudalen
11. Nome – Ulefoss
12. Vinje – Edland
13. Kragerø – Kalstad
14. Drangedal – Motjennstien

15. Porsgrunn – Kjølnes
16. Tinn – Månaelva Rjukan
17. Skien – Falkum
18. Kviteseid – ved skolen
19. Bamble – Dammane
20. Hjørtal – Tuddal

Trenger du mer informasjon om Fylkesmannen i Telemark?
Kontakt **kommunikasjonsrådgiver Anne Spånem**
på tlf 35 58 61 13 / 977 00 391
eller på mail: fmteasp@fylkesmannen.no

**Fylkesmannen i
Telemark**

Fylkesmannen i Telemark

Telefon: 35 58 61 10

E-post: fmtepost@fylkesmannen.no

Postadresse: Postboks 2603, 3702 SKIEN

Besøksadresse: Gjerpensgate 14, 3716 Skien

Org.nr. 974 762 684